eco-civic awareness project

Гражданско и екологично образование

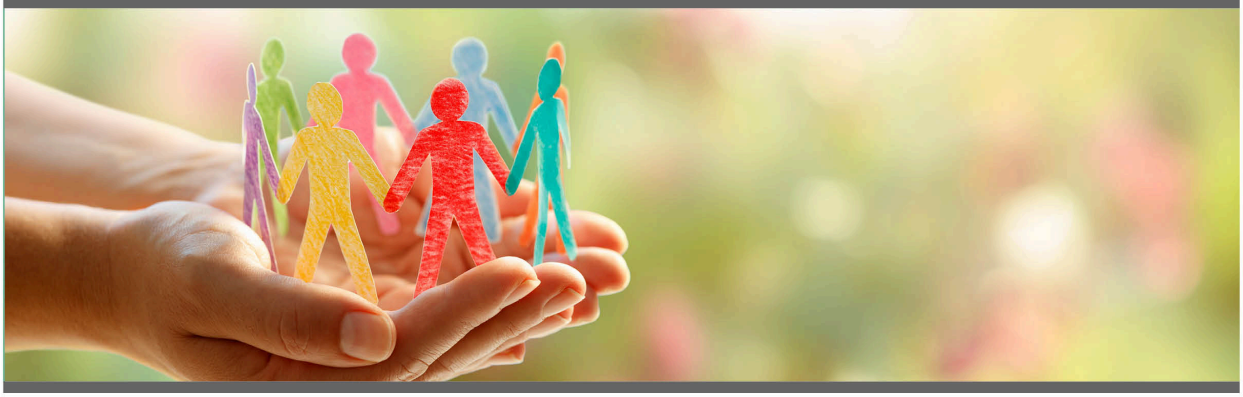
Обучителен курс

НАЧАЛЕН ЕТАП

Проект № 2023-1-BG01-KA220-SCH000160813

Програма „Еразъм+“
Сътрудничество за иновации в училищното образование

Наръчник за учителя

Funded by the European Union

ECA 2026/10/01

Обучителен курс по гражданско и екологично образование (ГЕО).

Ръководство за учителя

Изданието е създадено в рамките на европейския проект „ECO-CIVIC Awareness“ (ECA project). Той е резултат от работата на четири организации: Фондация „Просвета – София“ – България, Instituto Politecnico de Santarém (IPS) – Португалия, Регионална дирекция на националното образование на област Анталия (APDNE) – Турция и Фондация за екологично образование (FEE) – Латвия.

Проектът се изпълнява в рамките на програма „Еразъм“ съгласно Споразумение за безвъзмездна финансова помощ № 2023-1-BG01-KA220-SCH-000160813, подписано между Фондация „Просвета – София“ (координатор на проекта) и Център за развитие на човешките ресурси (Национална агенция „Еразъм“ за България).

Автори:

© Доц. д-р Силвия Цветанска, Петя Йорданова (за Фондация „Просвета – София“ – България)

© Ana Da Silva, Ana Torres, Bento Cavadas, Jose Maurício Dias (за Instituto Politecnico de Santarém – Португалия)

© Pinar Bayram, Sema Aykuş (за APDNE – Турция)

© Daniels Truksans (за Фондация за екологично образование (FEE) – Латвия)

Редактор: Елена Лазарова

Публикацията е достъпна тук.

Използваните изображения и графики са със свободен достъп и премиум лицензирани от *Shutterstock* и оригинални изображения на партньорите.

Възпроизвеждането е разрешено при посочване на източника.

Издател: © Фондация „Просвета – София“, София, България

ISBN ??? (pdf)

Тази публикация отразява само възгледите на авторите и Комисията не носи отговорност за информацията, съдържаща се в нея.

Предисловие

Предговор

Добре дошли в този наръчник за обучение по *гражданско и екологично образование* за ученици от начален етап. Като преподаватели, вие играете решаваща роля в оформянето на умовете и сърцата на следващото поколение. Това ръководство е създадено, за да ви предостави инструментите и знанията, необходими за провеждане на обучение на малките ученици по основни теми като правата на децата, ценността на многообразието, какво представлява идентичността и активното гражданство, както и да ги запознае с неотложни екологични проблеми като загубата на биоразнообразие, изменението на климата и замърсяването на околната среда.

В днешния бързо развиващ се свят е по-важно от всякога да се насърчава у учениците задълбочено разбиране на техните права и отговорности, като същевременно се подхранва тяхното чувство за идентичност и принадлежност. Нашето колективно бъдеще зависи от възпитанието на информирани, съпричастни и активни граждани, които не само оценяват богатството на човешкото многообразие, но също така са готови да предприемат смислени действия в отговор на предизвикателствата на околната среда.

Права на децата: Всяко дете заслужава да знае своите права и да разбере как да ги защитава. Като преподаваме за правата на децата, ние даваме възможност на учениците да изразят своите опасения и да допринесат положително за своите общности. Темите от този раздел от курса подчертават значението на осъзнаването и зачитането на тези основни права, които са в основата на едно честно и справедливо общество.

Ценността на многообразието и идентичността: Прегръщането на идеята за важността на многообразието и насърчаването на силно чувство за идентичност са ключови компоненти на социалната хармония. В този курс ще изследваме стратегии, които да помогнат на учениците да разпознаят и да се гордеят със собствената си уникалност и тази на другите. Като насърчаваме приобщаването и взаимното уважение, ние полагаме основата за едно по-сплотено и разбиращо общество.

Умения за активно гражданство: Гражданството е много повече от един етикет; то предполага активна и ангажирана роля в общността. Ще се задълбочим в практически начини да научим учениците как да участват смислено в гражданския живот, от разбирането на демократичните процеси до приноса към живота в тяхното училище и клас – тяхната малка общност. Тези умения са жизненоважни за подготовката на учениците да бъдат отговорни и активни членове на обществото.

Околна среда: Здравето на нашата планета е неразривно свързано с благосъстоянието на нейните жители. Това ръководство разглежда критични екологични проблеми, включително загубата на биоразнообразие, изменението на климата и замърсяването. Чрез увлекателни дейности и дискусии ние се стремим да възпитаме у учениците чувство за отговорност и ангажираност с устойчиви практики. Наша отговорност е да ги насочим към разбирането на въздействието на човешките действия върху околната среда и да ги вдъхновим да участват в нейното опазване.

Всяка тема от това ръководство е изработена с подходящи за възрастта материали и интерактивни методологии, предназначени да ангажират младите умове. Насърчаваме ви да подхождате към тези теми с чувствителност и ентусиазъм, насърчавайки среда, в която учениците се чувстват свободни да задават въпроси, да изразяват мислите си и да развиват своето разбиране.

До края на този курс ще разполагате със знанията и уменията, за да вдъхновите ново поколение от информирани, състрадателни и проактивни граждани. Заедно можем да окажем значимо влияние върху живота на нашите ученици и света около нас.

Благодаря ви за вашата отдаденост на този жизненоважен аспект на образованието. Вашият ангажимент да подкрепяте развитието на умовете и сърцата на бъдещите поколения е безценен.

С уважение,

Елена Лазарова

Администратор на проекта

Фондация „Просвета – София“

Уважаеми учители,

Проектът „ECO-CIVIC Awareness“ е разработен с цел да ви предостави готови за използване учебни ресурси и да ви подкрепи в развиването на умения у учениците, чрез които те да се превърнат в информирани, съпричастни и активни граждани. Материалите в обучителния курс ще помогнат на учениците да познават своите права, да зачитат правата на другите, да ценят всеки член на обществото, да участват активно в училищния живот, да осъзнават последиците от действията си върху околната среда и да действат отговорно за опазването на природата. Заедно можем да окажем значимо влияние върху живота на нашите ученици, а чрез тях — и върху света около нас.

Обучението е предназначено за ученици на възраст от 7 до 11 години. Това е периодът, в който те започват училище и прекарват значителна част от времето си в него, затова подобни образователни дейности могат да имат силно въздействие върху развитието им.

Като преподаватели вие имате възможност да бъдете гъвкави, да предоставяте знания и да играете решаваща роля в развитието, напредъка и успешното завършване на курса на обучение. Ключовите елементи, които могат да гарантират успешното провеждане на обученията, са многобройни и всички са еднакво значими – вашите познания и твърдата ви вяра в проектните идеи, обучението, което сте получили, уменията ви да осигурявате положителна емоционална атмосфера в класната стая по време на обучителните сесии и по време на ежедневното преподаване, уменията ви да насърчавате взаимното уважение между учениците, насърчавайки тяхното равноправно участие и ангажираност като начин за гарантиране на ефективността на проекта.

Присъединявайки се към проекта, вие се присъединявате към голям международен екип от професионалисти със сходно разбиране на света, чиято основна цел е да подобри развитието на уменията и самочувствието на децата, които произтичат от техните лични умения. По този начин ще помогнете на учениците да развият положително отношение и поведение към многообразието от личности и идеи в света.

В материалите към обучителния курс ще се запознаете с нови методи на преподаване, характерни за неформалното образование. Прилагането им в клас може първоначално да бъде предизвикателство. Следните съвети могат да ви помогнат за успешното провеждане на занятията:

- Не използвайте обучителни методи и дейности, в които самите вие не бихте искали да участвате.
- Осигурете добро планиране на занятията. Давайте точни инструкции и бъдете готови за всякакви ситуации, въпреки че невинаги е възможно всичко да се предвиди.
- Всяка иновация идва с известен процент вероятност за провал. Добрата подготовка намалява тази вероятност, но тя си остава. Затова не забравяйте, че колкото повече методи използвате, толкова по-лесно ще става в бъдеще и така ще можете да оцените потенциала и ефективността на използването на методи от неформалното образование.
- Всеки път, когато използвате нов метод, можете да си гарантирате по-сигурен успех, ако:
    - въведете това, което сте планирали, по специфичен начин;
    - приемете начина, по който учениците мислят и работят, дори и да не е това, което сте очаквали. Решението е да се намесите в евентуалното неподходящо поведение на някой ученик, без да го отхвърляте.
- Отчитайте различните цели, които могат да се постигнат при използването на специфичния метод. Енергизиращите упражнения, например, могат да бъдат използвани, за да стимулират учениците, но в същото време те могат да доведат до следните положителни ефекти:
    - да подобрят комуникацията между учениците;
    - да им осигурят възможност да се учат да поемат отговорност;
    - да създадат приятна атмосфера в класната стая и др.
- Ако не постигнете успех при първото използване на един нов метод на обучение, това не означава, че методът няма да проработи в бъдеще. Напротив, поучете се от опита, за да сте по-добре подготвени следващия път.
- Може да ви обърка фактът, че използването на методи за активно учене създава у вас усещане за хаос и вие оставате с чувството, че губите контрол над класа. Трябва да имате предвид, че използването на нови методи предполага въвеждането на един различен вид контрол. Когато учениците работят с множество и различни методи, е естествено да не можете да осъществите продължителен директен контакт с всеки от тях. Цялостната стратегия относно намесата ви трябва да бъде ясна – трябва да се намесвате само когато има нужда.
- Вземайте предвид времето, с което разполагате за всяко упражнение, както и доколко е подходяща класната стая за прилагането на специфичния метод (размер, мебели, разстояние до другите класни стаи и др.).
- Разгледайте внимателно раздела *Адаптации* в плана на урока и използвайте предложенията, ако смятате, че биха съответствали на способностите на вашите ученици, или помислете за свои собствени адаптации.

- Помислете за времето, необходимо за всяка тема, както и за уместността на пространството, което имате в класната стая за прилагане на конкретния метод (размер, разположение на мебелите и близост до други класни стаи).
- И не на последно място: отпуснете се и се забавлявайте! В крайна сметка това е целта на неформалното образование и преподаване!

Очаквания и страхове. Групов договор.

Подготовка на класа за курса на обучение и отделните занятия

*Сесията **ОЧАКВАНИЯ И СТРАХОВЕ. ГРУПОВ ДОГОВОР** трябва да се проведе в началото на учебната година преди стартирането на занятията, които се провеждат с помощта на настоящия Наръчник за учителя.*

Очаквания и страхове. Групов договор.

Тема / Наименование на дейността	**Очаквания и страхове / Групов договор**
Продължителност	30 мин.
Цели	• Да се осмислят притесненията и очакванията на учениците; • Да се уточни кои са „правилата“ и какви са „ценностите“ на групата; • Да се създаде безопасна учебна среда; • Да се подобри комуникацията между участниците на различни нива.
Подготовка	**Материали:** <u>За дейност *Очаквания и страхове*</u> Самозалепващи се листчета в два различни цвята, напр. жълт и син (един за очакванията/надеждите и един за страховете) 2 големи листа картон в два различни цвята (един за очакванията/надеждите и един за страховете) Маркери Самозалепваща лента за закрепване на стената Релаксираща музика (по желание) <u>За дейност *Групов договор*</u> Голям картон или хартия за флипчарт Маркери Самозалепваща лента за закрепване на стената **Съвети** Учителят може да организира (преди провеждането на това уводно занятие) учениците да нарисуват върху двата листа картон нещо, което символизира ОЧАКВАНИЯ/ НАДЕЖДИ (напр. остров със спокойно море около него, дърво и т.н.) и СТРАХОВЕ (напр. плашило, гръмотевична буря и др.).
Въведение	Това занятие трябва да се проведе преди началото на обученията с помощта на Наръчника, така че учениците да помислят и да се настроят за това какво ще се случва през следващите седмици и месеци.

Методика	**Очаквания и страхове** Учителят залепва на стената рисунките върху двата картона и обяснява, че едната рисунка символизира надеждите (очакванията), които учениците имат по този проект, а другата – техните страхове. Учителят дава на всеки ученик по 2 листчета; едно жълто и едно синьо. Учениците пишат своите очаквания (надежди), свързани с проекта, върху жълтите листчета и своите страхове върху сините. След като всички приключат с писането, те отиват заедно до картоните с рисунките и ги залепват върху тях. Когато всички мнения са залепени, учениците се връщат по местата си. Учителят първо чете очакванията (дори може да ги категоризира, ако има прилики). След това чете страховете (които също могат да бъдат категоризирани). Накрая обяснява на учениците, че техните надежди и страхове ще останат залепени на стената до края на проекта. **15 мин.** В края на проекта учителят моли учениците да погледнат отново своите надежди и страхове и да помислят върху тях. Има ли неща, които са преодолени? Изпълнил ли е проектът изцяло (или частично) техните очаквания? Учениците могат да проведат кратка дискусия и да обсъдят своите очаквания/ страхове и какво е различно в края на проекта. **10 мин.** **Групов договор** Учителят представя на учениците проекта като им казва, че той ще ги въведе в различни аспекти на правата на човека и правата на децата, в многообразието на заобикалящия ни свят и активното гражданство по един различен начин. Всичко ще бъде по-скоро като игра. Тъй като учениците от конкретната група ще бъдат заедно в този проект в продължение на няколко месеца, би било добре да се установят някои правила, които всеки трябва да спазва. Учителят ръководи разговора и учениците обмислят правилата, които искат да въведат, напр. • Да се зачита мнението на всеки; • Да не се прави оценка на изказаните мнения и идеи; • Да се пази тишина, когато това се изисква; • Да се отчита, че е важно участието, а не победата, и др. Учителят или някой ученик записват всички „правила“ върху картон или флипчарт. След като приключат с дискусията, всички подписват груповия договор и го залепват на стената, където той остава до края на проекта. **15 мин.**

Начало и край на отделните обучения

Начало на занятието

Учениците могат да влязат в час с огромно желание или без желание. Понякога учителят може да се сблъска със силна съпротива, ако започне директно с планираните дейности. Възможно е учениците да имат нужда да се успокоят или да бъдат мотивирани и концентрирани върху учебните дейности. Има различни възможности за започване на занятието:

- Започнете с енергизиращи упражнения, за да събудите интереса на учениците.
- Предложете релаксиращо упражнение или подходяща музика, ако децата са много шумни.
- Ако учениците имат проблем, е по-добре първо да отделите време и да го обсъдите.

Приключване на занятието

В края на всяко занятие следва да се предвиди време за обсъждане на разгледаните теми. Добре е да се предвиди и малко време, в което да се представи темата за следващото занятие. Важно е нищо да не остава неясно. Всички проблеми трябва да бъдат решени. Занятието трябва да приключи с позитивни коментари, свързани с:

- Това какво е постигнато;

- Динамиката на екипа;
- Постигнатото познавателно развитие;
- Важни факти, научени от участниците;
- Някакви необичайни случки;
- Работата, предвидена за следващата среща (в зависимост от следващото занятие).

Неформално образование

Методи на обучение

В европейските проекти, особено в рамките на програма „Еразъм“ се препоръчва използването на неформални методи за обучение, които създават приятна атмосфера в час и превръщат ученето в приятно преживяване. При избора на методи ние сме отчитали целта на упражненията. Подходящият метод насърчава учениците да разпознават ситуации от реалния живот, от всекидневието и им дава възможност да обсъждат проблеми, както те самите ги виждат. За да се подсигури успехът на упражнението, то трябва да се подготви предварително по правилен начин.

Някои от методите от НФО, използвани в този наръчник, са описани по-долу:

1. Работа в малки групи / Групова работа

Установено е, че разпределянето на класа в малки групи от 4 – 6 ученици е много ефективен начин на работа. В малки групи учениците имат възможността да усвоят знания, които разбират и прилагат, докато изграждат своите характери и правят различни избори. Чрез дискусия, участие и комуникация в рамките на групата учениците развиват и упражняват подходящи умения.

Разпределянето на класа в малки групи може да бъде осъществено по различни начини:

Обучителят разяснява упражнението, а учениците образуват малки групи от 4 – 6 души и така го изпълняват. Упражнението може да включва дискусия, художествено творчество, презентация, създаване на видео материали, ролеви игри, мозъчна атака, симулация и т.н. Всички тези дейности могат да бъдат изпълнени чрез работа в екип, където ключовият елемент е един: работа в малки групи.

Обучителят въвежда темата, учениците я дискутират групово и представят своите заключения на останалите участници. Учениците работят индивидуално и след това обсъждат своите заключения с групата. Чрез дискусия в класа проблемът се разглежда и учениците се разделят по групи с цел обсъждане и предлагане на решения.

2. Мозъчна атака

Мозъчната атака е креативен метод, целящ да генерира множество идеи. Може да се използва по няколко причини – най-често целта е да се покрият възможно най-много аспекти на дадена тема по време на дискусия. Мозъчната атака не означава просто да питаш другите за идеи. Ефективната мозъчна атака има няколко правила:

- Въпросът и темата трябва да бъдат добре формулирани.
- Членовете на екипа трябва да споделят всяка идея, която им идва на ум като отговор на въпроса.
- Никой не трябва да коментира чуждите идеи. Това е много важно!
- Мозъчната атака е лесна за прилагане.

Обучителят записва темата или въпроса на дъската, след което обяснява правилата на класа и дава определено време за мислене, например 5 минути. Казва на учениците да започнат. Учителят бързо записва идеите на дъската. Ако има недостиг на идеи, той може да допълни със своя собствена идея. В зависимост от това какви са записаните идеи, те може да бъдат подредени по категории, например няколко идеи може да са в една и съща „главна“ категория. Следващата стъпка е да се разяснят някои от идеите и да се действа по тях. В някои случаи се налага те да се пояснят, преценят, изберат и наредят по ред на важност. Тази процедура е нужна, за да се направи разлика между идеите, тоест, ако няма разлика по време на оценяването им, ще се създаде впечатлението, че всяка идея е еднакво добра и приемлива.

3. Ролеви игри

При ролевите игри конкретна практическа ситуация се пренася в рамките на занятието и се пресъздава, като учениците си разпределят ролите и изиграват описаната ситуация, така както намерят за добре. Ролевите игри са полезни, когато желаем да анализираме определени видове поведение или да тестваме нови или алтернативни видове поведение в контролирана и безопасна среда. За да се използват ролеви игри, атмосферата в класа трябва да е приятелска и отворена. Затова най-напред се погрижете учениците да се настроят емоционално за предстоящата игра – въведете ги в идеята, вдъхновете ги с пример, разказ или по друг начин. Важно е всички участници да са наясно със значението на ролевата игра и да са съгласни на определени основни правила, за да работят заедно по добре организиран начин. Затова обучителят трябва да обясни накратко методологията на ролевите игри и след това класът да установи определени правила за участниците, които играят ролите, както и за тези, които наблюдават играта. След това темата се разглежда като специфична ситуация и различните характери се описват подробно, така че детайлите да бъдат разбрани от всички участници. Всяка сцена поотделно не трябва да отнема повече от

няколко минути. Учениците, които не участват активно в ролевата игра, изпълняват функцията на наблюдатели или публика. Обучителят е координаторът или „режисьорът“ и той е отговорен за планирането, изпълнението и оценяването на дейността.

4. Симулация

Играта на симулация (Патриша К. Томпкинс, 1998) представлява пресъздаване на ситуация от истинския живот с цел анализиране на определени елементи от тази ситуация. Също както ролевите игри, симулациите често включват елемент на изпълняване на роли. По време на симулационната игра учениците трябва да изиграят определена ситуация, базирана на случай от истинския живот, докато в ролевите игри участниците представят и преживяват даден типаж от ежедневието.

5. Художествено творчество

Определени видове изкуство са полезни инструменти в неформалното образование при работа в групи. В този случай учениците не само обсъждат или описват различни социални ситуации, но също така изразяват тези ситуации в рисунки и картини. Може също да създават колажи, за да изразяват себе си и уменията си, без да имат нужда от талант или специални умения. Важно е учениците да превъзмогнат своите страхове от художественото творчество. Затова трябва много внимателно да им се обясни, че целта на това упражнение не е да създадат шедьовър, а да се изразяват свободно.

6. Казус или работа по случай

Разглеждането на казус (UNSW Австралия) представлява анализ на дейност, събитие или проблем, който включва истинска или хипотетична ситуация. Казусите могат да се използват, за да се илюстрира пред учениците как сложните детайли в истинския живот имат ефект върху решенията, които те вземат. Казусите:

- са от истинския живот или са хипотетични;
- се състоят от много части и всяка от тях обикновено завършва с проблем и дискусия;
- са ситуации, при които, обикновено, има повече от едно правилно/адекватно решение на проблема;
- включват достатъчно информация, за да може участникът (ученикът) пълноценно да обсъди различните въпроси и проблеми;
- звучат правдоподобно на читателя (участника в групата), (описани са средата, характера, събитията, проблемите и конфликтите).

Обсъждането на казус се задава на учениците като възможност, чрез която да използват наученото по време на занятието, като в същото време се съсредоточават върху конкретния проблем от представения случай.

*Всички материали, използвани за този проект, се намират на уебсайта на проекта (http://yesii.eu/bg/home_bg/). Учителите, а в някои случаи и учениците, ще намерят инструкции как да използват материалите, в описанието на всяко занятие.

7. Театър с указания

При използването на този метод на учениците се представя един случай, като обстановката и действащите лица са описани най-общо. Учениците получават също насоки относно сюжета под формата на описания на планирани събития (срещи) и на техните задачи – по време на тези събития (съобщения – конкретна насочваща информация какво се случва). Те трябва да влязат в ролята на героя и, съобразявайки се с информацията, която са получили, да решат свободно как ще се развие историята, например да вземат решение по отношение на детайлите на сюжета, какво казват героите, и т.н. Принтираната информация се раздава на учениците непосредствено преди разиграването на скечовете. Учениците я четат, планират своите думи и действия на момента и ги разиграват.

8. Мисловна карта

Мисловната карта (Mindmap) е диаграма, която се използва за нагледно представяне на информация, за да се илюстрират логически връзки при изясняване на сложни за разбиране явления или процеси. Мисловните карти често се изграждат около една конкретна идея, илюстрирана в кръг в средата на празна страница, към която са добавени изображения на други, свързани с нея идеи, като могат да се използват изображения (символи, картинки, рисунки), думи или части от думи. Главните идеи са свързани директно с централната тема, а от тях произлизат други идеи, свързани със стрелки или различни по дебелина линии. Мисловните карти могат да бъдат изготвени на ръка, или с помощта на софтуерни приложения като висококачествени картинки с хипервръзки, ако има достатъчно време.

9. Обсъждане без граници (Blue skies thinking)

Обсъждането без граници „Blue skies thinking“ е добре познат и широко използван интерактивен метод за генериране на идеи. Той насърчава участниците да използват въображението си и да бъдат креативни, без да бъдат налагани никакви ограничения. Той помага да се извлекат множество предложения за решения на всеки проблем; например при обсъждане на въпроси от вида „какво мога да направя в тази ситуация?“ или „как можем да преодолеем това препятствие?“. Не се допуска оценяване на изказаните идеи под каквато и да е форма. Ако обучителят допусне или прави преценка и оценява идеите при техния изказ, хората ще се съсредоточат повече върху защитата на идеите си, отколкото върху измислянето на нови и по-добри идеи. Участниците в този вид обсъждане се насърчават да измислят възможно най-много идеи. Всички идеи, колкото и странни, луди или различни да са те, следва да бъдат насърчени, въпреки че може да звучат глупаво. Друга важна характеристика на Blue skies thinking е, че се очаква участващите в процеса да надграждат или модифицират идеите на другите.

Как да приложим метода *обсъждане без граници*?

- Нека участниците се разположат свободно в залата без строг ред;
- Осигурете флипчарт или дъска за записване на идеи;
- Посочете проблема или въпроса, който трябва да бъде обсъден и решен;
- Посочете основните правила: например – не се допускат коментари за предложените идеи и преценка доколко ценни са те;
- Колкото повече идеи, толкова по-добре. Целта е да бъдат генерирани колкото може повече идеи и да се получи надграждане върху идеите на другите (комбиниране, промяна и т.н.).
- Нека участниците в обсъждането изказват своите идеи, а вие ги записвайте толкова бързо, колкото идват - не ги редактирайте.
- Насърчавайте генерирането на нови идеи, като добавяте свои.
- Избягвайте подигравателния смях, коментарите или специална похвала за изказана идея.
- Накрая обсъдете и обобщете генерираните идеи.

10. „Снежна топка“

Дейностите, в които се използва ефектът на „*снежната топка*“ позволяват на участниците първо да обмислят собствените си отговори, а след това постепенно да чуят идеи от останалите участници, за да обменят мисли и да съвместят мнение по даден въпрос.

Как се провеждат дейности от типа *Снежна топка*? Учителят задава въпрос и/или поставя сценарий и дава на участниците няколко минути за размисъл. След това, учителят моли участниците да се обърнат към човека до тях и да обсъдят мислите си (по двойки). В зависимост от дейността, учителят може да поиска от участниците да дадат приоритет на идеите си, да постигнат консенсус относно основните си приоритети и т.н. (оставете няколко минути). След това всяка двойка се обръща към друга двойка, обсъжда идеите си (оставете няколко минути) и ги съвместява. Дейността продължава по същия начин, като се съвместяват идеите на големи групи.

Използване на електронните ресурси

Електронните ресурси, включени в това помагало, са специално създадени за целите на проекта. Всяка разработена тема е обогатена с един или няколко електронни ресурса, които помагат на учениците да усвоят знания по забавен начин. В зависимост от занятието електронните ресурси може да бъдат използвани преди, по време на или след упражнението (инструкциите са дадени в описанието на занятията).

Оценяване

Оценяването е процес, с който целим да измерим ефективността на проведените занятия или уроци с помощта на разработените планове за занятия в Наръчника. То се прави, за да се установи: (а) дали проектът като цяло постига своите цели, (б) кои специфични методи се оказват ефективни за постигането на определени цели, и (в) насоки за промяна, усъвършенстване и последващо учене. Оценяването се прави с цел да се установи доколко описаните обучителни дейности притежават следните характеристики:

- *Релевантност/целенасоченост* – Дейностите и постигнатите резултати чрез тях отговарят ли на потребностите и интересите на учениците?
- *Ефективност* – Постигат ли напълно целта, с която е създаден продуктът?
- *Методика* – Използваните методи подходящи ли са за конкретната целева група?
- *Координация* – Има ли обучителят на групата възможност да комуникира и да работи заедно с членовете на екипа с цел да улесни образователния процес? Притежава ли подходящите умения?

Какво се оценява?

- *Съдържание*: Доколко съдържанието е създадено така, че да е подходящо за потребностите, интересите и въпросите, които учениците си задават, и така че да се постигнат поставените цели.
- *Организация и представяне*: Доколко информацията е организирана логически и презентирана ясно, като са използвани множество методи, които мотивират и предразполагат учениците да разберат и приемат многообразието на света чрез интересни упражнения, свързани с реалния живот.
- *Структура на процеса на обучение*: Доколко процесът на обучение е изграден върху практически ситуации, въвличане на учениците в действие, доколко предполага учене чрез преживяване и активно общуване между тях.
- *Равнопоставеност и достъпност*: Дали материалите не съдържат предразсъдъци по отношение на етнос, пол, възраст, увреждания, култури, религии и т.н., и доколко са съобразени с различните стилове на учене и културните различия на обучаваните.

В рамките на проекта се провежда оценяване на *Наръчника за учителя*, в който се намират плановете на занятията, и пакета от електронни ресурси.

Методи и стратегии на оценяване

Оценката на обучителния курс ГЕО (Гражданско и екологично образование), създаден по проект ECA, ще бъде извършена от учители и ученици чрез:

- *Самонаблюдение, самооценка и критична рефлексия*: Проектът насърчава критично-рефлексивни практики у всички заинтересовани страни, включително ученици и учители, като партньори в процеса на преподаване и учене. Учителите, които имат рефлексивен и критичен подход към собствената си преподавателска практика, ще оценят както начина, по който провеждат обучителните сесии, така и Наръчника за учителя. Методите за получаване на обратна връзка от учителите са структурирани, полуструктурирани и неструктурирани. Учителите ще оценят всеки обучителен ресурс, включващ план на урока, електронни ресурси и раздел в Тетрадката за ученика. Това ще се осъществи чрез попълване на въпросник с два вида въпроси – с отворен отговор и чрез избиране на един от зададените отговори. Ще има възможност за споделяне на опит, мнения и препоръки по неструктуриран начин чрез онлайн срещи и чрез писмени доклади на национално ниво.
- *Оценка и обратна връзка от учениците*: Обратната връзка от учениците е богат и ценен източник на информация както за формиращи, така и за обобщаващи цели. Поради тази причина обратната връзка и оценката на учениците са ключови компоненти в процеса на оценяване. Методите за получаване на обратна връзка от учениците са структурирани и неструктурирани. Те ще се реализират чрез анкети и дискусии с учениците. Те ще участват в структурирано проучване, изследващо техните нагласи и компетенции преди обученията и след завършване на курса на обучение. Резултатите от двете анкети ще бъдат обработени и анализирани.
- *Задачи за оценяване на учениците и постигане на резултати от обучението*: Задачите за оценяване и други допълнителни дейности, реализирани от учениците в хода на тяхното обучение, е ценен източник на информация за разработването на учебната програма. Те ще бъдат използвани за прецизиране на разработените теми и неформалните методи, използвани в обученията, диагностициране на проблемни области и предоставяне на доказателства за ефективно преподаване.

Педагогически умения и компетентности на учителя

Учителите са натоварени със задачата да създават трайно образователно въздействие, а това изисква различни професионални и социални умения. Така че, като преподавател, трябва да сте сигурни, че разбирате добре някои от най-важните умения и компетентности на учителя. Тази глава обхваща някои от задължителните педагогически умения на учителя, които се споменават по-късно в плановете на уроците.

1. **Комуникация.** Способността за ефективна комуникация е може би най-важното умение, което учителите трябва да притежават.

   Простото разбиране на материала по темата е безполезно, ако не можете да го предадете по начин, който ангажира учениците и е лесен за разбиране от тях.

   Видове комуникационни умения:

- *Слушане и адаптивност*. Повечето класни стаи ще имат ученици с различни характери и стилове на учене. Не е достатъчно просто да подготвите един стил на план на урока, ще трябва да предвидите алтернативни начини за предаване на същата информация. Това включва изслушване на учениците и разбиране на техните въпроси и нещата, които ги затрудняват, и след това правилно съобразяване на подхода , за да отговорите на тези нужди.
- *Междуличностни*. Междуличностните умения са особено важни, когато учениците изискват индивидуално внимание. Трябва да им покажете приветливо и доброжелателно отношение, така че те да не се колебаят да потърсят вашата помощ. Междуличностните умения ви помагат да изградите връзка и да разберете техните силни и слаби страни като ученик, което ви позволява да им помогнете отново в бъдеще. Междуличностните умения също са важни в случай, че имате разрушителен или проблемен ученик в класната стая. Те ще ви позволят да изградите уважение и да разрешите подобни проблеми ефективно.
- *Комуникации с родители*. Способността да общувате с родителите може да бъде критична или ненужна в зависимост от това дали сте начален учител. Говоренето за силните страни на вашите ученици по време на родителски срещи може да им спечели похвала у дома и да ги насърчи да посещават часовете с по-голям интерес.
- *Създаване на учебни планове*. Как да създадем ефективни планове за уроци е тема, която експертите непрекъснато проучват и на която бихме могли да посветим много отделни статии. Въпреки това, всичко, което ще кажем тук, е, че това е умение, което трябва постоянно да се ангажирате да подобрявате. Визуалните изображения, темпото и стотици други елементи, свързани с това как представяте материала на класа, влияят значително на това на колко информация вашите ученици обръщат внимание, разбират и запомнят.
- Писмена комуникация. Ще упражнявате умения за писмена комуникация, когато изпращате имейли, изготвяте тестове и давате домашни. Що се отнася до въпросите, свързани с графика и инструкциите, важно е да сте ясни и последователни в начина, по който комуникирате.

2. **Критично мислене.** Преподаването включва много повече от това, което се случва директно в класната стая. Ще трябва също да направите неща като:
   - Отговаряйте бързо на въпросите на учениците. Въпросите могат да бъдат под формата на математически въпрос или друг технически въпрос, който ще трябва да знаете как бързо да разрешите, докато обяснявате стъпките си.
   - Разрешаване на ученически конфликти. Управлението на поведението на учениците изисква повече от умения за общуване; често изисква стратегия. Ще трябва да прецените възможните варианти, независимо дали са разделяне на учениците и преразпределяне на местата им или налагане на дисциплина. Това, което решите да направите, също ще повлияе на това колко сериозно ще приемат класа и дали подобни проблеми ще възникнат в бъдеще, така че ще трябва да обмислите правилните действия.
   - Редактирайте планове за уроци и създайте нови. Неизбежно ще трябва да промените плановете си за уроци, независимо дали поради причини, свързани с графика, или защото нещо не върви по план. Вашата работа е да балансирате отново графика и да определите най-подходящото решение.
3. **Търпение.** Да можеш да останеш търпелив, както и да проявяваш търпение, е свързано с всяко друго преподавателско умение в този списък. Ще трябва да проявите търпение, когато помагате на учениците да решат своите въпроси и затруднения. Не само защото някои ученици може да се нуждаят от много повече време и помощ от други, но защото, ако говорите с нетърпение, ще обезсърчите много ученици да търсят вашата помощ в бъдеще. Освен това ще се натъкнете на много уроци, които изискват преразглеждане, проблемни ученици и неприятни родители и учители. Професионалното справяне с всички тези проблеми ще изисква търпение.
4. **Креативност и страст.** Вие преподавате на деца/млади възрастни, така че знаете, че половината от успеха е просто да задържите вниманието им. Учителите, които могат да направят часовете си по-

динамични чрез включване на уникален, енергичен и креативен учебен материал, се възнаграждават с високо ангажирани ученици и по-високи оценки.

5. **Изграждане на доверие.** Много ученици не са наясно с потенциала си и вашата работа като учител е да ги насърчите и да им помогнете да го отключат. Учителите, които могат да изградят доверие в своите ученици, печелят повече уважение и виждат повече ангажираност и по-високи оценки в класните си стаи.
6. **Ентусиазъм.** Ентусиазмът често е заразителен и може да направи дори най-неинтересния учебен материал привлекателен за учениците. Ако учениците забележат, че сте страстни и сериозни към класа, те също ще ви уважават повече и ще бъдат готови да слушат.
7. **Гъвкавост.** Вашите планове за уроци и планирани дейности невинаги ще вървят така, както сте се надявали. Като учител трябва да сте достатъчно гъвкави и креативни, за да се адаптирате към тези ситуации. Ваша работа ще бъде да намерите алтернативи, които са също толкова образователни и ангажиращи за вашите ученици.
8. **Новост.** Образователните изследвания показват, че учителите, които използват нови начини за преподаване на учебния материал, виждат учениците си да получават много по-високи оценки. Човешките мозъци обичат информацията, която е представена по неочаквани и нови начини, дори ако самата информация иначе не би била толкова интересна.
9. **Любов към ученето.** Особено когато се докосват до малки деца, учителите трябва да покажат положителните ценности, които искат да научат на учениците. Ако сте страстен и показвате любов към знанието и ученето, тогава вашите ученици ще ви подражават на свой ред. Един изключително ефективен начин да направите това е да се свържете с вашите ученици, като споделяте истории за това, когато сте били на тяхно място. Говорете за учебен опит, който сте имали в или извън час. Ако вашите ученици ви виждат като овек, който продължава да учи през целия си живот, а не просто като учител, те ще бъдат по-склонни да участват активно в часовете.
10. **Технически умения.** В зависимост от вида на класа, който преподавате, може да се наложи да можете да използвате различни технически инструменти. Това беше особено актуално по време на пандемията от COVID-19, тъй като почти всяка преподавателска позиция, на която работите, ще изисква да използвате софтуер за дистанционно обучение.

Библиография

Енергизиращи упражнения

* Предложените енергизиращи дейности са различни и могат да отнемат повече или по-малко време, но, по правило, се очаква да продължат само няколко минути.
Общо, подготовката и времето, необходимо за стартиране и провеждане на описаните енергизиращи дейности, е около 5 минути.

Енергизиращо упражнение	 1 - Влез в кръга Учителят разделя учениците на групи, като се отчита общият брой ученици в занятието, например при 20 ученици те се разделят на 4 групи (по 5 души). Всеки ученик (в съответните групи) получава номер, в случая – от 1 до 5; или, за да е по-забавно, в групите всеки ученик е една от съставките на (шопската) салата (краставица, домат, чушка, лук, магданоз, сирене, олио, оцет, сол – зависи колко голяма е всяка група). След като групите се оформят, те правят кръгове и учителят казва произволен номер (или съставка). Съответният ученик трябва да излезе от кръга и да се опита да влезе в него, докато останалите са инструктирани да не пускат ръцете си. Упражнението може да се повтори много пъти с излизане на друг номер/ съставка.
Енергизиращо упражнение	 2 - Мууу! Учителят раздава на всеки ученик листче (което той не обръща веднага) с написано домашно животно, например крава, кон, овца, петел и др. След като учениците разберат какво е тяхното животно, те трябва да ходят из стаята и да издават звуците на животното си, за да намерят своите себеподобни.
Енергизиращо упражнение	 3 - Амеба Игра на еволюция! Всички са амеби в началото и имат за цел да еволюират в човек. Учениците ходят из стаята и се държат като амеби и когато срещнат друга амеба, играят на „Камък, ножица, хартия“. Който спечели, се превръща в червей. Когато се срещнат два червея, отново играят на „Камък, ножица, хартия“ и победителят еволюира в оса, а загубилият се връща на ниво амеба. Това продължава, докато някой не еволюира в човек. Етапите на еволюцията са следните: амеба -> червей -> оса -> кокошка -> маймуна -> човек.
Енергизиращо упражнение	 4 - Човешка верига Учениците застават в кръг. Затварят очи и започват да се движат към центъра на кръга с вдигнати ръце. Когато докоснат някого, го хващат и така се „завързват“ на възел. Учителят им казва да отворят очи, да се опитат да се отплетат и да направят кръг, без да се пускат.
Енергизиращо упражнение	 5 - Плодове и зеленчуци Учениците стоят в кръг и учителят разпределя на случаен принцип снимки на плодове и зеленчуци (Материал 1, NS grade1) между учениците. Учителят поставя двата големи плаката от лист 1 (стр.1 и 2) в противоположните ъгли на стаята (плакат 1 *Плодове* ; плакат 2 *Зеленчуци*). *Стъпка 1* : Върви! всеки ученик отива до плаката, където той / тя принадлежи, като се има предвид картината, която той / тя е получил. *Стъпка 2* : На „Кръг“ учениците правят кръг отново и разменят карти с картинки, като подават своята карта на ученика, стоящ отдясно. Играта продължава със *стъпка 1* и т.н.

Енергизиращо упражнение

6 - Продължавай да вървиш

Учителят инструктира учениците да ходят по различни начини, покривайки целия топ, т.е. ходете сякаш сте много щастливи, ходете като много тежък слон, ходете сякаш сте на 80 години, ходете сякаш вали котки и кучета, ходете като малко дете и т.н.

Енергизиращо упражнение

7 - Зрителен контакт

Участниците застават в кръг. Всеки от тях гледа към някого отсреща в кръга. Двамата тръгват един към друг и сменят местата си, като през цялото време се гледат в очите. Много двойки могат да се разменят по едно и също време, а групата трябва да се подсигури, че всеки в кръга се включва в смяната на местата. Съвет: Отначало не говорете, а след това се поздравявайте, докато се разминавате в средата на кръга.

Варианти: Ако учителят прецени, познавайки обстановката в класа, че някои ученици могат да

останат без партньор, т.е. да се опитат да погледнат някого в очите, но никой да не им отговори и така да нямат възможността да променят първоначалното си място, учителят може да раздели класа на две групи и да въведе състезателен елемент: след упражнението всяка група да бъде отбелязана на „термометъра за отборен дух“ (който може да се принтира на лист А4, върху който учителят да отбелязва с маркер постижението на всяка група). Колкото повече ученици не участват в упражнението със зрителния контакт, толкова по-ниска е степента, отбелязана на термометъра.

Енергизиращо упражнение

8 - Намери си друго място

Кажете на учениците да седнат на столове в кръг, като столовете са с един по-малко от учениците. Ученикът без стол застава в средата и казва името си. След това изрича характеристика, цвят или вид облекло, например „Всеки, който носи оранжево!“. Всички участници, облечени в оранжево, трябва да станат и да си намерят друго място, но не съседното им вдясно или вляво. Ученикът в средата си намира място по най-бързия начин, а ученикът, който остане без място, е следващият, който застава в средата.

Енергизиращо упражнение

9 - Пук!

Нека учениците образуват кръг. Кажете им да напишат някакъв факт за себе си (например „Имам две сестри“ или „Майка ми се казва Мария“) на малко листче, да го сгънат и да го сложат в балон, който да надуят. Балоните се слагат в средата на кръга и след това учениците се редуват да пукат балони, да четат написаното в тях и да познават за кого се отнася информацията. Участниците могат да се разхождат из стаята и да задават въпроси с отговор „да“ или „не“ на другите участници, но не могат да задават въпроси директно относно твърдението, например не могат да питат: „Две сестри ли имаш?“, но могат да попитат: „Имаш ли сестри?“, и после: „Имаш ли повече от една сестра?“, „Имаш ли по-малко от три сестри?“ и др. Играта приключва, когато всички участници са разбрали кой е авторът на листчето, което са получили.

Забележка: Това упражнение да се провежда само ако има достатъчно време.

Енергизиращо упражнение

10 - Игра с въже

Нека участниците застанат в средата на свободно пространство в стаята, без чинове и столове, които да пречат. Стаята се разделя така, че да могат лесно да се придвижват от единия ѝ край до другия, като например опънете дълго въже на пода. Учителят застава в единия край на въжето и изрича характеристика, цвят или буква, например „Всички със сини очи“, „Всички, които имат трима братя“, „Всички с име, което започва с Б“ и т.н. Учителят посочва частта на стаята, в която да отидат участниците, които носят оранжева дреха/имат трима братя/имат имена с Б. Всички участници, които носят оранжева дреха/имат трима братя/имат имена с Б, отиват в определената част на стаята. Останалите, които нямат посочените характеристики, отиват в другата част. Въпросите трябва да се изберат така, че класът да не се раздели по групи с относително равен брой членове – например една от групите трябва да се състои в повечето случаи от един, двама или малък брой ученици.

Дискусия: Учителят пита участниците как са се почувствали, когато са били част от голяма група, и как – когато са оставали сами (или като част от много малка група), как са гледали на себе си като на част от много малка или на голяма група и какви са били чувствата им към групата, от която не са били част.

Енергизиращо упражнение

11 - Азбучен ред

Учениците образуват кръг със столовете си, събуват се и се качват на тях (трябва да има по един стол за всеки, и те да са много близо един до друг). Учениците трябва да се подредят по азбучен ред според имената си, без да слизат на пода, като се придвижват от един стол на друг. Щом са готови, учителят проверява дали са се справили. Ако не са, упражнението продължава, докато се справят.

Енергизиращо упражнение

12 - Изписване с тяло

Учителят възлага на учениците задачата да изпишат името си във въздуха, като използват само различни части на тялото – например ръка, крак, лакът, нос.

По желание: Ако има време, учителят дава няколко думи на учениците, които те да изпишат с тяло. Може да работят всички заедно или да се разделят по групи.

Енергизиращо упражнение

13 - Саймън казва

Учителят казва на групата, че трябва да изпълняват инструкцията, която той дава, само ако преди нея чуят думите „Саймън казва: ...“. Ако учителят не започне съответната инструкция със „Саймън казва“, тогава групата не трябва да изпълнява съответната инструкция. Учителят започва например със „Саймън казва: пляскайте с ръце“, като той самият пляска с ръце. Участниците изпълняват. Учителят започва да говори по-бързо, като първо казва например: „Саймън казва: клекнете. Саймън казва: пишете. Саймън казва: погледнете към пода, и т.н.“. След известно време учителят казва „Погледнете към прозореца“ като „Саймън казва“ е пропуснато. Участниците, които са изпълнили инструкцията, „изгарят“. Играта може да продължи, докато е забавна и времето позволява.

Енергизиращо упражнение

14 - Отивам на почивка

Учениците сядат в кръг. Един от тях започва с „Отивам на почивка и искам прегръдка“ и прегръща ученика вдясно от него. След това ученикът вдясно казва „Отивам на почивка, искам прегръдка и потупване по гърба“, прегръща ученика вдясно и го потупва по гърба. Всеки участник повтаря вече казаните действия и добавя по едно ново. Нека упражнението продължи, докато всеки е добавил по нещо.

Енергизиращо упражнение

15 - Животни по височина

Учителят казва на учениците да си измислят животно, без да го казват на останалите. Тогава те трябва, без да говорят, да се подредят в редица от най-малкото към най-голямото животно. Участниците могат да показват кое е избраното от тях животно, само чрез жестове и звуци. След като се подредят, учениците казват кое животно са си избрали, и учителят проверява дали са се подредили правилно.

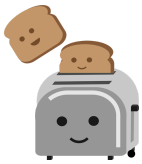
Енергизиращо упражнение

16 - Гръб до гръб

Всеки участник си намира партньор с близък до неговия ръст и тегло. Учениците в двойката сядат на пода, с гръб един към друг. Държат се за ръце. Целта е да се изправят, без да отлепят ръцете и гърбовете си. След като пробват един-два пъти с партньора си, си намират нов. Може да се опитат с още няколко партньори.

Енергизиращо упражнение

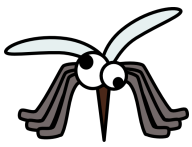
17 - Тостер или рок звезда

Учениците застават в кръг, като един от тях е по средата. Ученикът в средата на кръга посочва някого и казва „тостер“ или „рок звезда“.

Ако ученикът в средата каже „тостер“, посоченият ученик кляка, след това скача и казва „Изпечен съм, намажете ме“. Съседите на посочения ученик трябва да образуват „тостер“ около него чрез протегнати ръце.

- Ако ученикът в средата каже „рок звезда“, посоченият ученик трябва с ръце пред устата си да имитира, че пее на микрофон. Съседите на посочения ученик се обръщат с гръб към него и се преструват, че свирят на китара.

Енергизиращо упражнение

18 - Колко много комари!

Групата застава в кръг и ръководителят разказва за нашествие от комари, в което всеки трябва да убие комарите, за да не се зарази с малария. Учителят слага комар на главата на някого от учениците, който трябва да се наведе, за да го избегне. Двамата ученици, съседни на него, пляскат с ръце над главата, за да убият комара, но той им се изплъзва и упражнението продължава. Когато групата вече е свикнала с играта и вече играе по-бързо и уверено, учителят добавя още и още комари, докато е почти невъзможно на учениците да ги хващат.

Енергизиращо упражнение

19 - Хвани пръста!

Учениците се нареждат прави в кръг. Всеки ученик държи дясната си длан отворена нагоре и поставя левия си показалец върху дланта на участника, който стои отляво. Целта е всеки да хване показалеца на човека до него и едновременно с това да дръпне своя, така че да не бъде уловен. След няколко опита разменете пръстите и посоката. Упражнението се повтаря няколко пъти.

Енергизиращо упражнение

20 - Кой командва?

Всички ученици се нареждат в кръг. Един ученик затваря очи или излиза от стаята. Задачата е да разбере кой е „шефът“. Друг ученик тайно става „шеф“ и започва да прави движения, например щракане с пръсти, търкане на корема, пляскане с ръце, които останалите ученици имитират. Играчът, който познава, отваря очи или се връща в стаята и се опитва да разбере кой ръководи групата. „Шефът“, от своя страна, продължава да показва движения и се старае да не бъде разпознат.

Енергизиращо упражнение

21 - Игра на имена с топки

Учениците се подреждат в кръг. Учителят подава топка на един от учениците. Той/Тя я хваща, казва името на друг ученик и му я подава. След няколко подавания учителят добавя още една топка в играта, а с напредването на играта още три-четири топки.

Енергизиращо упражнение

22 - Имена и прилагателни

Участниците се нареждат в кръг. Намислят по едно прилагателно име, което да описва характера им или как се чувстват. Прилагателното трябва да започва с буквата на името им, например „Аз съм **М**ария и съм **м**ила“ или „Аз съм **А**лександър и съм **а**ртистичен“. Учениците казват изречението, но може едновременно с това да го изиграят.

Друг вариант (ако има време): Упражнението може да се изпълни и като игра за запаметяване, която проверява дали учениците са запомнили комбинациите от имена и прилагателни. След като няколко ученици кажат име и прилагателно, учителят проверява дали останалите играчи са ги запомнили, като казва едно име, например Мария. Мария застава в центъра на кръга и останалите трябва да кажат прилагателното, което Мария е дала за себе си: „Мария е мила“. Ако се затруднят, Мария може отново да изиграе прилагателното, за да им подскаже.

Енергизиращо упражнение

23 - Емоции

Необходими материали:

- Средноголяма топка
- 5 карти с размер А5 с изображения на емотикони

Подредете масите и столовете така, че учениците да могат да седнат в кръг.

Учителят държи петте карти с емотиконите. Започва играта, като подава топка на ученик и показва една от картите. Ученикът, който хване топката, трябва да опише ситуация, която е свързана с емоцията, изобразена на картата. След това ученикът подава топката на друг съученик и играта продължава, докато всички ученици вземат участие.

Енергизиращо упражнение

24 - Нуждая се от пространство!

Разделете учениците на групи от 6 души. Всеки ученик в групата получава номер от едно до шест. Помолете групите да се наредят в кръг и да изберат число от едно до шест. Всички ученици с този номер влизат в кръга и клякат по средата. Останалите членове на групата се събират плътно около клекналия ученик. Той/Тя се опитва да се изправи и да си извоюва повече пространство, но другите не му/ѝ позволяват.

Енергизиращо упражнение

25 - Игра с огледало

1. Чиновете и столовете се подреждат така, че да се освободи пространство.
2. Учениците работят по двойки, като застават един срещу друг. Разбират се кой започва играта, кой ще бъде огледалото и кой ще показва движенията.
3. Играта започва под съпровода на песен, избрана от учителя.
4. Ученикът, който показва движенията, започва да се движи, а ученикът-огледало трябва да го/я следва и да повтаря движенията възможно най-точно.
5. Когато учителят спре музиката, учениците си разменят ролите.

Енергизиращо упражнение

26 - Съпричастност

Учениците застават в средата на стаята, наредени в кръг. Пред тях има празни листове и цветни моливи. Всеки ученик изразява как се чувства в момента, като рисува облак (или друг предмет) в избран от него/нея цвят. Показват рисунките си на останалите ученици и обясняват каква емоция изразява избраният от тях цвят. Ако е изобразена негативна емоция, учениците предлагат на автора на рисунката други цветове, които предизвикват положителни емоции. Целта на играта е всеки да се чувства свободен да сподели чувствата си и да получи подкрепа от съучениците си, ако е необходимо.

Енергизиращо упражнение

27 - Енергия: активиране и отпускане

Пуснете успокояваща музика.

Инструкции за учениците:
Седнете на пода с опънати крака и с гръб, облегнат на стената. Или седнете на стола, облегнете се удобно назад, изпънете краката си и опрете стъпалата в пода. Може и да стоите прави. Важно е да ви бъде удобно. Ще активирате енергията в телата си, а след това ще се отпуснете.

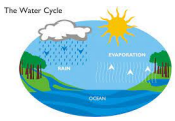
Да започнем с пръстите на краката. Първо ги размърдайте пръстите на краката, а след това ги свийте. Опитайте се да активирате енергията само в пръстите на краката и оставете всички други части на тялото да почиват. Вдишайте, докато свивате пръстите. После издишайте и отпуснете пръстите. Хайде да повторим упражнението отново.

Сега нека да обърнем внимание на краката. Активирайте енергията в краката. Изпънете ги и стегнете мускулите. Вдишайте, за да засилите потока на енергията. Издишайте и отпуснете краката. Нека повторим упражнението отново. Готови ли сте? Започнете да вдишвате, активирайте енергията, краката работят усилено, мускулите са стегнати и под напрежение. След това издишайте и отпуснете мускулите. Вие контролирате процеса.

Сега да направим упражнението с ръцете. Свийте пръстите в юмрук и вдишайте, докато активирате енергията си, а след това издишайте и се отпуснете. Нека да включим в упражнението ръцете от китката нагоре. Дръжте ги изправени или сгънати. Стиснете пръстите в юмрук, стегнете мускулите на ръцете и вдишайте. Издишайте и се отпуснете. Повторете още веднъж.

И накрая, ще направим упражнението с цялото тяло. Може да включите и мускулите на лицето си - присвийте очи, стиснете устни. Готови ли сте? Вдишайте и активирайте енергията на цялото си тяло... почувствайте енергията в пръстите на краката, стъпалата, краката, ръцете, лицето.
А сега издишайте бавно и се отпуснете! Останете неподвижни за малко. Наблюдавайте усещанията в различните части на тялото ви, след като сте направили упражненията за активиране на енергията и за отпускане.

Енергизиращо упражнение

28 - Воден цикъл

Обяснете накратко какво представлява кръговрата на водата и кои са основните му етапи: изпарение, втечняване, валеж.
Пуснете музика и поканете децата да танцуват. Когато спрете музиката, кажете един от етапите на кръговрата на водата. Учениците спират да танцуват и с движения демонстрират съответния етап (напр. въртят се, за да покажат процеса на изпарение, или се събират накуп и мърдат пръстите на ръцете си, за да имитират как вали дъжд).

Енергизиращо упражнение

29 - Мозъчна тренировка

1. Помолете учениците едновременно да разтриват корема си с лявата си ръка по посока на часовниковата стрелка и главата си с дясната си ръка обратно на часовниковата стрелка.

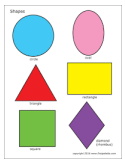
2. След няколко секунди им кажете да започнат да потропват и с десния крак.

3. Кажете на учениците да затворят очи и да си представят, че ядат сладолед.

4. Кажете им да си представят, че виждат маймуна, която кара колело.

5. Накрая им кажете да извикат в хор: „Спасете нашата планета!“

Енергизиращо упражнение

30 - Намерете фигурата

Вариант 1

Разделете класа на няколко групи.

Всяка група получава 1 комплект геометрични фигури и описания (стр. 1 от Приложение 1) - изрежете поотделно всички карти с описания на геометричните фигури.

Задачата на всяка група е да свърже картите със съответните геометрични фигури.

Когато групите са готови, проверете дали задачата е изпълнена правилно.

Това упражнение служи както за енергизиране на учениците в началото на урока, така и за преход към темата на урока.

Време за работа – 8 мин.

Вариант 2

Пренаредете масите, така че учениците да могат да се движат свободно из стаята.

Поставете изображенията от Приложение 1 в ъглите на класната стая.

Всеки ученик взима карта с описание на геометрична фигура. Задачата е да намери възможно най-бързо геометричната фигура, която отговаря на описанието.

Това упражнение служи както за енергизиране на учениците в началото на урока, така и за преход към темата на урока.

Време за работа – 3 мин.

31 - Надпревара за ресурси

Част 1

Поставете няколко обръча на пода (по един обръч на всеки трима ученици). Обръчите представляват природните ресурси на Земята.

Обяснете на учениците, че те представляват всички живи същества на планетата. Могат да изберат дали да бъдат хора, животни или растения. Учениците започват да се разхождат из стаята. Когато учителят плесне с ръце, всички се втурват към обръчите, които са техните домове и осигуряват всичко необходимо за живот. В един обръч могат да се поберат само трима ученици, защото ресурсите в него са достатъчни за три живи същества.

Тъй като има повече обръчи, отколкото е необходимо, всеки ученик може да влезе в един от тях. Учителят казва: „Всички ли успяхте да се настаните? Нашата планета е прекрасна - на нея има достатъчно място и ресурси за всички!“

Част 2

Енергизиращо упражнение

Помолете учениците да излязат от обръчите и да се разпръснат из стаята. Поставете картите „Надпревара за ресурси“ (Приложение 4) с лицето надолу на учителската маса и помолете един ученик да изтегли карта и да прочете на глас какво пише на нея. Всички ученици, за които твърдението е вярно, трябва да вдигнат ръка.

Следващи стъпки:

Сценарий 1 (всички зелени карти): Картата гласи: „Използваш торби за многократна употреба, когато пазаруваш“. Учениците, които правят това, вдигат ръка, и учителят ги преброява. Ако те са над 50% от общия брой ученици, учителят не предприемат допълнителни действия и позволява на някой друг да изтегли нова карта.

Сценарий 2 (всички жълти карти): Картата гласи: „Оставяш лампите да светят, когато излизаш от стаята“. Учениците, които правят това, вдигат ръка, и учителят ги преброява. Ако те са над 50% от общия брой ученици, учителят отстранява един от обръчите, защото това е пример за поведение, което изчерпва природните ресурси или вреди на планетата.

Играта продължава по описания вече начин, докато не свършат картите. Всеки път, когато повече от 50% от учениците вдигнат ръка в отговор на твърдение от жълта карта, учителят отстранява един обръч.

В края на дейността учителят плясва с ръце и учениците трябва да се вместят в обръчите, които са останали след изчитането на картите. Ако броят на обръчите не се е променил, това е резултат от отговорното поведение на учениците към природата. Ако броят на обръчите е по-малък, някои ученици ще останат извън тях, защото техните местообитания са изчезнали заради безотговорното им поведение.

32 - Застрашени видове

Енергизиращо упражнение

Подгответе 4 карти с факти за застрашени видове и техните местообитания. Включете разнообразни факти, например „Голямата панда се храни основно с бамбук.“ или „Белите мечки са застрашени заради топенето на морския лед.“ Скрийте картите на различни места в класната стая или в училищния двор, ако условията позволяват.

Разделете учениците на 4 отбора. Обяснете, че отиват на лов за знания за застрашени видове и техните местообитания. Когато учителят даде сигнал, отборите започват да търсят скритите карти. Ограничете времето за търсене (около 3-5 минути).

След като даден отбор открие карта, представител на отбора прочита написаните факти и след това учениците показват движение, което имитира застрашеното животно (например, ако става дума за летящо животно, всички размахват ръце като крила).

Енергизиращо упражнение

33 - Развален телефон

1. Учениците застават един зад друг в две редици.
2. Последният ученик в редицата измисля последователност от действия, напр. потупване по главата, въртене и почесване по корема, след което дава знак на човека пред него да се обърне, за да му ги покаже.
3. Другият ученик трябва да запомни действията и тяхната последователност и да ги покаже на следващия ученик и т.н.
4. Играта продължава, докато първият ученик в редицата не види и повтори действията.
5. Последна стъпка: Първият ученик в редицата показва движенията на останалите от групата. При предаването е възможно последователността да се промени, което ще донесе смях и забавление за всички!

   Дейността може да се повтори няколко пъти, като всеки път последният човек в редицата е различен.

Енергизиращо упражнение

34 - Буква по буква

Помолете седем ученици да излязат най-отпред и да застанат един до друг с лице към класа. Раздайте им по една карта със следните букви в разбъркан ред: У Р С Р С Е (РЕСУРС), като учениците не трябва да виждат кои са буквите. Кажете им да държат картите над главите си, за да се виждат добре от съучениците им.

Обяснете, че седемте букви образуват дума. Помолете учениците от чиновете да дадат указания на учениците с буквите да се наредят така, че да изпишат правилно думата (например: Ана (която държи буква Е), премести се три букви надясно; Петър (който държи буква С), премести се в края на думата, и т.н.).

След като образуват правилната дума, учениците я прочитат в хор.

Енергизиращо упражнение

35 - Вода - почва - въздух

Учениците застават в кръг, както е показано на снимката. Когато чуят думата **вода**, подскачат два пъти напред, без да развалят кръга. Когато чуят думата **почва**, подскачат веднъж назад**.** Когато чуят думата **въздух**, се завъртат с подскок на 360º.

Учениците изпълняват действията няколко пъти, като следват указанията на учителя.

Енергизиращо упражнение

36 - Нашите права

Съберете децата на открито пространство, като например детска площадка или училищен двор.

Обяснете, че ще играят на гоненица със замръзване. Учителят избира ученика, който пръв започва гоненицата. Когато гонещият докосне друг ученик, той/тя замръзва място и трябва да каже едно право на детето (например, правото на игра или правото на образование). Ако успее, се размразява и се връща в играта в ролята на гонещия.

Целта на играта е учениците да изброят максимално много права на детето.

Енергизиращо упражнение

37 - Танцът на свободата

За провеждането на тази дейност е необходимо по-голямо пространство, за да може учениците да танцуват.

Пуснете енергична музика и насърчете децата да танцуват, както им харесва.

Периодично спирайте музиката, при което всички ученици замръзват в някаква поза.

Тогава посочвате ученик, който трябва да каже защо е важно децата да играят.

Повторете гореописаните стъпки, като всеки път давате възможност на различни деца да кажат мнението си.

Енергизиращо упражнение

38 - Задръж балона във въздуха!

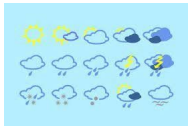
Надуйте балон и съберете учениците в кръг.

Обяснете, че балонът символизира правото на игра и за да го защитят, трябва да задържат балона във въздуха възможно най-дълго.

Децата удрят балона с ръце, за да не падне на земята.

Ако балонът докосне земята, играта започва отначало.

Насърчете учениците да работят в екип, за да задържат балона във въздуха максимално дълго.

39 - Прогноза за времето

Всеки ученик имитира действия, свързани с някакво метеорологично явление. Останалите повтарят неговите/нейните движения.

Играта започва учителят, който съобщава какво е времето днес, например: „Вали из ведро“. Учителят показва действия, които са свързани с дъждовното време, например преструва се, че държи чадър, че избягва дъждовните капки и т.н. Класът повтаря движенията на учителя.

Енергизиращо упражнение

След около 30 секунди учителят казва „Стоп“ и всички замръзват на място.

Учителят посочва ученик, който да избере и изиграе друго метеорологично явление, например „Духа силен вятър“. Ученикът показва действия, които са свързани с ветровитото време, например клати се, сякаш го люлее вятърът и т.н. Класът повтаря движенията след него/нея.

След около 30 секунди учителят казва „Стоп“ и посочва следващ ученик.

Дайте възможност на повече ученици да участват в играта. Важно е дейността да бъде динамична и класът да участва с въображение и ентусиазъм.

40 - Верижка от думи

Тази дейност кара учениците да се раздвижат, да мислят творчески и да работят в екип.

Инструкции:

Енергизиращо упражнение

Разделете учениците на два или повече отбора. Изберете дума, с която да започнете играта (напр. „ябълк**а**“). По ваш сигнал първият участник от всеки отбор трябва да каже друга дума, която започва с последния звук на предходната дума (напр. „**а**гне“).

Представителите на всеки отбор се редуват да казват думи, които започват с последния звук на предходните думи.

Отборът, който не може да измисли дума със съответния звук или повтори някоя дума, преустановява участието си. Отборът, който продължи верижката най-дълго, печели!

Енергизиращо упражнение

41 - Човешки възел

Кажете на учениците да застанат в кръг с протегнати ръце.

Всеки ученик трябва да хване за ръцете двама съученици, които не стоят непосредствено до него/нея. По този начин се образува „възел“ от ръце.

Целта на играта е учениците да се „разплетат“ без да пускат ръцете си и да образуват кръг.

Насърчавайте комуникацията, търпението и екипната работа. Ако не разполагате с много време, ограничете провеждането на играта до 3-5 минути.

Енергизиращо упражнение

42 - Игра на думи

Помолете седем ученици да излязат най-отпред и да застанат един до друг с лице към към класа. Раздайте им по една карта със седем букви в разбъркан ред, като учениците не трябва да виждат кои са буквите. Т трябва да държат картите над главите си, за да се виждат добре от съучениците им.

Обяснете, че седемте букви образуват дума. Помолете учениците от чиновете да дадат указания на учениците с буквите да се наредят така, че да изпишат правилно думата (например: Иван (който държи буквата Е), премести се в началото на думата. Албена (която държи буквата Д), премести се в края на думата.)

Помолете учениците, които държат буквите, да следват указанията на класа. Ако е необходимо, дайте насоки за по-бързото пренареждане на буквите.

След като образуват правилната дума, учениците я прочитат в хор.

Благодарете на учениците, които държат буквите, вземете картите и ги помолете да си седнат по местата.

Дейността приключва с аплодисменти за целия клас за това, че е решил бързо анаграмата.

Енергизиращо упражнение

43 - Енергията на цветята

Помолете седем души от първия ред да дойдат в предната част на стаята и да застанат в права линия с лице към публиката.

Раздайте картите с писма, по една на всеки участник. Помолете всеки човек да държи своята карта с писмо над главата си, така че публиката да може да я прочете лесно.

Обяснете, че буквите изписват дума от седем букви. Помолете членовете на публиката да извикат указания към държачите на буквите, за да ги пренаредят в правилния ред, за да изпишат думата. (Примери: Лицето с буквата E, моля, преместете в началото на думата. Лицето с буквата D, преместете в края.)

Помолете притежателите на писма да следват указанията от публиката. Дайте някои съвети за ускоряване на процеса, ако е необходимо.

Когато думата е правилно оформена, помолете всички да я прочетат на глас, като преброят до три.

Благодарете на притежателите на писма, вземете картичките и ги изпратете обратно на местата им.

Поведете аплодисменти за цялата група за бързото решаване на анаграмата.

Енергизиращо упражнение

44 - Представи учебния предмет върху страница от вестник

Учениците се движат из стаята със страница от вестник в ръка под съпровода на музика. Щом учителят спре музиката и назове учебен предмет (математика, английски език, човекът и природата, музика, рисуване, физическо възпитание и др.), всеки поставя вестника на пода, стъпва върху него и с жестове и движения се опитва да обясни предмета, като се старае да не излиза от очертанията на страницата. Тази дейност помага на учениците да подобрят баланса си и да развият въображението си. (5 минути).

45 - Игра с въже

Учениците се разделят на 2 групи, нареждат се успоредно от двете страни на въже, като застават един срещу друг.

Учителят обяснява на учениците, че ще отговарят на въпроси, като извършват определени движения: 1) стъпка напред към въжето означава „да“; 2) стъпка назад означава „не“; 4) оставане на място означава „не знам“.

Енергизиращо упражнение

Учителят може да използва това енергизиращо упражнение за опознаване на децата и за подготовка на дейностите в урока за правото на неприкосновеност на личния живот. Например, за дейност, свързана с изкуствения интелект, учителят може да зададе следните въпроси: „Имат ли децата права?“ (помолете учениците, които правят стъпка напред, да дадат примери); „Имат ли децата право на личен живот?“ (попитайте какво означава това); „Ползвате ли Google?“; „Виждали ли/Управлявали ли сте дрон?“; „Използвате ли приложения като Spotify, TikTok, или YouTube?“; „Играете ли онлайн игри?“; „Чували ли сте за Chat GPT?“; „Знаете ли какво представляват „бисквитките“ (cookies)?“ и т.н. Важно е въпросите да са адаптирани спрямо темата и целта на дейността (10 минути).

46 - Посочете цвета

Енергизиращо упражнение

Учениците се подреждат в полукръг, а учителят застава пред тях и назовава плод или зеленчук. Децата трябва да открият и докоснат предмет с цвета на този плод или зеленчук (например, техните дрехи, дрехите на съучениците им, различни предмети в класната стаята). Ако някое дете не познава даден плод или зеленчук, остава на мястото си и наблюдава как останалите намират предмет в правилния цвят. Учителят показва на класа цветна картинка на зеленчука или плода и чак тогава играта продължава. Това енергизиращо упражнение стимулира двигателната координация, пространствено-времевата ориентация и разпознаването на храни и цветове. Включете хранителни продукти, от които учениците ще приготвят бои, както е описано в урока по-долу.

Ако в класа има деца с увреден слух, учителят едновременно показва рисунките на плодовете и зеленчуците и ги назовава. Ако има деца с нарушено зрение, може да моделират от пластилин формата на плодовете или зеленчуците. (5 минути)

47 - Следвай диригента!

Енергизиращо упражнение

Децата се нареждат в редичка едно след друго. Най-отпред е „диригентът“. Когато учителят пусне музика, „диригентът“ започва да издава звуци и да прави движения, а учениците зад него го имитират. Когато музиката спре, „диригентът“ застава най-отзад и щафетата се поема от второто дете, което става „диригент“. Класът може да бъде разделен на 2 редици. (5 минути)

Енергизиращо упражнение

48 - Музикални столове

Подредете в кръг столовете. Трябва да има достатъчно място между тях, за да може учениците да се движат свободно. Подберете весела и енергична музика за играта. След като пуснете музиката, учениците започват да ходят или тичат около столовете. Щом музиката спре, всеки трябва възможно най-бързо да намери празен стол и да седне. Играчът, който не успее да си намери място, отпада от играта. След всеки кръг премахвайте по един стол. Играта продължава с останалите играчи и един стол по-малко, което прави намирането на място все по-трудно. Последният играч, който успее да седне, когато музиката спре, е победител!

Енергизиращо упражнение

49 - Стая, пълна с насекоми

Учениците се нареждат в кръг, а учителят стои в средата.

Учителят показва движенията, описани по-долу, а учениците трябва да ги повторят и запомнят.

Движения:

Полет на пеперуда: Повдигнете ръце над главата си и плавно ги движете нагоре-надолу.

Скок на скакалец: Свийте колене и скочете във въздуха, с изпънати напред ръце.

Пълзене на мравки: Застанете на пода на колене и длани и започнете да се движите из стаята.

Полет на пчела: Тичайте в кръг и размахвайте ръце като крила.

След това учителят назовава насекомо и всеки трябва да повтори движенията. Ако някой ученик сгреши, си сяда на мястото.

50 - Моят избор

Всички ученици застават в редица един зад друг. Учителят пита учениците: „Движение „Нулеви отпадъци“ или градинарство?“. Учениците, които изберат движението „Нулеви отпадъци“ правят крачка вдясно, а тези, които са запалени по градинарството, правят крачка вляво. След това учителят кани един или двама ученици да аргументират своя избор. След това всички учениците се връщат в редицата. Учителят задава следващия въпрос и учениците отново избират и правят крачка вдясно или вляво.

Още примерни въпроси:

Енергизиращо упражнение

Курс по готварство или курс по градинарство?

Отглеждане на билки или на зеленчуци?

Засаждане на дърво или поставяне на хранилка за птици?

Личен автомобил или обществен транспорт?

Разходка сред природата или каране на колело?

Организиране на размяна на дрехи или поставяне на компостер в квартала?

Пазаруване от супермаркет или пазаруване от местни производители?

Купуване на дрехи втора употреба или купуване на нови дрехи от устойчиво производство?

---

51 - Мистериозен танц

Енергизиращо упражнение

Пуснете енергична музика и поканете учениците да танцуват из стаята. От време на време спирайте музиката и обявявайте категория, напр. сини предмети, летящи животни, цифри до 10. Учениците трябва да замръзнат в поза, която изобразява посочената от учителя категория, и да останат неподвижни, докато музиката не започне отново. Тази забавна игра насърчава учениците да се движат и да мислят креативно.

52 - Докосни!

Енергизиращо упражнение

Учителят казва на учениците какво да докоснат – например „докоснете нещо синьо“, „докоснете нещо топло“ или „докоснете нещо меко“. Участниците трябва да намерят и докоснат предмет, който отговаря на описанието – може да е нещо на чина или шкафа, част от дреха и т.н. Ученикът, който последен открие такъв предмет, избира следващото предизвикателство.

Може да повишете трудността, като давате по-сложи указания, например „докоснете нещо синьо и меко“ или „докоснете нещо червено, което може да се яде“.

Вариант: Ако искате да внесете състезателен елемент, дайте на участниците само 15 секунди да намерят предмета. Играчите, които не успеят да се вместят във времето, отпадат. Последният играч е победител.

Енергизиращо упражнение

53 - Познай животното!

Учениците се разделят по двойки. Всеки ученик получава карта с животно. Той/Тя имитира движенията и звуците на животното от своята карта, а другият ученик се опитва да познае кое е то. След това си разменят ролите.

Подготовка: Картите трябва да съдържат изображения на животни, които учениците познават.

Учителят може да използва приложението Wheel Decide®, за да разпределени животните между учениците.

Енергизиращо упражнение

54 - Избутай балона!

Тази игра ще помогне на учениците да разберат, че за да поддържаме въздуха чист, да ограничим неговото замърсяване, и да се радваме на добро здраве, е необходимо да действаме съвместно.

Подготовка: Разделете класа на две големи групи – „Чист въздух“ и „Мръсен въздух“. Първата група получава сини балони, които символизират чистия въздух, а втората – сиви балони, които символизират мръсния въздух. (Използвайте биоразградими балони!) Очертайте зона, в която ще се проведе играта (в класната стая или в училищния двор). Целта на двете групи е да задържат балоните си във въздуха, като всяка има право да избута балоните на противниковия отбор извън очертанията.

Заключение: След около 2 минути (или когато спрете музиката, ако играта се провежда под съпровода на музика), пребройте колко сини балона са останали във въздуха и колко са били избутани извън очертанията. Проведете кратка дискусия с учениците как са се почувствали, докато едновременно се опитват да поддържат въздуха чист (сините балони) и да се борят със замърсяването на въздуха (сивите балони).

Релаксиращи упражнения

* Предложените релаксиращи упражнения са различни и могат да отнемат повече или по-малко време, но, като правило, се очаква да продължат само няколко минути.
Общо, подготовката и времето, необходимо за извършване на описаните реласкиращи дейности, и приключването на урока, се очаква да е най-много 5 минути.

Релаксиращо упражнение

1 - Представете си, че ...

Учителят приканва учениците да затворят очи (ако това не е проблем за тях) и им дава насоки да си представят събитие от миналото или бъдещето. Участниците започват да си представят събитието с все повече детайли, използвайки всички сетива.

Препоръчителен кратък сценарий:

- Започнете да дишате бавно и дълбоко...
- Представете си, че сте на място, където сте спокойни и отпуснати...
- Създайте детайлите в ума си.
- Какво виждате?
- Какви са звуците, миризмите и цветовете на това специално място?
- Има ли други хора?

Росман, 2016

Релаксиращо упражнение

2 - Постепенно отпускане на мускулите

За да отпуснат тялото си от главата до петите, учениците затварят очи (ако това не е проблем за тях) и се стараят да стягат и отпускат всяка мускулна група за по 2 – 3 секунди. Учителят дава насоки на учениците: казва им да започнат с краката и пръстите на краката, след което да се придвижат към коленете, бедрата, задните части, гърдите, ръцете, врата, челюстта и очите, като по време на това бавно и дълбоко си поемат въздух.

Кели Роупър

Релаксиращо упражнение

3 - Дишане с насоки

Учителят подканва учениците да затворят очи (ако това не е проблем за тях), да вдишат за четири секунди, след това да издишат за 4 секунди (всичко това се случва през носа, което добавя естествено съпротивление при дишане). Тогава, с едната ръка на гърдите и другата на стомаха, учениците си поемат дълбоко въздух през носа и издишват през устата, като при това действие, диафрагмата, а не гърдите, се издува с достатъчно въздух, за да се раздвижат дробовете.

Джордан Шейкшафт

Релаксиращо упражнение

4 - Визуализация чрез цветове/успокояващи звуци

Учителят подканва учениците да си представят свой любим цвят, който ги кара да се чувстват спокойно и в безопасност. Учениците си представят как вдишват цвета и го придвижват през тялото си, като издишват. Упражнението приключва, когато всеки си е представил как избраният цвят го изпълва. Същото упражнение може да се изпълни под съпровода на успокояващи звуци или аромати. Използването на успокояваща музика подобрява ефективността.

Кели Роупър

Релаксиращо упражнение

5 - Моите мисли/ чувства с една дума

Учителят приканва учениците да затворят очи (ако това не е проблем за тях) за една минута и да измислят дума, която описва чувствата/мислите им след края на упражнението. След това учениците отварят очи и един по един казват думата си на останалите.

Релаксиращо упражнение

6 - Дишам като пчела

Учителят инструктира учениците да се разположат удобно, за да упражняват пчелно дишане. Трябва да си представят, че са кацнали на листо или цвят. Учителят дава следните инструкции на учениците:

- Вдишайте така, че въздухът да минава през носа ви и да изпълва дробовете ви.
- Докато издишвате, жужете като пчела. Колко време можете да жужите? Разберете колко далеч ще прелети вашата пчела, преди да трябва да си почине. Бзз!
- При следващото вдишване разберете дали вашата пчела може да лети със силно, шумно жужене.
- При следващото вдишване нека вашата пчела да лети с леко жужене.

Когато упражнението приключи, учителят отделя време за кратка дискусия. Различно ли е чувството, когато жужите силно и леко? Как се чувства тялото ви?

По желание (ако има време): След упражнението с дишане учениците могат да нарисуват пчела и листото или цвета, на който са „стояли“ във въображението си. Тази рисунка може да бъде използвана, за да напомня за релаксиращото упражнение. Когато видят рисунката, започват да се държат като пчела на листо и да използват пчелното дишане.

Релаксиращо упражнение

7 - Силни като дърветата

Учениците се разпръскват в стаята. Стъпват здраво на земята и се преструват, че са дървета, които се поклащат напред-назад от вятъра. Движенията им стават с по-голямо отклонение, тъй като наближава буря. Учениците се опитват движенията им да са възможно най-силни, без да отделят краката си от земята.

Релаксиращо упражнение

8 - Годишни времена

Всички участници застават в кръг, но не прекалено близо един до друг. Учителят казва един сезон, и всички започват да се движат като растение през съответния сезон.

Зима: растенията са малки, слаби и прилепени до земята.

Пролет: заради по-ярката слънчева светлина растенията растат и бавно се надигат.

Лято: благодарение на топлото слънце растенията бавно отварят „ръцете си“, цветята разцъфтяват и се изправят.

Есен: слънчевите лъчи стават по-слаби. Растенията бавно се свиват, цветовете и листата им окапват.

Релаксиращо упражнение

9 - Дъхът на лъва

„Дъхът на лъва“ е игрив начин за отпускане, релаксация и извикване на по-спокойни чувства. Учителят казва на учениците, че ще дишат като лъвове, за да премахнат чувства и мисли, които не желаят. Това дишане е много полезно за премахване на лоши чувства.

- Учениците си представят, че са силни лъвове. Имат страшен рев!
- Сядат със сгънати крака и застават като велики, горди лъвове. Приготвят се да изреват!
- Замислят се за чувство или мисъл, която искат да премахнат. Стискат юмруци, насочвайки мисълта си към това чувство или идея.
- Поемат дълбок дъх и изплезвайки език, изревават като лъвове и размахват ръце пред себе си, като така изкарват мисълта или чувството.

По преценка на учителя, упражнението може да се повтори.

Релаксиращо упражнение

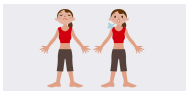

10 - Планинска верига

Учениците застават един до друг в редица, разкрачени като планини. Всеки крак трябва да докосва крака на съседа. Движат се в група през стаята, без да отделят краката си от тези на съседите. Ако групата се раздели, упражнението започва отново.

Друг вариант: Помолете учениците да ходят на пръсти.

Релаксиращо упражнение

11 - Упражнение с дишане

Учителят моли учениците да се наредят в кръг и да изпълнят следните упражнения, като повтарят всяко няколко пъти, редувайки ги. Учителят може да добави нови упражнения.

При вдишване учениците вдигат ръце над главите си и казват: „Асансьор нагоре!“.

При издишване отпускат ръце от двете страни на тялото си и казват: „Асансьор надолу!“.

Упражнението се повтаря.

При вдишване, учениците бързо поемат дъх три пъти, като движат носовете си. Движението на носа се повтаря и при издишване, като при издишване всеки слага ръка пред носа си и съска, докато издишва.

Релаксиращо упражнение

12 - Топъл гръб

Всеки ученик залепва лист хартия на гърба си и си взема химикалка. Листовете са предварително подготвени, като на тях пише: „Аз харесвам...“. На фона на бавна музика учениците се движат из стаята и записват на всеки лист качествата, които харесват в човека, на чийто гръб е листът. Всяко дете вижда своя лист накрая на упражнението и го взема вкъщи.

Релаксиращо упражнение

13 - Масаж на тяло

Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично.

По желание: Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.

Релаксиращо упражнение

14 - Дай ми енергията си

Учениците застават в кръг. Учителят се преструва, че държи топка, и я подава на ученика вдясно, който прави същото, докато топката стигне обратно до учителя. Топката трябва да се подава нежно, тъй като е много ценна. На втората обиколка учителят подава топката на ученици в друг край на кръга, с движение и звук. Учениците правят същото, докато всеки не докосне топката поне веднъж. Топката може да се подава по всякакъв начин (ритник, целувка...), като става по-голяма или по-малка в зависимост от това какво искат учениците.

Релаксиращо упражнение

15 - Движи се като играчка

Учителят използва магическа дума, която превръща децата в навиващи се играчки. След сигнала на учителя играчките започват да се движат из класната стая като роботи, за да седнат на мястото си. Трябва да се движат бързо в началото и все по-бавно след това, защото зарядът от навиването им свършва. Някои от тях спират в средата на стаята и трябва да бъдат навити отново, за да стигнат до местата си.

Релаксиращо упражнение

16 - Предай изражението нататък

Упражнението е подобно на играта „развален телефон“, но вместо дума или изречение участниците си предават изражения.

Учениците застават в кръг, като всички са със затворени очи освен този, който показва изходното изражение. Ученикът потупва по рамото съседа си, който отваря очи, за да види изражението. Тогава вторият ученик потупва своя съсед по рамото и му предава изражението. Учениците, които вече са предали изражението си, могат да останат с отворени очи, за да проследят упражнението. Накрая първият участник получава изражението от последния ученик и показва какво е било първоначалното.

Релаксиращо упражнение

17 - Масаж в кръг

Групата застава в кръг и се обръща в една посока. Всеки участник поставя ръцете си на раменете на човека пред него. Всички ученици започват да масажират раменете на съседа си. Учениците, които получават масаж, могат да изкажат мнение. След няколко минути учениците се обръщат на обратно, за да може ученикът, който е масажирал, да получи масаж в замяна.

Релаксиращо упражнение

18 - Да направим място

Учениците вдигат ръце с дланите нагоре, представяйки си как избутват тавана с всички сили, за да увеличат обема на стаята, в която се намират. После свалят ръце, обръщат длани надолу и си представят, че избутват пода. След това с дясната ръка избутват стената вдясно, а с лявата – стената вляво.

Релаксиращо упражнение

19 - Топка за масаж

Всеки ученик получава по една топка и под съпровода на спокойна музика я поставя между гърба си и стената. Учениците леко сгъват колена, за да отпуснат краката си и да облегнат гърба си по-стабилно. След това движат тялото си нагоре-надолу и наляво-надясно и така движат топката с гръб. Докато правят тези движения, учениците ще усетят напрежение и дори болка на някои места. Когато това стане, учениците трябва да спрат, да замълчат и да притиснат гърба си към стената, за да постигнат желания натиск. Задържат така за известно време.

Друг вариант: Упражнението може да се проведе и без да се ползва стената. Участниците се разпределят по двойки, като единият от тях държи една или две топки и масажира другия, а после се сменят.

Релаксиращо упражнение

20 - Упражнение с крака

Учениците се разделят по двойки. Учителят може да пусне тиха и спокойна музика (или шум от дъжд, морски вълни, които се разбиват в брега и др.).

Половината ученици лягат по гръб със затворени очи с ляв крак изпънат на пода, а десният е повдигнат. Останалите ученици увиват шал или кърпа около десния глезен. След това хващат краищата на шала/кърпата и извършват внимателни движения нагоре-надолу и настрани, като кракът трява да е напълно отпуснат. Упражнението се повтаря и с левия крак. После учениците разменят ролите си.

Релаксиращо упражнение

21 - Как се чувствам днес?

Всяко дете трябва да нарисува лицето си, което изразява емоцията, която изпитва в момента: щастие, тъга, гняв, страх и спокойствие.

Релаксиращо упражнение

22 - Релаксираща песен

Пуснете запис на песен, изпята от учениците. Децата изпълняват движения по текста на песента.

(вж. примерно видео на https://youtu.be/9TEdEKKkUWw)

Релаксиращо упражнение

23 - Познай кой е това? Нарисувай партньора си.

Разпръснете аватарите, обърнати с лицето надолу, върху някоя маса и поканете учениците да си вземат по един. Учениците трябва да довършат другата половина на всеки аватар и да се опитат да разберат на кого принадлежи аватарът. Учениците довършват липсващата половина под звуците на спокойна музика, избрана от учителя. Когато приключат, учениците отиват до дъската и залепят завършените аватари с помощта на двойнозалепяща лента или самозалепваща гумичка. Класът разглежда изложбата от аватари и се опитва да познае на кого принадлежи всеки от тях.

Релаксиращо упражнение

24 - Купа на спокойствието

В голям буркан се сипват вода, течен силикон (за сгъстяване) и цветен едър брокат. Това е така наречената „Купа на спокойствието“.

Учениците приготвят бурканите си предварително и ги оставят в класната стая, за да ги ползват, когато се нуждаят от релаксация и спокойствие.

Всеки ученик взема своя буркан, разклаща го и наблюдава движението на бляскавите конфети. След това учениците заедно обсъждат какви асоциации е породило то: напр., движещите се бляскави парченца представляват емоциите на учениците, които отначало са неспокойни, а след това се уталожват. Тази дейност е много подходяща за насърчаване на рефлексия.

Наблюдаването на движението на бляскавите парченца ще помогне на учениците да се отпуснат.

Релаксиращо упражнение

25 - Цвете и свещ

Това е проста техника за релаксация, която включва дълбоко дишане.

Учениците си представят, че с едната ръка държат уханно цвете, а с другата – бавно горяща свещ.

- Вдишват бавно през носа си, докато помирисват цветето.
- Издишват бавно през устата си, докато духат свещта.
- Повтарят няколко пъти.

Релаксиращо упражнение

26 - Дъждовна капка

Затворете очи и си представете, че сте капчица вода, която пада в океана под формата на дъжд. После се изпарявате и отново ставате облак.

Релаксиращо упражнение

27 - Алтернативно дишане

Инструкции за учениците:

- Застанете с кръстосани пред тялото крака.
- Поставете лявата си ръка върху лявото коляно.
- Вдигнете дясната ръка към носа.
- Издишайте напълно и след това с палеца затворете дясната си ноздра.
- Вдишайте през лявата ноздра и след това я затворете с десния си показалец.
- Отворете дясната ноздра и издишайте.
- Вдишайте през дясната ноздра и пак я затворете.
- Отворете лявата ноздра и издишайте.
- Това е един цикъл.
- Упражнението продължава 5 минути.
- Винаги завършвайте практиката с издишване от лявата ноздра.

Дейността ви помага да успокоите ума си.

Релаксиращо упражнение

28 - Моите чувства с една дума

Учениците затварят очи (ако се чувстват комфортно) и имат 30 секунди да намислят дума, която най-добре описва техните чувства/мисли след края на урока. След това учителят ги моли да отворят очи и да кажат думата на класа.

*Друга възможност е да помолите учениците да покажат как се чувстват, като влязат в образа на жива статуя или чрез изражение на лицето.

29 - Йога пози с имена на животни

Покажете на учениците прости йога пози, вдъхновени от животни, като наблегнете на лекото разтягане. В рамките на дейността може да включите 4-5 пози. Нужни са 15-30 секунди за изпълнението на всяко упражнение, като се набляга върху дишането и задържането. (2 минути)

Релаксиращо упражнение

30 - Прегрупиране

Учениците се нареждат в кръг. Учителят имитира движенията на различни насекоми, а учениците ги повтарят.

Полет на пеперуда: Вдигнете леко ръцете си над главата си и бавно ги размахайте нагоре и надолу.

Релаксиращо упражнение

Скок на скакалец: Свийте коленете си и скочете във въздуха, изпъвайки ръце напред.

Пълзене на мравка: Пълзете по пода на ръце и колене.

Полет на пчела: Бягайте в кръг, размахвайки ръце като крила.

Един ученик застава в центъра на кръга, затваря очи и се завърта няколко пъти. След като спре да се върти, посочва друг ученик и казва име на насекомо. Ученикът, който е посочен, трябва да покаже движението на насекомото. Ако сгреши, отива в средата.

31 - Триъгълник на приятелството

Релаксиращо упражнение

Учениците работят по двойки, за да нарисуват триъгълник, който символизира тяхното приятелство. Преди да започнат работа, учителят демонстрира стъпките с помощта на ученик.

Двамата ученици трябва да поставят дланите си с изпънати и събрани пръсти върху празен лист хартия. Ученик 1 използва дясната си ръка, а ученик 2 - лявата. Те допират върховете на палците и показалците си, при което се образува триъгълник и го очертават върху листа. Може да нарисуват очи, нос, уста и каквото друго пожелаят.

Релаксиращо упражнение

32 - Справи се чудесно!

Учениците се подреждат в кръг. Всички се обръщат надясно и с дясната ръка потупват по рамото детето пред тях и му/ѝ казват: „Справи се чудесно!“. След това учениците се обръщат на 180 градуса, с лявата си ръка потупват ученика пред тях и му/ѝ казват: „Справи се чудесно!“.

Накрая учениците застават с лице към центъра на кръга. Поставят дясната си ръка на лявото си рамо, а лявата ръка – на дясното, потупват се по раменете и си казват „Справих се чудесно!“.

Релаксиращо упражнение

33 - Релаксация с цветове

Учениците са инструктирани да легнат по гръб или да седнат в удобна поза и да си представят как различни цветове изпълват части от телата им.

Представете си как **цветът ви обгражда от всички страни**. С всяко вдишване цветът нахлува постепенно в тялото ви

- Представете си, че червеният цвят на маковете изпълва краката ви.
- Представете си, че топлият жълт цвят на слънцето изпълва корема ви.
- Представете си, че зеленият цвят на младите листа изпълва дробовете ви.
- Представете си, че синият цвят на небето изпълва гърлото ви.
- Представете си, че лилавият цвят на нощното небе изпълва главата ви.

Сега оставете цялото си тяло да се почувства щастливо, спокойно и отпуснато.

Релаксиращо упражнение

34 - Съзнателно дишане

Поканете учениците да седнат удобно в кръг - на пода или на столове.

Кажете им да затворят очи и да вдишват дълбоко през носа и да издишват през устата.

Докато поемат дълбоко дъх, им кажете да си представят място за игра, където се чувстват щастливи и в безопасност - например, на детската площадка, на поляна или дори в собствения им двор.

Насърчете ги да мислят за звуците, миризмите и гледките на това безопасно място, за да подсилите успокояващия ефект.

Упражнението продължава няколко минути, което позволява на децата да потънат напълно в своето спокойно пространство за игра в съзнанието си.

Постепенно ги върнете към настоящия момент, като им напомните, че могат да посещават това безопасно място в съзнанието си винаги, когато имат нужда да се почувстват спокойни и сигурни.

Релаксиращо упражнение

35 - Визуализация на спокойно време за игра

Кажете на децата да седнат или легнат по гръб, така че да им е удобно.
Направете няколко вдишвания и издишвания за отпускане.
Кажете на учениците да си представят следната картина – детска площадка, дървета се полюшват от вятъра, тревата е приятно мека, чува се глъчка и смях. Децата на площадката си играят на воля, чувстват се в безопасност и не изпитват никакви страхове или притеснения.
Наблегнете на факта, че на това място всяко дете участва в игрите и се чувства щастливо и свободно.
Накрая оставете децата да се потопят в тази визуализация за няколко минути. Освежени и доволни децата ще са готови да се върнат към учебния процес.

Релаксиращо упражнение

36 - Кръг на благодарността

Учениците се настаняват удобно, наредени в кръг. Обяснете какво означава да си благодарен и как чувството на признателност ни прави по-щастливи.

Изберете някакъв специален предмет (напр. малка топка, камък, шалче), който дава право на онзи, който го държи, да говори без да бъде прекъсван.

Поканете всяко дете да сподели нещо, свързано с игра, за което е благодарно, напр. любима играчка, любима игра или човек, с когото обичат да играят. Докато държи специалния предмет, детето има право да говори, а останалата част от групата слуша внимателно.

След като всички деца се изкажат, им благодарете за приноса, като наблегнете на споделената радост, която играта носи в живота им.

Релаксиращо упражнение

37 - Белите дробове на планетата

Учителят казва на учениците да си представят, че нашата планета има бели дробове, също като хората. В миналото Земята е страдала от затруднено дишане заради замърсения въздух, но атмосферата отново е чиста и тя вече може да диша с лекота. И това е момент на облекчение, щастие и удовлетворение.

Учениците трябва да си представят, че са белите дробове на Земята и дишат кристално чист въздух. Те стават от чиновете и започват да се движат свободно из класната стая, като изразяват чувството си на облекчение и щастие (например, вдишват дълбоко, разтварят широко ръце, усмихват се и релаксират).

---

38 - Верижка от думи

Тази дейност кара учениците да се раздвижат, да мислят творчески и да работят в екип.

Инструкции:

Релаксиращо упражнение

Разделете учениците на два или повече отбора. Изберете дума, с която да започнете играта (напр. „ябълк**а**“). По ваш сигнал първият участник от всеки отбор трябва да каже друга дума, която започва с последния звук на предходната дума (напр. „**а**гне“).

Представителите на всеки отбор се редуват да казват думи, които започват с последния звук на предходните думи.

Отборът, който не може да измисли дума със съответния звук или повтори някоя дума, преустановява участието си. Отборът, който продължи верижката най-дълго, печели!

---

39 - Сензорни открития

Тази дейност помага на учениците да се освободят от стреса, да използват сетивата си и да се свържат със заобикалящата ги среда.

Материали:

Списък със сензорни стимули за всеки ученик (виж по-долу)

Инструкции:

Подгответе списък със стимули, които ангажират различни сетива (напр. „Потърсете нещо меко“, „Потърсете нещо, което ухае на бисквити/канела/шоколад“, „Опитайте се да доловите слаб звук“).

Раздайте списъка със стимулите на учениците и ги инструктирайте да търсят в класната стая или навън (в зависимост от времето и мястото).

Релаксиращо упражнение

Насърчавайте ги да изследват пространството бавно и внимателно.

След като всички приключат с търсенето по списъка, помолете няколко ученици да споделят какво са открили.

Сензорни стимули:

Зрение: Потърсете нещо червено, нещо лъскаво, нещо с ивици.

Осезание: Потърсете нещо гладко, нещо грапаво, нещо студено.

Обоняние: Потърсете нещо, което мирише на цветя; нещо, което мирише на хартия; нещо, което мирише на свежо.

Слух: Опитайте са да доловите звук извън класната стаята, опитайте се да доловите звук, който издава тялото ви.

Вкус (по избор): Кажете на учениците да донесат малко парче плод или друга храна и да опишат какъв е нейният вкус (сладък, кисел и т.н.).

---

40 - Разказваме заедно история

Релаксиращо упражнение

Помолете учениците да седнат в кръг. С едно-две изречения започнете да разказвате някаква история. След вас учениците добавят по едно изречение на верижка. След края на дейността помолете учениците да се върнат по местата си.

Релаксиращо упражнение

41 - Оцветяване в тиха атмосфера

Кажете на децата да оцветят мандалата в ъгъла на работния лист. Дайте им 3 минути и пуснете тиха музика като фон.

Релаксиращо упражнение

42 - Оцветяване в тишина

Помолете децата да оцветят мандалата в ъгъла на работния лист. Дайте им 3 минути и пуснете спокойна музика за фон.

Релаксиращо упражнение

43 - Кой къде се намира в кръга?

Децата се хващат за ръце и се нареждат в кръг. Всеки ученик трябва да провери до кого е застанал отдясно и отляво. Учителят пуска успокояваща музика, децата пускат ръцете си и започват да се разхождат свободно наоколо. Когато учителят спре музиката, учениците трябва отново да се наредят в кръг, като се хващат за ръце със същите деца както в началото на дейността. (5 минути)

Релаксиращо упражнение

44 - Движа се като робот

Децата се движат из стаята, имитирайки движенията на роботи. (под съпровода на музика). (3 минути)

Релаксиращо упражнение

45 - Какъв плод (зеленчук) съм?

Учителят закрепва на гърба на всяко дете лист хартия с изображението и наименованието на един плод/зеленчук (портокал, лимон, ябълка, морков, домат и др.). След това инструктира учениците да се разходят бавно из стаята и да не казват какво виждат на гърбовете си. Дайте им 3 минути да се опитат да познаят какъв плод или зеленчук са, като задават въпроси, изискващи отговор „да“ или „не“, на другите деца. Учениците може да задават само по един въпрос (напр. „Зелен ли съм?“, „Кръгъл ли съм?“, „Сладък ли съм?“, „Правят ли супа от мен?“, „Слагат ли ме в плодова салата?“ и т.н.).
След като трите минути изтекат, учениците застават неподвижно и всеки казва какъв плод или зеленчук е според него/нея. Тази дейност помага за развиване на въображението и асоциативното мислене, както и за затвърдяване на знанията за храните и техните свойства. (5 минути)

Релаксиращо упражнение

46 - Следвай ръката ми (хипноза)

Учениците работят по двойки. Детето, което ще бъде хипнотизирано, следва ръката на другото дете, което е в ролята на хипнотизатор, докато се движат из стаята. (под съпровода на спокойна, бавна музика).

След това учениците си разменят ролите.

(5 минути)

Релаксиращо упражнение

47 - Лабиринт с насекоми

Върху работния лист е изобразен лабиринт с вход (маркиран с мравуняк или цвете) и изход (маркиран с листо или пашкул). За по-малките ученици предвидете лабиринт с широки пътеки, а за по-големите - лабиринт с тесни пътеки и повече разклонения. Може да включите и препятствия като паяжини или разклонения между цветята. Обяснете накратко какво е лабиринтът и каква е целта — учениците да открият пътя до изхода. Раздайте работните листове и пастели/моливи. Покажете на по-малките ученици как да проследяват пътеката бавно и внимателно. Обяснете, че е нормално понякога да попаднат на пътека без изход. В такива случаи се връщат назад и пробват друг път. Поздравете всеки ученик, който намери изхода на лабиринта.

Релаксиращо упражнение

48 - Да почувстваш времето

Интрукции за учениците:

Настанете се удобно на стола, изправете гърба си и опрете стъпалата си на пода. Затворете очи, вдишайте дълбоко през носа, задръжте и издишайте бавно през устата. Повторете няколко пъти и почувствайте как всички грижи се изпаряват. Нормално е да чувате определени звуци – бръмченето на лумисцентните лампи, шумоленето на листата или дори собственото ви дишане. Представете си, че сте голям, красив слънчев часовник и почувствайте хода на времето. Може да ви стане топло, да се размърдате на стола или да премигнете няколко пъти. Недейте да броите секундите, просто се отпуснете. Вие сте тук и сега. Когато почувствате, че е изминала цяла минута, отворете отново очи. Няма проблем, ако е минало повече или по-малко време. Най-важно е да се чувствате отпуснати и спокойни.

Релаксиращо упражнение

49 - Моята ръка - упражнение с дишане

Плъзнете десния си показалец от основата на левия палец до върха му и едновременно с това вдишайте. След това плъзнете показалеца надолу до основата на палеца и едновременно с това издишайте. Повторете тези движения с всички пръсти на лявата ръка. След това изпълнете упражнението и с дясната ръка, като плъзгате левия показалец по пръстите на дясната ръка. Не забравяйте да вдишвате, докато плъзгате пръста нагоре, и да издишвате, докато го плъзгате надолу.

Релаксиращо упражнение

50 - Настроения

Пуснете успокояваща музика, за да създадете спокойна атмосфера в класната стая.

Обяснете дейността: Кажете на учениците, че ги очаква предизвикателството „Мълчаливата статуя“. Целта е да стоят неподвижни като статуя и да се съсредоточат върху дишането си.

1. Може да предложите идеи как да изглеждат статуите - нещо вдъхновено от природата (напр. „спокойно дърво“, „течаща вода“, „спяща пеперуда“).
2. Пуснете музика и я спрете след изтичане на определеното време (2-5 минути) или кажете на учениците, че ще тропнете по бюрото, за да сигнализирате края на играта.
3. Докато слушат музиката, учениците трябва да стоят или да седят напълно неподвижни, като се фокусират върху дишането си и въплъщават темата (ако е зададена). Ако искат, може да затворят очи.
4. Спрете музиката или тропнете по бюрото, след като времето изтече.

51 - Техника за релаксация „Дъга“

Тази практика за осъзнатост комбинира леко разтягане с дълбоко дишане и действа успокояващо. Учениците си представят, че рисуват дъга в небето с пръстите си, които служат като четки за рисуване. Учениците трябва да застанат така, че да могат да движат свободно ръцете си.

Инструкции за учениците:

1. Заемете удобна позиция: Седнете с изправен гръб или застанете изправени – както ви е най-удобно. Уверете се, че имате достатъчно място, за да движите ръцете си настрани и нагоре-надолу.

2. Затворете очи и вдишайте дълбоко няколко пъти.

Релаксиращо упражнение

3. Представете си, че ръцете ви са четки за рисуване. Отпуснете ръцете си до тялото и ги обърнете с дланите напред.

4. Поемете дълбоко въздух, докато вдигате бавно ръце нагоре, за да нарисувате червената ивица на дъгата. Очертайте ивицата с върховете на пръстите си.

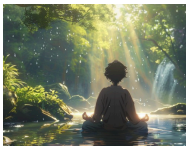
5. Издишайте, докато отпускате ръцете си обратно до тялото.

6. По същия начин нарисувайте и останалите цветни ивици на дъгата (оранжево, жълто, зелено, синьо, индиго и виолетово). Синхронизирайте дишането с движенията си: вдишвайте, докато вдигате ръцете си, за да рисувате, и издишвайте, докато ги отпускате надолу.

7. Насладете се на вашата красива дъга. Представете си как тя грее ярко около вас и предизвиква усмивки.

8. Бавно размърдайте пръстите на ръцете и краката и внимателно отворете очи.

Релаксиращо упражнение

52 - Релаксиращи звуци от природата

В рамките на няколко минути ученици слушат звуци от природата със затворени очи, с лакти на чиновете и брадички, подпряни с ръце.

Relaxing Sleep Sounds | Our Green Planet | BBC Earth.

След това учителят пита учениците какви звуци са слушали (например птици, вятър и други природни звуци).

Релаксиращо упражнение

53 - Движим се като дърветата

Учениците се разпръсват из стаята и протягат ръце нагоре като клони на дървета, устремени към небето. След това започват да се поклащат напред-назад сякаш се люлеят от вятъра. Докато изпълняват тези движения, учениците трябва да дишат дълбоко. Дейността може да бъде съпроводена от следната релаксираща музика:
Forest Sounds | Woodland Ambience, Bird Song: https://www.youtube.com/watch?v=xNN7iTA57jM
Marvin Gaye "Mercy Mercy Me (The Ecology)" 1971: https://www.youtube.com/watch?v=VgJlp-uDIwA).

В края на упражнението поговорете с децата за значението на дърветата за производството на кислород и подобряването на качеството на въздуха, които са изключително важни за нашето здраве.

Релаксиращо упражнение

54 - ---

Обучителни ресурси

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание

1

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A1 Моето право на образование

Разработено от	APDNE
клас	1
Продължителност	65
Енергизиращо упражнение	 8 - Намери си друго място Кажете на учениците да седнат на столове в кръг, като столовете са с един по-малко от учениците. Ученикът без стол застава в средата и казва името си. След това изрича характеристика, цвят или вид облекло, например „Всеки, който носи оранжево!“. Всички участници, облечени в оранжево, трябва да станат и да си намерят друго място, но не съседното им вдясно или вляво. Ученикът в средата си намира място по най-бързия начин, а ученикът, който остане без място, е следващият, който застава в средата.
Релаксиращо упражнение	 10 - Планинска верига Учениците застават един до друг в редица, разкрачени като планини. Всеки крак трябва да докосва крака на съседа. Движат се в група през стаята, без да отделят краката си от тези на съседите. Ако групата се раздели, упражнението започва отново. *Друг вариант*: Помолете учениците да ходят на пръсти.
Цели	Учениците да: • осмислят какво представлява правото на образование. • разберат колко е важно образованието за всички хора. • обсъдят как образованието помага на отделния индивид и на общността.
Подготовка	**Необходими материали:** • листове за рисуване, маркери и цветни моливи • Печатни материали „Ролева игра“ – ситуационни карти (Приложение № 3). Изрязва се по едно твърдение за всеки ученик. • „Ролева игра“ – карти с въпроси за учителя (Приложение № 2)

Ход на урока

Стъпка 1: (20 минути)

● Съберете учениците на голямо открито пространство и обяснете как да изпълнят ролевата игра.

● Раздайте на всеки ученик по една ситуационна карта от Приложение № 3. Кажете на учениците да не споделят какво е написано на тяхното листче.

● Учениците се подреждат в права линия, така че всички започват играта от равна позиция!

● Задайте седемте въпроса от Приложение № 2 един по един. В зависимост от твърдението, написано на ситуационната карта, ако отговорът на ученика е „ДА“, той/тя прави стъпка напред. Ако отговорът е „НЕ“, остава на място.

● Играта продължава, докато не зададете всички седем въпроса.

● След като приключите, накарайте учениците да видят докъде са стигнали и обяснете: „Тези от вас, които се придвижиха напред, имат повече възможности за развитие, защото могат да ходят на училище и да се образоват. Онези от вас, които останаха назад, вероятно нямат подобни възможности.“

● След като приключите с ролевата игра, върнете децата обратно в класната стая. Подканете ги да си седнат по местата.

● Напишете „Защо образованието е важно?“ на дъската и насърчете учениците да кажат всичко, което им идва наум. Запишете техните отговори на дъската.

● Започнете дискусия, с която да идентифицирате всичко, свързано с темата, като позволите на учениците свободно да споделят идеите си. Насърчете ги да вдигат ръка, за да се изкажат. Запишете предложенията върху хартия за флипчарт.

● Покажете им предварително разпечатаната таблица от Приложение № 4 и помолете учениците да я допълнят с липсващите отговори.

Стъпка 2: (20 минути)

● Започнете нова дискусия, като попитате учениците: „Знаете ли какво означава думата „право“?“. Обяснете, че правото е нещо, което всеки човек трябва да има, просто защото е човешко същество. Правата са важни и трябва да са достъпни за всеки, независимо къде живее или как изглежда. Например, всички хора имаме правото да сме в безопасност, да имаме дом и да бъдем обичани и уважавани. Обяснете, че правото да ходиш на училище и да получиш образование е едно от най-важните човешки права.

● Обяснете колко важно образованието – научаваме се да четем, да пишем, да разбираме света и да се подготвим за бъдещия ни живот като възрастни.

● Кажете на учениците, че ще чуят кратка история за дете, което обича да ходи на училище (Приложение № 1). Прочетете разказа на глас, докато учениците следят на екрана придружаващата PowerPoint презентация (Приложение № 5).

● След прочита, попитайте учениците каква е поуката.

● Накрая обобщете: „Образованието притежава силата да променя съдбата както на отделни хора, така и на цели общности. Чрез него постигаме целите си и правим света по-добро място.“

Стъпка 3: (20 минути)

● Изискайте от учениците да нарисуват на лист това, което най-много им допада в училище. Обяснете, че може да е любимият им предмет, приятел, учител или нещо друго.

● Раздайте листове за рисуване и цветни моливи. Отделете достатъчно време за изпълнение на дейността.

● Поканете учениците да покажат рисунките си пред класа. Помолете ги да обяснят какво са нарисували и защо им е любимо.

Заключение (10 минути)

	● След като всички ученици са имали възможност да покажат рисунките си, проведете финална дискусия с класа. ● Обобщете най-важното от урока, като подчертаете още веднъж значението на образованието – то дава знания и умения за разбиране на света и променя живота на хората за по-добро. ● Насърчете учениците да запомнят, че всяко дете има право да се образова и да ходи на училище. Наблегнете, че образованието дава много възможности и помага за постигане на мечтите. ● Отделете време за рефлексия. Попитайте учениците: - Какво научихте днес за ролята на образованието? Дайте един пример. - Как може да използвате наученото днес, за да помогнете на други хора да разберат значението на образованието? ● Приключете урока, като насърчите учениците да не спират да се учат и да се подкрепят взаимно. Кажете им да не забравят, че образованието променя за добро живота на хората и общностите.
Обратна връзка	Учителят казва кратки изречения, които съдържат твърдения. Ако учениците са съгласни с твърдението, вдигат ръка, ако не са съгласни – клякат. Ако отговорът на ученика е „Не знам“, той/тя остава изправен/а. Примерни твърдения: • „Образованието е важно за всеки.“ • „Всеки трябва да има право да ходи на училище.“ • „Разбирам защо образованието е основно човешко право.“ • „Мисля, че всеки по света има достъп до образование.“ • „Важно е да знаем кои са човешките права.“ • „Вярвам, че образованието може да промени живота ни.“ • „Бих искал/а да науча повече за другите права на детето.“ • „Днешният урок ме вдъхнови.“
Адаптации	Учениците, които се нуждаят от допълнителна подкрепа, трябва да работят с друг ученик, за да изпълнят дейността с рисуването към Стъпка 3.
Умения на учителя	**Фасилитация:** умело ръководене на учебния процес, осигурявайки нужната мотивация и активно участие. (Стъпка 1) **Разказване на истории:** използване на тази техника за предаване на послания и поуки, чрез стимулиране на въображението и разбирането. (Стъпка 2) **Креативност:** насърчаване на себеизразяването и онагледяване на чувствата чрез рисунки. (Стъпка 3) **Техники за задаване на въпроси:** използване на въпроси за стимулиране на критичното мислене и рефлексията. (Стъпка 2, Стъпка 4) **Рефлексия:** насърчаване на учениците да участват в дискусии и да разсъждават, като се опират на знанията си и житейския си опит. (Заключение)
е-ресурси	Приложение 1 Приложение 2 Приложение 3 Приложение 4 Приложение 5

2

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / С.А2 Моето право да играя

Разработено от	APDNE
клас	1
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	 23 - Емоции *Необходими материали:* • Средноголяма топка • 5 карти с размер А5 с изображения на емотикони Подредете масите и столовете така, че учениците да могат да седнат в кръг. Учителят държи петте карти с емотиконите. Започва играта, като подава топка на ученик и показва една от картите. Ученикът, който хване топката, трябва да опише ситуация, която е свързана с емоцията, изобразена на картата. След това ученикът подава топката на друг съученик и играта продължава, докато всички ученици вземат участие.
Релаксиращо упражнение	 21 - Как се чувствам днес? Всяко дете трябва да нарисува лицето си, което изразява емоцията, която изпитва в момента: щастие, тъга, гняв, страх и спокойствие.
Цели	Учениците да: • разберат, че правото на игра е основно право на човека; • се запознаят с ползите от играта за правилното развитие на детето и неговото благосъстояние; • научат как да отстояват правото на игра.
Подготовка	• Допълнителни материали за четене: Конвенция на ООН за правата на детето, Член 31 (Приложение № 1) • Електронен ресурс: Разказ за играта в Европа (Приложение № 2) • Техническо оборудване: тонколони и мултимедиен проектор • Печатни материали: факти за правата на детето, „Харта на правото на игра“ (Приложение № 3), карти за рефлексия (Приложение № 4)

Стъпка 1: Въведение – запознаване с правата на човека и по-конкретно с правото на игра (5 минути) (Приложение № 1)

Започнете с кратък преглед какво представляват човешките права, като подчертаете тяхната важност и универсалност.
Представете член 31 от Конвенцията на ООН за правата на детето и се фокусирайте върху правото на игра, почивка и свободно време.
За да подготвите учениците за предстоящите дейности, обсъдете ролята на играта в образователния процес, както и в развитието и благополучието на децата.

Стъпка 2: Интерактивен разказ (15 минути) (Приложение № 2)

Разкажете историята, в която деца от различни европейски страни са представени как участват в различни форми на игра.
Наблегнете на еднаквия начин, по който играта се преживява и цени в различни култури и на различни места.
Насърчете децата да обсъдят любимите си игри, за да разберат, че играта носи положителни емоции на всички.

Стъпка 3: Работа по групи – създаване на „Харта на правото на игра“ (20 минути) (Приложение № 3)

Разделете децата на малки групи и им раздайте необходимите материали, за да направят собствена „Харта на правото на игра“.
Накарайте ги да поразсъждават какво означава играта за тях, защо е важна и как може да се гарантира правото на всяко дете да играе.
Насърчете креативността и дайте възможност на всяка група да представи идеите си чрез рисунка, текст или двете заедно.

Стъпка 4: Гледайте кратък видеофилм на тема „Правото на игра“ (10 минути) (вж. електронни ресурси)

Ход на урока

Пуснете видеофилма (до 1 минута), който показва как деца от различни краища на света участват в игри, и подчертайте универсалния характер на това право.
Обсъдете видеото, като се фокусирате върху приликите и разликите в игровите дейности и местата, където играят децата.
Подчертайте още веднъж, че всяко дете, независимо от произхода си, има право да играе.

Стъпка 5: Дискусия и рефлексия върху ролята на играта за децата (10 минути) (Приложение № 4)

Проведете рефлексивна дискусия върху личните преживявания на децата и какво чувстват, докато играят.

Продължете урока с дискусията, като насърчите децата да споделят какво мислят за значението на играта и как урокът е повлиял на разбирането им за тяхното право на игра.
Използвайте отворени въпроси, за да постигнете по-задълбочена дискусия, в която учениците споделят лични преживявания, свързани с игра, и какво са научили от учебните дейности.
След дискусията покажете емотиконите за обратна връзка и задайте въпроса „Как този урок ви накара да се почувствате?“. Обяснете, че емотиконите изобразяват различни емоции (например, щастлив(а), развълнуван(а), замислен(а), изненадан(а)). Всяко дете трябва да избере емотикон, който най-добре описва емоцията, която урокът е предизвикал у него/нея.
Обсъдете по какъв начин учениците могат взаимно да подкрепят правото на игра както в училище, така и извън него.

Стъпка 6: Край на урока – представяне на хартата и заключителни думи (20 минути)

Поканете всяка група да представи своята „Харта за правото на игра“ пред класа.
Проведете заключителна дискусия за това как децата могат да отстояват правото си на игра в своите общности.
Накрая обобщете и повторете основните послания на урока и кажете на децата никога да не забравят, че играта е много важна част от техния живот.

Обратна връзка	Децата попълват формуляр за обратна връзка, като отбелязват емотикона, който най-добре описва емоцията, която урокът за правото на игра е предизвикал у тях. (Приложение № 4). (**ANNEX 4**)
Адаптации	Ако в класа има деца със специални образователни потребности, им дайте възможност да се изразяват чрез рисуване или използване на жестове вместо говорене.
Умения на учителя	• *Въвеждане в темата на урока (Стъпка 1):* Увлекателно начало на урока – разказване на истории и задаване на въпроси, за да се привлече вниманието на учениците и да се подчертае значението на човешките права и правото на игра. • *Интерактивен разказ (Стъпка 2):* Разказване на истории – артистично разказване на истории, за да се провокират децата да споделят своя опит и да се насърчи емпатията и приемането сред учениците. • *Групова работа (Стъпка 3):* Умения за фасилитиране – ефективно водене на дискусиите, насърчавайки активното участие на всички ученици и творческия принос на групите за създаване на „Харта на правото на игра". • *Гледане на кратък видеоклип (стъпка 4*): Медийна грамотност – Помогнете на учениците да анализират критично съдържанието на видеоклипа, да сравнят игровите дейности в различните култури, но и да разберат, че правото на игра е валидно за всички. • *Дискусия и размисъл (Стъпка 5*): Техники за задаване на въпроси – Използвайте отворени въпроси, за да накарате учениците да изразяват своите мисли и чувства и така да постигнете по-задълбочени разсъждения за значението на играта.
е-ресурси	Видео **https://www.youtube.com/watch?v=-dGjaTWF3KY** Приложение № 1 (Конвенция на ООН за правата на детето) Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4

3

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / С.АЗ Право на свобода на изразяване на мнение

Разработено от	PROSVETA Silvia Tsvetanska
клас	1
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 8 - Намери си друго място Кажете на учениците да седнат на столове в кръг, като столовете са с един по-малко от учениците. Ученикът без стол застава в средата и казва името си. След това изрича характеристика, цвят или вид облекло, например „Всеки, който носи оранжево!“. Всички участници, облечени в оранжево, трябва да станат и да си намерят друго място, но не съседното им вдясно или вляво. Ученикът в средата си намира място по най-бързия начин, а ученикът, който остане без място, е следващият, който застава в средата.
Релаксиращо упражнение	 27 - Алтернативно дишане Инструкции за учениците: • Застанете с кръстосани пред тялото крака. • Поставете лявата си ръка върху лявото коляно. • Вдигнете дясната ръка към носа. • Издишайте напълно и след това с палеца затворете дясната си ноздра. • Вдишайте през лявата ноздра и след това я затворете с десния си показалец. • Отворете дясната ноздра и издишайте. • Вдишайте през дясната ноздра и пак я затворете. • Отворете лявата ноздра и издишайте. • Това е един цикъл. • Упражнението продължава 5 минути. • Винаги завършвайте практиката с издишване от лявата ноздра. Дейността ви помага да успокоите ума си.
Цели	◦ Учениците да разберат и отстояват човешките си права, без да нарушават правата на другите. ◦ Учениците да се насърчават да изразяват своето мнение с различни изразни средства. • Учениците да овладеят практически начини да реагират, когато някой ограничава свободата им на изразяване.

Допълнителна информация

- Конвенция на ООН за правата на детето https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-09/CRC_bg.pdf
- Член 13

Детето има право на свобода на изразяване на мнение. Това право включва свободата да търси, да получава и предава информация и идеи от всякакъв вид, независимо от границите в устна, писмена, печатна форма или под формата на изкуство или чрез каквито и да е други информационни средства по избор на детето.

Упражняването на това право може да подлежи на известни ограничения, но те трябва да бъдат само такива, които са предписани от закона и са необходими:
– за зачитане на правата и репутацията на другите;

Подготовка

– за защита на националната сигурност или обществения ред или на общественото здраве и морал.

- Адаптирана версия на Конвенцията за деца:

Чл. 13. Децата имат право на изразяване – да получават и споделят информация винаги, когато тази информация не вреди на тях или на други хора.

Материали

Самозалепващи се листчета, флумастери, елементи от конструктор „Лего“

Оборудване

Лаптоп, проектор

Организация на пространството в класната стая

Разположение в кръг, с възможност за групова работа.

Ход на урока

Стъпка 1 (10 мин.): *Въведение*

Започнете с въпроси, насочени към личния опит и наблюдения на учениците:

Виждали ли сте хора, които стачкуват? Какво си мислите, когато видите протестиращи хора с плакати или такива, които блокират движението в града? Всеки човек ли може да протестира? Това пречи ли на останалите или помага?
Въведете темата на занятието – днес ще поговорим повече за правото да изразяваме своето мнение по различни начини.

Стъпка 2 (15 мин.) Видео ресурс *Право на мнение и изразяване*

Гледайте видеото, след което преминете към дискусия по темата за правото на децата на свободно изразяване.

Обсъдете с учениците видяното. Организирайте дискусия в класа около въпросите:

Някой от вас имал ли е подобен случай – да се е колебаел да каже нещо?

Как учениците могат да изразят, че не са съгласни с нещо? А трябва ли да изразяват мнение, когато са съгласни или харесват нещо?

За какво най-често изразявате мнението си (вкъщи, в училище)?

Как бихте се почувствали, ако искате да кажете нещо, а не ви чуват?

Стъпка 3 (15 мин.) *Мозъчна атака*

Направете списък на идеи за възможни начини за изразяване на мнение. Запишете предложенията на учениците на постер или на дъската, така че да ги виждат, докато протича мозъчната атака. Нека учениците се опират на опита си, насочете ги да мислят освен за думите и езика, също и за езика на тялото, за писменото изразяване, за изразяването чрез средствата на изкуството и различни форми на публичност (музика, песни, рисунки, плакати, филми, концерти и др.).

Обобщете предложенията и коментирайте правото на децата на изразяване на техните потребности, идеи и преживявания. Обърнете внимание на две важни неща, свързани с упражняването на това право:

- Когато изразяваме себе си да използваме учтив език и да избираме форми на изразяване, които изключват грубост, насилие, емоционална принуда или манипулация;
- При изразяването да не вредим – на хората, на природата, да не замърсяваме околната среда, да не чупим или разрушаваме направеното от другите, да не вдигаме излишен шум и пр.

Стъпка 4 (30 мин.) *Работа по групи*

Разделете учениците в малки групи (4 – 5 души). Поставете различни задачи на отделните групи, за да се получат повече разнообразни гледни точки към темата. Например:

- *Група 1*: Без думи, само с езика на тялото, заедно като екип, да изразят последователно две чувства – най-напред радост, а след това разочарование. Учениците могат да направят кратък етюд, танц или „замръзнала“ фигура.
- *Група 2:* С елементи от конструктор „Лего“ участниците в групата да конструират своя екологична идея – призив „Пазете Земята“.
- *Група 3:* Ако за един ден им се предостави възможност да управляват училището и да говорят пред всички ученици, какво биха казали, какво биха споделили с всички останали от училищната общност.

Препоръчително е да се предвиди време за представяне на резултатите от груповата работа и подаване на обратна връзка към участниците в групите.

Стъпка 5 (10 мин.): *Заключение*

Важното послание на този урок е всеки да се чувства свободен да говори за важните неща в живота и да протестира, ако е необходимо, но без да пречи на другите. Уважението към правата на другите и към различното мнение е основна ценност на съвременния човек в гражданското общество. Ако развиваме уменията си да се

	изразяваме по разнообразен начин – чрез думи, но и с езика на изкуството, то тогава увеличаваме възможностите да влияем на другите и позицията ни да бъде разбрана и забелязана.
Обратна връзка	Учениците получават по едно самозалепващо се цветно листче с инструкцията: „Напишете поне два начина, по които можете да изразите какво мислите или чувствате“. На друго листче учениците може да запишат какво най-много им е харесало в този час. Листчетата се залепват на стената или на дъската в класната стая. Ако има време, може да се прочетат, коментират и обобщят. След това се събират от учителя, за да се види като обратна връзка какво учениците са разбрали по темата.
Адаптации	Учителят може да избере да обсъди различни въпроси в стъпка 1 в зависимост от интересите, знанията и зрелостта на учениците, например: Смятате ли, че учениците трябва да бъдат питани какво харесват в училище и какво е добре да се промени? Трябва ли учениците да участват във взимането на решения, които се отнасят до тях, на ниво клас или училище? Дейността в стъпка 4 може да се модифицира според възможностите на учениците. Например: да се промени темата – учениците да говорят за любимото си занимание, да убедят другите в ползите от здравословното хранене, от упражняването на определен спорт и пр. Начинът на изразяване също може да се подбере по сложност – да нарисуват идеята, да направят колаж от стари списания, да използват елементи от конструктор „Лего“, да подберат подходящ клип или песен или само да говорят по зададената тема. По преценка на учителя във всички групи може да се даде една и съща задача.
Умения на учителя	1. Комуникация: слушане и адаптивност – както е описано в секцията за адаптация. 2. Критическо мислене: – редактиране на плана на урока е препоръчително, ако се появи неочаквана ситуация в класната стая; – урокът се изгражда на базата на активно участие на учениците в зависимост от техния опит, така че учителят следва да бъде подготвен да отговаря бързо на множество въпроси, ако възникнат. 3. Търпение: това умение е необходимо при всички дейности, но най-вече на стъпка 4, когато някои ученици ще имат нужда от повече време и подкрепа, за да си сътрудничат в работата по групи. 4. Креативност и страст – в случай, че някои от предложените стъпки не са подходящи за вашите ученици, вие можете да ги модифицирате – направете го и споделете модификациите във формата за обратна връзка. 5. Гъвкавост: можете да обмислите модификациите предварително, но трябва да сте готови и по време на урока да направите промени, ако се налага. 6. Новост: ангажирането на учениците в нови типове дейности ще повиши мотивацията на учениците и те ще са нетърпеливи да участват в обучението. Един от начините да ги накарате да очакват с нетърпение уроците по проекта е да започнете и да завършите урока с енергизираща и релаксираща дейност.
е-ресурси	Видео ресурс *Право на мнение и изразяване*

4

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A4 Моето право на личен живот и защита от незаконни посегателства върху моята чест и репутация

Разработено от	PROSVETA Silvia Tsvetanska
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 24 - Нуждая се от пространство! Разделете учениците на групи от 6 души. Всеки ученик в групата получава номер от едно до шест. Помолете групите да се наредят в кръг и да изберат число от едно до шест. Всички ученици с този номер влизат в кръга и клякат по средата. Останалите членове на групата се събират плътно около клекналия ученик. Той/Тя се опитва да се изправи и да си извоюва повече пространство, но другите не му/й позволяват.
Релаксиращо упражнение	 14 - Дай ми енергията си Учениците застават в кръг. Учителят се преструва, че държи топка, и я подава на ученика вдясно, който прави същото, докато топката стигне обратно до учителя. Топката трябва да се подава нежно, тъй като е много ценна. На втората обиколка учителят подава топката на ученици в друг край на кръга, с движение и звук. Учениците правят същото, докато всеки не докосне топката поне веднъж. Топката може да се подава по всякакъв начин (ритник, целувка...), като става по-голяма или по-малка в зависимост от това какво искат учениците.
Цели	Децата да разбират човешките си права и да не ограничават правата на другите. Децата да се научат да реагират, когато някой се намесва в техния живот, семейството или дома им.
Подготовка	**Материали –** самозалепващи се листчета **Допълнителна информация** – https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child **Конвенция за правата на детето – член 16** Чл. 16. Никое дете не трябва да бъде подлагано на произволна или незаконна намеса в неговия личен живот, семейство, дом или кореспонденция, нито на незаконно посегателство срещу неговата чест и репутация. Детето има право на закрила от закона против такава намеса или посегателство. ***Адаптирана версия на Конвенцията за деца**:* *Чл. 16. Децата имат право на лично пространство. Законът трябва да ги защитава от атаки срещу техния начин на живот, доброто им име, семейството и дома им.* **Оборудване –** лаптоп, проектор

Ход на урока	**Стъпка 1** (10 мин.): **Въведение** Учителят въвежда учениците в темата на урока чрез въпроси, свързани с техния опит. Например: Случвало ли ви се е да чуете чужд разговор или да чуете нещо лошо, което се говори за ваш съученик? Как се чувствахте? Имаме ли право да се намесваме в живота на другите? **Стъпка 2** (20 мин.) **Казус** Използвайте ресурс 1 "Случки в училище". Покажете на учениците снимките с различни ситуации от училищния живот. Организирайте кратка дискусия по въпросите, включени в ресурса. Обяснете на учениците същността на правото на всеки да получи защита, ако някой застрашава неговата неприкосновеност и унижава достойнството му. Съсредоточете вниманието на учениците върху казуса, представен чрез последната снимка в ресурса. Коментирайте какви варианти за действие има в показаната ситуация. Опитайте заедно с учениците да изброите повече варианти за развитие на казуса. Преминете към дискусия за това как можем да помагаме, без да нараняваме и да се намесваме в личния живот и преживявания на другите. Ако ученикът не желае да сподели нещо или предпочита да бъде оставен сам, да уважим това негово право. Важно е учениците да разберат, че ако станат свидетели на грубо отношение и незачитане на правата на другите, е добре да реагират и да се противопоставят на неприемливото поведение, чрез което се нарушава нечие право. **Стъпка 3** (20 мин.) **Дискусия** Използвайте видеоклипа, включен в ресурс 2, за да упражните осъзнаването от учениците на правото на неприкосновеност. Обсъдете как те възприемат отразеното в клипа и какви емоции поражда това. Проведете дискусия в класа, като си помагате със следните насочващи въпроси: Какво се случва в класа? Кое право е нарушено в тази ситуация? Кой от участниците постъпва правилно? Какво ви харесва в тази постъпка? Как се чувства момичето? Какво може да направи всеки от нас, ако се окаже в подобна ситуация? Трябва ли за случилото се момичето да съобщи на учителя или на родителите си? Към кого може да се обърне за помощ момичето? Някой от вас попадал ли е в подобна ситуация? **Стъпка 4** (10 мин.): **Обобщение** Това беше урок за уважението към правата на другите и тяхното лично пространство. Разбрахме защо е важно да не се намесваме в личния живот на другите, дори да сме най-близки приятели. Научихме се как можем да реагираме, ако разберем, че някой наш близък или съученик се чувства зле, когато другите го оскърбяват и унижават.
Обратна връзка	На учениците се предоставят самозалепващи се цветни листчета с инструкцията да напишат едно нещо, което ще запомнят от този час.

Адаптации	**Стъпка 1.** В случай, че никой не желае да сподели, защото не разбира какво го питат или се срамува, учителят би могъл да промени въпроса, като помоли учениците да споделят истории на други хора, а не своите собствени, или първо самият той да разкаже нещо по темата (дори да не е от неговия личен опит). Например, преди няколко дни, когато бях в съблекалнята и се подготвях за моя час по йога, чух един от треньорите да клюкарства за моя любим инструктор по йога; всъщност, изглежда, че тя може би казваше истината. Почувствах се твърде неловко да слушам разговора и се запитах дали трябва да кажа на моя инструктор за това, което чух, за да може тя да противодейства. **Стъпка 2**. Всички казуси (случаи) трябва да са свързани със специфичния жизнен опит на учениците. В случай, че учителят прецени, че има други ситуации, които не са представени във видеото, но са интересни и повече свързани с опита на учениците, може да опише друга ситуация и да я обсъди с учениците.
Умения на учителя	• *Комуникация* Слушане и адаптивност: темата на урока е доста деликатна и учителят трябва да бъде подготвен да общува с учениците по алтернативни начини, като вземе предвид техните индивидуални различия и стилове на учене, и да бъде готов да се адаптира към конкретната ситуация. Междуличностни умения – те са особено необходими при представяне на темата, така че учителят да изгради взаимоотношения с учениците, които да ги предразположат да споделят своите лични истории и да научат за своите права. • *Критично мислене* - Няма предварително определени, готови отговори на дискутираните теми, така че е необходимо учителят да бъде готов да отговаря своевременно на въпросите на учениците, като следва принципите: (1) Важното е да се опитваш да помогнеш, без да наранява и да навлизаш в личното пространство и преживяванията на другите и (2) Ако станеш свидетел на грубо поведение и незачитане на правата на другите, трябва да реагираш и да говориш за това. • *Изграждане на увереност*: ученици, които не постигат добри резултати по основните учебни предмети в училище, може да формират ниска самооценка и да не вярват в себе си като цяло. Урокът дава възможност на учителя да насърчи по-неуверените и да им помогне да отключат своя потенциал.
е-ресурси	Ресурс 1 „Случки в училище“ – видеоанимация Ресурс 2 „Правото на личен живот“

5

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A5 Моето право на образование

Разработено от	IPSantarem - Ana Da Silva, Ana Torres, Maurício Dias
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 44 - Представи учебния предмет върху страница от вестник Учениците се движат из стаята със страница от вестник в ръка под съпровода на музика. Щом учителят спре музиката и назове учебен предмет (математика, английски език, човекът и природата, музика, рисуване, физическо възпитание и др.), всеки поставя вестника на пода, стъпва върху него и с жестове и движения се опитва да обясни предмета, като се старае да не излиза от очертанията на страницата. Тази дейност помага на учениците да подобрят баланса си и да развият въображението си. (5 минути).
Релаксиращо упражнение	 43 - Кой къде се намира в кръга? Децата се хващат за ръце и се нареждат в кръг. Всеки ученик трябва да провери до кого е застанал отдясно и отляво. Учителят пуска успокояваща музика, децата пускат ръцете си и започват да се разхождат свободно наоколо. Когато учителят спре музиката, учениците трябва отново да се наредят в кръг, като се хващат за ръце със същите деца както в началото на дейността. (5 минути)
Цели	Учениците да могат да: • разсъждават върху правото на образование от Конвенцията на ООН за правата на детето (член 24 и член 28); • правят разлика между права, потребности и желания; • идентифицират и изразяват потребности и желания, свързани с образованието; • изразяват мнение, както е заложено в Конвенцията на ООН за правата на детето (член 12).
Подготовка	**Материали и техническо оборудване** • Изрезки от вестници, озвучителна техника и музика за енергизиращата и релаксиращата дейност; • Фотоапарати/таблети/мобилни телефони за заснемането на мини, филма; • Компютър/лаптоп и мултимедиен проектор и интернет за прожектиране на филма; • Флипчарт и маркер; • Тебешир или цветно тиксо за обратната връзка.

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение

Изразяването на мнение е основен принцип на Конвенцията на ООН за правата на детето. Затова предлагаме учениците да работят в малки групи, за да идентифицират и обсъдят една конкретна тема или умение, което биха искали да развият, и да направят филм, в който да изразят някои от техните образователни потребности и желания, за да растат щастливи и здрави.
Кажете на учениците, че изразяването на мнение е един от четирите основни принципа на Конвенцията на ООН за правата на детето. Децата имат право да изразяват мнението си по всички въпроси, които ги засягат, да бъдат изслушвани и приемани с нужното уважение. Член 12 гласи: „Държавите-страни по Конвенцията, осигуряват на детето, което може да формира свои собствени възгледи, правото да изразява тези възгледи свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето.“ (3 минути).

Стъпка 2: Попитайте учениците за разликите между правата, потребностите и желанията (1. Правата гарантират възможността на хората да живеят сигурно и достойно; 2. Потребностите са най-необходимото, за да живеем сигурно и достойно; 3. Желанията са неща, които искаме да правим или да притежаваме, но не са необходими за сигурен и достоен живот.) Заедно с класа обсъдете примери за права, потребности и желания. Отбележете няколко примера в таблицата по-долу. (10 минути)

Стъпка 3: Пуснете на учениците следния видео материал (1 минута): **Анимационен филм за правата на детето - Образование Индия | УНИЦЕФ (youtube.com)**

Стъпка 4: Поканете учениците да кажат за какво се разказва във филма. Попитайте ги дали според тях образованието е право, необходимост или желание и да се аргументират. Запишете идеите върху флипчарта. (10 минути)

Стъпка 5: Прочетете на децата следните извадки от член 24 от Конвенцията на ООН за правата на детето: „Да осигурят на всички групи в обществото, и по-специално на родителите и децата, информация относно достъпа до образование“, и от член 28: „Държавите-страни по Конвенцията, признават правото на детето на образование и с оглед на осъществяването на това право във все по-голяма степен и при еднакви възможности те по-специално трябва ....“ (3 минути). **Конвенция за правата на детето | OHCHR**

Стъпка 6: Разделете класа на малки групи от 4 или 5 ученици. Кажете им да си представят, че всички специалисти на света в дадена област са на тяхно разположение. Учениците трябва да помислят по какви теми биха искали да научат повече и какви умения биха искали да развият. След това трябва да изберат една тема или едно умение, да посочат дали е потребност или желание и да аргументират избора си. (5 минути)

Стъпка 7: Кажете на учениците, че трябва да заснемат кратък филм, в който ще обяснят на специалистите какво искат да научат и защо. Всички членове на групата трябва да участват във филма и/или да поемат ролята на оператори. Дайте следните инструкции (вижте шаблона по-долу):
- Обсъдете и вземете заедно решение как ще съобщите на съответния експерт какво искате да научите (запишете послание, изиграйте сценка, покажете рисунка или предмети, интервюирайте членовете на групата и т.н.);
- Разпределете задачите между членовете на групата и решете кой какво прави/казва във филма;
- Репетирайте.
- Заснемете филма.

(20 минути)

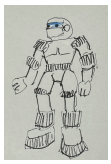
Стъпка 8: След като всички групи направят филмите си, поканете учениците да обсъдят идеите на всяка група и какъв специалист би бил необходим. (10 минути)

Обратна връзка	**Оценка на напредъка** С тебешир или цветно тиксо начертайте на пода три достатъчно големи концентрични окръжности с различни радиуси (подобно на мишена за стрелба). Попитайте учениците каква е разликата между права, потребности и желания. Учениците трябва да застанат в окръжността, която показва най-точно оценката им за знанията, които са получили (при най-висока оценка, застават в малката окръжност, при най-ниска оценка, застават във външната окръжност). Поискайте от учениците да обяснят защо са застанали в съответната окръжност, за да получите качествена обратна връзка. Задайте още въпроси по урока, записвайте броя на учениците в трите окръжности и всеки път искайте учениците да аргументират своя избор на окръжност. (10 минути)
Адаптации	Ако в класа има деца със слухови затруднения, при изпълнението на енергизиращата и релаксиращата дейност учителят прави по-специфично движение, което да служи като знак при пускане и спиране на музиката. Проверете дали е възможно да поканите специалисти в областите, които представляват интерес за учениците. Попитайте учениците дали са съгласни да покажат видеоклиповете на своите родители или законните настойници, както и на специалистите. Ако са съгласни, поискайте разрешение от родителите или законните представители да изпратите видеоклиповете на съответните специалисти.
Умения на учителя	**Комуникация:** Ясни и разбираеми обяснения на абстрактните понятия, свързани с Конвенцията на ООН за правата на детето, както и ясни инструкции за провеждане на дискусиите и процеса по създаване на видеоклипа. **Вслушване и адаптивност:** вслушването в идеите на учениците и адаптирането на учебното съдържание към техните потребности гарантира, че всяко дете ще се чувства чуто и подкрепено, особено когато обсъжда своите потребности и желания, свързани с образованието. **Креативност и ентусиазъм:** учителят трябва да може да насърчи творчеството и ентусиазма на учениците, за да изразят идеите си чрез творчески дейности, например създаването на видеоклип. **Технически умения:** тъй като урокът изисква използването на дигитални устройства, като таблети или мобилни телефони, за създаване на видеофилм, учителите трябва да имат нужните технически умения, за да насочват учениците в процеса по заснемане на видеоклипа и да отстраняват всякакви технически проблеми.
е-ресурси	• Анимационен филм за правата на детето: **Анимационен филм за правата на детето - Образование Индия | УНИЦЕФ (youtube.com)** • УНИЦЕФ – Правото на образование: **https://youtu.be/zWo0aYvx7xk**

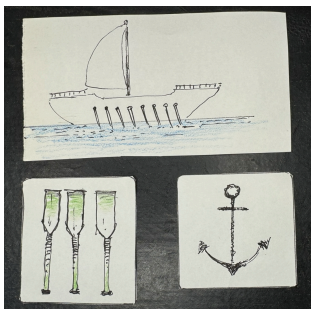
6

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / С.А6 Моето право на лично пространство

Разработено от	IPSantarem - Ana Da Silva, Ana Torres, Maurício Dias
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 45 - Игра с въже Учениците се разделят на 2 групи, нареждат се успоредно от двете страни на въже, като застават един срещу друг. Учителят обяснява на учениците, че ще отговарят на въпроси, като извършват определени движения: 1) стъпка напред към въжето означава „да“; 2) стъпка назад означава „не“; 4) оставане на място означава „не знам“. Учителят може да използва това енергизиращо упражнение за опознаване на децата и за подготовка на дейностите в урока за правото на неприкосновеност на личния живот. Например, за дейност, свързана с изкуствения интелект, учителят може да зададе следните въпроси: „Имат ли децата права?“ (помолете учениците, които правят стъпка напред, да дадат примери); „Имат ли децата право на личен живот?“ (попитайте какво означава това); „Ползвате ли Google?“; „Виждали ли/Управлявали ли сте дрон?“; „Използвате ли приложения като Spotify, TikTok, или YouTube?“; „Играете ли онлайн игри?“; „Чували ли сте за Chat GPT?“; „Знаете ли какво представляват „бисквитките“ (cookies)?“ и т.н. Важно е въпросите да са адаптирани спрямо темата и целта на дейността (10 минути).
Релаксиращо упражнение	 44 - Движа се като робот Децата се движат из стаята, имитирайки движенията на роботи. (под съпровода на музика). (3 минути)
Цели	Вникване в смисъла на правото на детето на личен живот; Размишляване върху възможностите на изкуствения интелект (AI) и рисковете, свързани с правото на неприкосновеност на личния живот по отношение на личната информация; Придобиване на познания какво е лична информация и размишляване защо онлайн платформите и услугите събират нашата лична информация; Придобиване на познания какво представляват „Условия за ползване" и „Политика за поверителност“; Разглеждане и анализиране на конкретна онлайн платформа или услуга, използвана от децата, и съответните „Общи условия“" и „Политика за поверителност“.

Подготовка	*Допълнителна информация* Бяла книга за поверителността и правата на децата (2023) (plattform-privatheit.de) Стратегия за правата на детето (2022-2027) Насоки за зачитане, защита и изпълнение на правата на детето в цифровата среда – Препоръка CM/Rec(2018)7 на Комитета на министрите (2018) Ръководство за европейските права на децата за онлайн поверителност и безопасност *Материали и оборудване* Оборудване за видео прожектиране, интернет, дъска/флипчарт Въже и музика (за енергизиращото и релаксиращо упражнение)
Ход на урока	**Стъпка 1** – Въведение: Правото на неприкосновеност на личния живот и защита на данните са гарантирани от Съвета на Европа и Европейския съюз. Малките деца използват интернет, като често споделят лични данни умишлено или неволно. Това поражда значителни рискове за поверителността, като загуба на репутация, експлоатация на данни, профилиране, кражба на самоличност, кибер тормоз и дискриминация. Политиците и учените настояват за специални защитни мерки за децата онлайн, в съответствие с член 16 от Конвенцията на ООН за правата на детето. Общият регламент за защита на данните на ЕС (GDPR) е отговор, актуализиращ предишното законодателство за подобряване на правата за поверителност в цифровата ера. GDPR специално защитава данните на децата, като изисква съгласието на родителите и въвежда допълнителни гаранции. Изкуственият интелект (ИИ) предлага на децата много възможности, но също така повишава риска от компрометиране на техните права. Педагозите трябва да се грижат за баланса между овластяването на децата като потребители на ИИ и защитата на тяхната поверителност (нужда от защита и права на участие). Рамката за дигитална компетентност за гражданите определя основните знания, умения и нагласи за ангажиране с цифровите технологии уверено, критично и отговорно. (5 минути) **Стъпка 2**: Учителят обяснява накратко дейността, като започва с резултатите от играта с въже (енергизиращата дейност), като взема предвид отговорите на въпросите. (5 минути) **Стъпка 3**: Обяснете, че да имате правото да направите нещо означава, че никой не може да ви попречи да направите това нещо. Има права, които дават възможност да правим неща и други, които гарантират нашата защита и свобода. Нашите права да правим неща са ограничени от правата на другите, които трябва да бъдат защитени. Правата са гарантирани от законите и конституцията на страната. (5 минути) **Стъпка 4:** Запознайте децата какви са правата на поверителност по отношение на личната информация. Личната информация позволява на даден човек или фирма да ни идентифицират. Помолете децата да запишат (или да кажат устно) всичко, което считат, че е лична информация конкретно за тях (име, рождена дата, имейл адрес, телефонен номер, съобщения, мнения, навици, IP адрес, снимки, видеоклипове и т.н.). (10 минути) **Стъпка 5**: Обяснете какво е изкуствен интелект (ИИ) и че социалните мрежи, браузърите за търсене, приложенията, игрите, уебсайтовете за електронна търговия и др. събират лична информация, когато ги използваме. (5 минути) **Стъпка 6**: Организирайте децата да обсъдят в малки групи защо е важно да се защитава поверителността и личната информация. Нека всяка група избере говорител, който да представи идеите на групата. (10 минути) **Стъпка 7:** Поканете всяка малка група да представи своите идеи пред голямата група, а учителят записва всички идеи на дъската или флипчарта. Накрая обобщете и подчертайте основните рискове. (10 минути) **Стъпка 8**: Изберете едно онлайн приложение или платформа, използвани от децата (според казаното от тях в играта с въже), влезте в интернет и им покажете *Условията за ползване* и *Политиката за поверителност*, като им обясните, че когато отбележат, че са съгласни (така че да могат да използват услугата), те се съгласяват да споделят лични данни и тези условия обикновено казват защо се събират нашите данни, за какво, за колко време и т.н. (10 минути)

	Техника на кораба (7 минути)
Обратна връзка	Нарисувайте лодка върху голям лист хартия, като отбележите линията на водата и я поставете на земята. Отпечатайте котви и гребла на малки листчета. Раздайте на всеки участник листче с котва и листче с греблата. Кажете на децата, че лодката представлява дейността и ги помолете да напишат на листчето с греблата едно нещо от урока, което е помогнало на лодката да продължи напред (един положителен аспект на дейността). След това ги помолете да напишат на листчето с котвата едно нещо от урока, което е блокирало лодката (един по-малко положителен/отрицателен аспект на дейността). Поканете ги да се доближат до лодката и да поставят всички листчета с греблата над линията на водата и всички листчета с котвите под линията на водата. Колажът за оценка с листчетата с греблата и котвите може да остане в стаята, за да могат всички да четат и да разсъждават върху дейността и след като е приключило обучението.
Адаптации	Използвайте ИИ, за да преведете допълнителните документи от секция "Подготовка". Съберете въпроси, които децата имат, за да проучите въпросите им и да отговорите в бъдеща сесия. Що се отнася до техниката за оценка, ако участниците не могат да пишат, те могат да кажат устно някои аспекти, които смятат за по-положителни (държейки листчето с греблата) или по-малко положителни (държейки листчето с котвата).
Умения на учителя	Комуникация: Ясната комуникация е от съществено значение за обясняване на сложните концепции на Конвенцията на ООН за правата на детето, предоставяне на инструкции и насочване на учениците през дискусиите и процеса на създаване на филми. Изслушване и адаптивност: Вслушването в идеите на учениците и адаптирането към техните нужди гарантира, че всяко дете се чувства чуто и подкрепено, особено когато обсъжда лични образователни нужди и желания. Креативност и страст: Насърчаването на учениците да изразяват идеите си чрез творчески средства, като например филм, изисква учител, който може да вдъхнови и насърчи творчеството и ентусиазма на учениците. Технически умения: Тъй като дейността включва използване на камери, таблети или телефони за създаване на филм, учителите трябва да имат техническите умения, за да насочват учениците през процеса на заснемане и да отстраняват всякакви проблеми.
е-ресурси	

7

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.B1 Права и задължения. Ограничения на нашите права.

Разработено от	Prosveta - Silvia Tsvetanska
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 10 - Игра с въже Нека участниците застанат в средата на свободно пространство в стаята, без чинове и столове, които да пречат. Стаята се разделя така, че да могат лесно да се придвижват от единия ѝ край до другия, като например опънете дълго въже на пода. Учителят застава в единия край на въжето и изрича характеристика, цвят или буква, например „Всички със сини очи“, „Всички, които имат трима братя“, „Всички с име, което започва с Б“ и т.н. Учителят посочва частта на стаята, в която да отидат участниците, които носят оранжева дреха/имат трима братя/имат имена с Б. Всички участници, които носят оранжева дреха/имат трима братя/имат имена с Б, отиват в определената част на стаята. Останалите, които нямат посочените характеристики, отиват в другата част. Въпросите трябва да се изберат така, че класът да не се раздели по групи с относително равен брой членове – например една от групите трябва да се състои в повечето случаи от един, двама или малък брой ученици. *Дискусия*: Учителят пита участниците как са се почувствали, когато са били част от голяма група, и как – когато са оставали сами (или като част от много малка група), как са гледали на себе си като на част от много малка или на голяма група и какви са били чувствата им към групата, от която не са били част.
Релаксиращо упражнение	 19 - Топка за масаж Всеки ученик получава по една топка и под съпровода на спокойна музика я поставя между гърба си и стената. Учениците леко сгъват колена, за да отпуснат краката си и да облегнат гърба си по-стабилно. След това движат тялото си нагоре-надолу и наляво-надясно и така движат топката с гръб. Докато правят тези движения, учениците ще усетят напрежение и дори болка на някои места. Когато това стане, учениците трябва да спрат, да замълчат и да притиснат гърба си към стената, за да постигнат желания натиск. Задържат така за известно време. *Друг вариант:* Упражнението може да се проведе и без да се ползва стената. Участниците се разпределят по двойки, като единият от тях държи една или две топки и масажира другия, а после се сменят.
Цели	• Децата да разберат, че освен права имат и задължения; да коментират практически ситуации, в които се съдържат примери за техни права и задължения. • Децата да се научат да уважават правата на другите.
Подготовка	**Оборудване –** лаптоп, проектор **Разпечатки** – *работен лист за всеки ученик*

Ход на урока	**Стъпка 1** (5 min.): **Въведение** Започнете с въпроси към учениците за това какви свои права и задължения познават, за да свържете темата с техния опит и наблюдения от ежедневието. Какво означава да имаш право на нещо? Какви права имате в училище? Какви са вашите задължения в училище? Възможно ли е да имаме само задължения? А само права? **Стъпка 2** (15 min.) „**В училищната библиотека**“ Използвайте ресурс 1. „В библиотеката“. Покажете видеото на учениците. Дайте възможност свободно да споделят впечатленията си и да реагират на показаната ситуация. Насочете учениците да отговорят на въпроса според тях трябва ли ученикът да получи друга книга за чете. Обърнете внимание, че правата вървят заедно със задължения, които е необходимо да спазваме. **Стъпка 3** (10 min.) **Дискусия** Стимулирайте рефлексия към опита на учениците – случвало ли се е нещо подобно с тях? Сещат ли се за друга ситуация, в която някой се е възползвал от правото си, а не е постъпил отговорно. Продължете дискусията с въпроса защо е важно да познаваме правата, но и отговорностите си. Какво ще стане, ако всички държат на своите права, но не уважават правата на другите хора? Как показваме уважението си към другите? **Стъпка 4** (5 min.) **Колелото на правата и задълженията** Използвайте ресурс 2 „Колело на правата и задълженията“. Ако е необходимо, обяснете някои от правата или задълженията, включени във визуализацията. **Стъпка 5** (20 min.) **Упражнение „Моите права и задължения“** Раздайте на всеки ученик hand out “Rights and obligations”. Учениците работят самостоятелно. Най-напред дайте инструкция да свържат всяко право от колоната вляво със съответстващото му задължение от колоната вдясно. След това нека всеки ученик да попълни празните места в таблицата като напише примери за свои права и задължения вкъщи. **Стъпка 6** (10 min.) **Представяне** По желание учениците да прочетат как са свързали права и задължения. Други ученици да споделят 1-2 примера за права и задължения вкъщи. **Стъпка 7** (5 min.): **Обобщение** Ако искаме да зачитат нашите права, трябва да уважаваме правата на другите и да изпълняваме своите отговорности.
Обратна връзка	В произволен ред учениците се насочват да назоват „Две неща, които научих днес“ или „Две неща, които ще запомня от това занятие“.

Адаптации	Стъпка 2: Ако е необходимо, видео ресурсите могат да се гледат два пъти, да се спират на определени места за разяснение от учителя или за междинни въпроси. Стъпка 4: В зависимост от възрастта и познавателните възможности на учениците учителят може да промени начина на използване на видео ресурса, като спира на всяко (или на някои) от правата и задълженията и попита учениците да обяснят какво означава даденото право или задължение, как го разбират. Дискусията може да се свърже с правото на придобиване на знания; учениците могат да бъдат предизвикани да мислят за ситуации на живот на място, където нямат възможност да ходят на училище и т.н. В този случай за изпълнението на стъпка 4. ще е необходимо повече време, така че общото разпределение на времето в урока трябва да бъде променено, съответно някои дейности (стъпки) могат да бъдат включени в друга сесия. Стъпка 5. Индивидуалната работа на учениците с листовките може да бъде реализирана като работа по двойки, за да може учителя при необходимост да подпомогне учениците с обучителни затруднения.
Умения на учителя	**Комуникация** • Умение за водене на дискусия – задаване на ясни и точни въпроси; • Умение за даване на разбираеми инструкции за изпълнение на задачите; • Умение за слушане – подкрепа на учениците да говорят чрез вербално и невербално изразяване на слушане и внимание към споделеното от тях. **Търпение и ентусиазъм** Възможно е по темата за задълженията учениците да изразят съпротива към спазване на изисквания към тях и да покажат съмнение защо е нужно да имат толкова много отговорности вкъщи и в училище. Учителят трябва да умее да запази спокойствие, да бъде търпелив към емоциите на учениците и да покаже ентусиазъм по отношение на това, че правата вървят заедно със задължения и отговорности. Неговият ентусиазъм по темата ще зарази учениците да се замислят за своето поведение и да отстояват правата си, но и да изпълняват задълженията си.
е-ресурси	**Ресурс 1 "В библиотеката" https://youtu.be/IsD0q4mgKsA** **Ресурс 2 „Колело на правата и задълженията" https://youtu.be/h2TI0G2qLZQ**

8

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.B2 Уважение към правата на другите

Разработено от	IPSantarem - Ana Da Silva, Ana Torres, Maurício Dias
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	 46 - Посочете цвета Учениците се подреждат в полукръг, а учителят застава пред тях и назовава плод или зеленчук. Децата трябва да открият и докоснат предмет с цвета на този плод или зеленчук (например, техните дрехи, дрехите на съучениците им, различни предмети в класната стаята). Ако някое дете не познава даден плод или зеленчук, остава на мястото си и наблюдава как останалите намират предмет в правилния цвят. Учителят показва на класа цветна картинка на зеленчука или плода и чак тогава играта продължава. Това енергизиращо упражнение стимулира двигателната координация, пространствено-времевата ориентация и разпознаването на храни и цветове. Включете хранителни продукти, от които учениците ще приготвят бои, както е описано в урока по-долу. Ако в класа има деца с увреден слух, учителят едновременно показва рисунките на плодовете и зеленчуците и ги назовава. Ако има деца с нарушено зрение, може да моделират от пластилин формата на плодовете или зеленчуците. (5 минути)
Релаксиращо упражнение	 45 - Какъв плод (зеленчук) съм? Учителят закрепва на гърба на всяко дете лист хартия с изображението и наименованието на един плод/зеленчук (портокал, лимон, ябълка, морков, домат и др.). След това инструктира учениците да се разходят бавно из стаята и да не казват какво виждат на гърбовете си. Дайте им 3 минути да се опитат да познаят какъв плод или зеленчук са, като задават въпроси, изискващи отговор „да“ или „не“, на другите деца. Учениците може да задават само по един въпрос (напр. „Зелен ли съм?“, „Кръгъл ли съм?“, „Сладък ли съм?“, „Правят ли супа от мен?“, „Слагат ли ме в плодова салата?“ и т.н.). След като трите минути изтекат, учениците застават неподвижно и всеки казва какъв плод или зеленчук е според него/нея. Тази дейност помага за развиване на въображението и асоциативното мислене, както и за затвърдяване на знанията за храните и техните свойства. (5 минути)
Цели	Учениците да разберат, че да обичаш да създаваш изкуство е право на всички деца, и особено на децата с увреждания предвид специфичните им характеристики; Децата и младежите с увреждания да развият устойчиви форми на артистично изразяване; Да се насърчи разбирането за вредното въздействие на замърсяването върху околната среда и какви действия са необходими за справяне със замърсяването; Да се насърчи използването на материали, които могат да бъдат рециклирани, както и на бои, изработени с естествени багрила.

Допълнителна литература:

- Естествените багрила замърсяват природата много по-малко в сравнение с боите масово производство, закупени от магазина.

Децата могат сами да си приготвят бои за рисуване от някои хранителни продукти или от природни материали, които могат да съберат, докато се разхождат сред природата. Това е по-природосъобразен избор, отколкото да купуват бои с изкуствени оцветители, защото химичните вещества в боите масово производство често са токсични и вредят на нашето здраве и на природата.

https://www.lostincolours.com/foraging-for-pigments-from-local-rocks/

- Рисуването като тактилно изживяване

Подготовка

Може да използвате хранителни продукти или други природни материали за направата на боя, но също и като инструмент за тактилно изживяване. Например, от активния въглен може да направите черна боя, но и молив за деца с увредено зрение. Докоснете, изследвайте, създайте – училище за слепи Perkins

Материали и техническо оборудване

- Хранителни отпадъци (обелки и сок от зеленчуци - моркови, тиквички, цвекло и др.); подправки с изтекъл срок на годност, използвани капсули за кафемашина; активен въглен, пепел, тебешир и други рециклируеми материали;
- Използвана хартия, картон, стари парцали (за предпочитане бели, за да изпъкват цветовете);
- Четки и материали за създаване на текстури, например стари мрежи, капачки за буркани с различни размери, стари конци и вълна; стари кърпи (за създаване на текстура, а също и за почистване);
- Стъклени буркани за храна за съхраняване на боята и за почистване на четките;
- Кухненско оборудване за раздробяване, смилане и филтриране.

Ход на урока	**Стъпка 1** – Въведение: Рисуването може да представлява трудност за децата с увреждания. Адаптирането на инструментите и материалите помага за преодоляване на тази бариера, така че децата да имат възможност да изразят своята артистична индивидуалност и идеи. Например, нанасят боя с намачкано алуминиево фолио, за да получат оригинална текстура. https://momentum4work.org/adaptive-art-techniques-help-to-empower-creativity-for-all/ Обяснете дейността (3 минути). - Помолете всеки ученик да даде определение за изкуство; поговорете за характеристиките на изкуството като цяло, но и на различните видове изкуства; обсъдете и какви качества притежава един артист (5 минути). - Направете проучване дали имате ученици, които се занимават с някакъв вид изкуство (рисуване, музика, танци, драма и т.н.) (3 минути). **Стъпка 2:** Покажете 2 минути от видеофилм за художник с увреждания, който рисува произведения на изкуството чрез специална техника, от минута 11:45 до 13:45: Художник с увреждания използва уста, за да рисува | Дивянг | Joyal K Biju | Art Mantram (youtube.com) . **Стъпка 3**: Насърчете учениците да помислят как увреждането на художника е свързано със специфичната техника, която използва, и как увреждането може да повлияе на неговото изкуство. (5 минути) **Стъпка 4**: Кажете на учениците да попълнят таблицата с цветовете, които се получават от различни видове хранителни отпадъци или природни материали. Вижте по-долу (5 минути). **Стъпка 5:** С помощта на кухненското оборудване, учениците смачкват, смилат и филтрират хранителните отпадъци, за да направят естествени бои за своите картини, а рециклируемите материали използват като инструменти за създване на различни текстури. (20 минути) **Стъпка 6**: Готовите бои се използват от всички ученици, за да нарисуват картини. След това учениците залепят картините си една до друга и създават една голяма обща акварелна картина. (10 минути). **Стъпка 7**: Предложете на учениците да изложат общото си произведение на подходящо място в училището, за да насърчат социалното и културно приобщаване, както и екологичното съзнание. (2 минути)
Обратна връзка	Използвайте техниката на колонната диаграма (15 минути) В единия край на стаята, учениците се нареждат един до друг по дължината на стената. Срещу тях учителят поставя 5 листчета с цифри от 1 до 5, подредени в линия, успоредна на редицата от ученици. Учителят обяснява, че ще ги попита за мнението им за урока, а учениците трябва да дадат оценка от 1 до 5, като 1 отговаря на най-ниската оценка, а 5 – на най-високата. Учителят иска мнението на учениците за различни аспекти от проведения урок, а те дават своята оценка, като се нареждат зад съответната цифра. Например, ако попитате учениците дали са придобили нови знания от урока, вероятно ще има деца, които никога преди това не са правили бои от хранителни отпадъци и естествени материал и са научили много – тези ученици ще се наредят в редица номер 5. Но ако имат този опит, то те не са научили нищо ново от урока и ще се наредят в редица номер 1 или друга цифра. Погледнати отгоре, редовете с ученици приличат на колонна диаграма. Учителят казва на учениците във всяка редица да се преброят на глас (първото дете казва 1; второто казва 2 и така до последното дете в реда) и записва броя на децата във всяка редица. Важно е учителят да не се ограничава единствено до събирането на количествени данни. След като учениците застанат в съответните редици, трябва да задавате въпроси, за да получите обратна връзка за дейността. Тъй като няма достатъчно време всички да отговорят, може да задавате един или два въпроса за всеки аспект от урока, за който искате обратна връзка. Дайте възможност на две, три деца да отговорят и след това попитайте останалите дали има какво да добавят. Подберете няколко аспекта, които да бъдат оценени от учениците: нови знания, забавни дейности, качество на картините, разнообразие от материали и др.

Адаптации	Използвайте тактилно преживяване за деца със зрителни увреждания (цветни, звукови и текстурирани предмети за рисуване, използвайте по-голям размер хартия на земята). В случай на физическо увреждане, можете да прикрепите четката към ръката на детето или да адаптирате инвалидна количка (Художникът изобретява инструменти, които позволяват на деца с увреждания да рисуват (youtube.com)
Умения на учителя	• **Комуникация:** ясни и разбираеми обяснение на дейностите и ефективно ръководене на дискусии за изкуство, увреждания и адаптивни техники. • **Вслушване и адаптивност:** познаване на способностите и потребностите на всяко дете, особено на тези с увреждания, и адаптиране на учебното съдържание. • **Креативност и ентусиазъм:** насърчаване на учениците да изследват своите творчески възможности чрез нетрадиционни техники и инструменти за рисуване, главно чрез използване на хранителни отпадъци и рециклируеми материали. • **Търпение:** подпомагане на учениците, докато експериментират с приготвянето на естествени бои и създаването на общата картина, тъй като дейностите може да изискват допълнително време и внимание. • **Технически умения:** познаване на адаптивни арт инструменти и техники, които помагат на децата с увреждания да се включат в дейностите. • **Ентусиазъм:** поддържане на мотивацията и ентусиазма на учениците за създаване на изкуство и за общия им проект.
е-ресурси	

9

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C1 Камъни на доброто

Разработено от	APDNE
клас	1
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	25 - Игра с огледало 1. Чиновете и столовете се подреждат така, че да се освободи пространство. 2. Учениците работят по двойки, като застават един срещу друг. Разбират се кой започва играта, кой ще бъде огледалото и кой ще показва движенията. 3. Играта започва под съпровода на песен, избрана от учителя. 4. Ученикът, който показва движенията, започва да се движи, а ученикът-огледало трябва да го/я следва и да повтаря движенията възможно най-точно. 5. Когато учителят спре музиката, учениците си разменят ролите.
Релаксиращо упражнение	14 - Дай ми енергията си Учениците застават в кръг. Учителят се преструва, че държи топка, и я подава на ученика вдясно, който прави същото, докато топката стигне обратно до учителя. Топката трябва да се подава нежно, тъй като е много ценна. На втората обиколка учителят подава топката на ученици в друг край на кръга, с движение и звук. Учениците правят същото, докато всеки не докосне топката поне веднъж. Топката може да се подава по всякакъв начин (ритник, целувка...), като става по-голяма или по-малка в зависимост от това какво искат учениците.
Цели	Учениците: • да разберат какво е добротворчество и какво е влиянието му върху околните. • да се запознаят с различни начини за проява на доброта в ежедневието си. • да разберат колко е важно да проявяват доброта и емпатия. • да осмислят положителното въздействие на добрите дела върху околните. • да участват в дейности, които насърчават добротворчеството.
Подготовка	Необходими материали: • Чисти, гладки камъни • Акрилни бои и четки • Перманентни маркери • Финиш спрей лак за акрил (по избор) Техническо оборудване: Компютър, проектор или интерактивна дъска (Приложения № 1 и № 2) Печатни материали: Приложение № 3

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение в добротворчеството (10 минути)

• В началото на часа поздравете топло учениците и кажете, че в този урок ще обсъждате много важна тема, а именно какво означава да бъдем добри. Обяснете, че добрите хора са дружелюбни, щедри и внимателни към околните и че всяко добро дело дава шанс на нашия свят да се превърне в по-добро място.

• Обяснете на учениците какво е добротворчество с помощта на Приложение № 1. Докато прожектирате на екрана/дъската изображенията, разкажете на класа следната ситуация: Имало едно време момче на име Томи, което забелязало, че на детската площадка се е появило ново дете. То се казвало Били и не познавало никого. На Томи му направило впечатление, че Били изглеждал тъжен и самотен и решил да го заговори. Поканил го да играят заедно, а после го запознал и с приятелите си. С постъпката си Томи накарал Били да се почувства щастлив и приет. Този малка проява на доброта променила напълно живота му.

• Окуражете учениците да участват в дискусия, свързана със ситуацията. Задайте следните насочващи въпроси: Какво мислите за действията на Томи? По какъв начин добрата му постъпка помага на Били? Насърчете учениците да разсъждават по-задълбочено как проявите на доброта се отразяват на другите.

• Дайте възможност за по-широка дискусия, в която учениците да споделят личното си мнение за това какво означава да бъдеш добър и да го подкрепят с конкретни примери. Предвидете време учениците да се сетят и да разкажат лични истории, в които са проявили доброта или някой е бил добър с тях.

Стъпка 2: Какво представлява добротворчеството? (15 минути)

• Провокирайте нова дискусия за начините, по които учениците могат да проявяват доброта на различни места – у дома, в училище и в тяхната общност. Подчертайте, че добротата не се изразява единствено в големи жестове; дори малката добрина може да има голям положителен ефект.

• Проведете мозъчна атака, в която учениците споделят как могат да бъдат добри в ежедневието си. Запишете предложенията им на дъската, като ги групирате според ситуацията (например вкъщи, в училище, в общността).

• Задълбочете дискусията, като насочите разговора към ползите от проявената добрина, без значение дали е малка или голяма. Обяснете, че дори една усмивка или мила дума може да накарат някого да се почувства добре. Насърчете учениците да помислят и за други прояви на доброта, които да станат част от ежедневието им.

Стъпка 3: Дейност „Камъни на доброто“ (30 минути)

Обяснете какво представлява творческата дейност „Камъни на доброто“. Това са специални камъни, върху които учениците поставят позитивни послания или красиви рисунки. Целта е тези камъни да носят усещане за щастие и доброта.

Обяснете стъпка по стъпка процеса по изработване на „камъните на доброто“:

1. Харесайте си камък.
2. Оцветете камъка в цвят по избор.
3. Измислете позитивно послание или рисунка, което да поставите върху камъка. Трябва да е нещо, което да накара хората да се усмихнат, да ги вдъхнови или просто да направи деня им по-хубав.
4. Внимателно напишете/нарисувайте вашето послание върху камъка. Ако не знаете какво да напишете или нарисувате, разгледайте примерите в Приложение № 2.
5. Оставете боята и мастилото по камъка да изсъхне добре. Може да напръскате камъка с финиш спрей лак, за да остане красив по-дълго.

• Демонстрирайте прости, но ефективни примери за „камъни на доброто“ от Приложение № 2. Насърчете учениците да проявят творчество и да помислят какво послание или изображение може да накара някого да се почувства специален.

• Раздайте материалите и се уверете, че всеки ученик има всичко необходимо да започне работа по проекта.

• Минавайте по редиците, докато учениците работят, насърчавайте ги и предлагайте помощ. Напомнете им, че това е забавна, творческа дейност и че няма грешни начини за

	създаване на „камък на доброто“. Също така ги подканяйте да си помагат и да съдействат, ако някой ученик се затруднява или се нуждае от вдъхновение. Стъпка 4: Споделяне и рефлексия (15 минути) • Създайте комфортна среда, която да даде възможност на учениците да покажат своите камъни на класа. Всеки ученик се изправя, показва камъка си и обяснява защо е избрал това послание или рисунка. • Обсъдете с класа как могат да споделят своите „камъни на доброто“ с други хора. Попитайте учениците къде е най-добре да ги поставят, за да бъдат открити и оценени. Възможни места са училищния двор или близкия парк. Камъните може да се използват и като подарък за специален човек. • Насърчете учениците да помислят какви чувства могат да предизвикат у другите техните „камъни на доброто“. Обсъдете и как тяхното добро дело може да предизвика вълна от още повече добрина. Стъпка 5: Заключение (10 минути) • Обобщете ключовите моменти от урока. Подчертайте колко е важно да бъдем добри и припомнете, че всяко добро дело има огромен ефект върху другите хора. • Насърчете учениците да приложат наученото днес в ежедневието си, като направят още „камъни на доброто“ или проявяват добрина в общуването с другите. • Благодарете на учениците за тяхното участие и креативност и покажете, че сте горди от усилията им да разпространяват доброто. Насърчете ги да продължат да го правят и винаги да помнят, че дори миниатюрен жест на добрина може да има голямо влияние върху другите
Обратна връзка	Учителят поставя предварително отпечатаните емотикони (Приложение № 3) в различни ъгли на класната стая. В края на урока учителят казва на учениците да отидат до този емотикон, който изразява как се чувстват след урок. След това учениците обсъждат в малки групи причините за техния избор.
Адаптации	При Стъпка 3, ако е необходимо, учителят може да съдейства на учениците да оцветят камъните и да напишат посланието си.
Умения на учителя	• Разказване на истории: използване на тази техника за илюстриране на добротворчеството и неговото въздействие. (Стъпка 1) • Фасилитация: управление на дискусии и мозъчни атаки за разглеждане на различни аспекти на добротворчеството. (Стъпка 1, Стъпка 2) • Креативност: насърчаване на учениците да правят добро чрез изкуството (създаване на „камъни на доброто“). (Стъпка 3) • Рефлексия: насърчаване на учениците да участват в дискусии и да осмислят значението на добротворчеството и неговото въздействие върху другите. (Стъпка 4, Стъпка 5) • Поощрение и одобрение: изразяване на благодарност и признание за усилията на учениците и техния принос за разпространяване на добротворчеството. (Стъпка 4, Стъпка 5)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3

10

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C2
Ученически проекти

Разработено от	FEE
клас	1
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 48 - Музикални столове Подредете в кръг столовете. Трябва да има достатъчно място между тях, за да може учениците да се движат свободно. Подберете весела и енергична музика за играта. След като пуснете музиката, учениците започват да ходят или тичат около столовете. Щом музиката спре, всеки трябва възможно най-бързо да намери празен стол и да седне. Играчът, който не успее да си намери място, отпада от играта. След всеки кръг премахвайте по един стол. Играта продължава с останалите играчи и един стол по-малко, което прави намирането на място все по-трудно. Последният играч, който успее да седне, когато музиката спре, е победител!
Релаксиращо упражнение	 48 - Да почувстваш времето Интрукции за учениците: Настанете се удобно на стола, изправете гърба си и опрете стъпалата си на пода. Затворете очи, вдишайте дълбоко през носа, задръжте и издишайте бавно през устата. Повторете няколко пъти и почувствайте как всички грижи се изпаряват. Нормално е да чувате определени звуци – бръмченето на лумисцентните лампи, шумоленето на листата или дори собственото ви дишане. Представете си, че сте голям, красив слънчев часовник и почувствайте хода на времето. Може да ви стане топло, да се размърдате на стола или да премигнете няколко пъти. Недейте да броите секундите, просто се отпуснете. Вие сте тук и сега. Когато почувствате, че е изминала цяла минута, отворете отново очи. Няма проблем, ако е минало повече или по-малко време. Най-важно е да се чувствате отпуснати и спокойни.
Цели	• Тестване и усъвършенстване на настолните игри, създадени в урок E.A7 "Какво е биоразнообразие и как то влияе на живота ни?". • Получаване на конструктивна обратна връзка, за да се подобри изживяването по време на играта. • Разработване на план за популяризиране и използване на настолните игри по смислен начин.
Подготовка	*Материали*: Уверете се, че имате достатъчно настолни игри създадени в урок E.A7 "Какво е биоразнообразие и как то влияе на живота ни?", маркери, бланки за обратна връзка и работни листове за всяка група Приложение 1. *Пространство*: Осигурете зони за групова работа и възможност за провеждане на презентации. *Формиране на групи*: Може предварително да сформирате групите или да позволите на учениците сами да се разпределят по групи.

Ход на урока

Стъпка 1 (30 минути):

1. Групово тестване на игра (10 минути): Всяка група играе своята настолна игра. Насърчете учениците да идентифицират евентуални проблеми в играта, докато я играят.

2. Роли и редуване (5 минути)

Във всяка група учениците си разпределят следните роли:

- Двама играчи: играят настолната игра.
- Един ученик, който засича времето: следи играта да се трае точно 5 минути.
- Протоколчик: записва всички проблеми с играта или предложения за подобрение.

Редуване (15 минути): Групите се редуват да посещават различните зони и да тестват игрите, разработени от другите отбори. Всяка игра трае точно 5 минути. Протоколчиците записват предложенията за подобрения на играта на листовете, оставени във всяка зона. (Приложение 1, задача 2)

Стъпка 2 (10 минути):

1. Групова дискусия: Всяка група събира и преглежда коментарите оставени от другите групи.

2. Подчертаване на предложения: С помощта на цветни маркери учениците от групата подчертават предложенията, които считат за подходящи и могат да ги приложат, за да направят подобрения в играта си. (Приложение 1, задача 3)

Стъпка 3 (10 минути):

Всяка група обсъжда как да популяризира и използва своята настолна игра по смислен начин в рамките на училището или общността (напр. в клуба за настолни игри, като предложение за семейна игра и др.). Всяка група представя идеята си пред класа. (Приложение 1, задача 4)

Стъпка 4 (20 минути):

1. Всяка група излъчва един доброволец, който се присъединява към „Група за планиране“ и един - за група "Реклама". Останалите ученици в групите продължават да работят по осъществяване на своята идея от стъпка 3.

Задачи за „Група за планиране“: Учениците в тази група работят заедно (Приложение 1 -Работен лист за „Групата за планиране“), за да изготвят подробен план за изпълнение на проектите, свързани с промотирането на игрите. Този план трябва да очертае:

1. Цели: Какви са целите на проекта?

2. Целева група: За кого е предназначена играта?

3. Дейности: Какви са конкретните задачи?

4. График: Какви са сроковете за изпълнението на всяка дейност?

5. Ресурси: Какви материали или ресурси са необходими?

6. Ръководител: Кой ще отговаря за изпълнението на дейностите?

Група за реклама: Учителят показва примери за ефективни реклами на настолни игри, като използва видеоклипове или уебсайтове.

Задачата на „Групата за реклама“ е да създаде два рекламни материала за някоя от игрите: плакат и кратък видеоклип (или в друг формат).

При планирането на рекламните материали (и основните послания) се обсъждат следните аспекти на продуктите ((Приложение 1 - Работен лист за „Група за реклама“):

- Цел на играта: Защо е създадена играта?
- Образователни цели: Какви умения или знания развива играта?

- Инструкции: Как се играе играта?
- Целева група: За кого е предназначена играта?
- Призив: Закачлив слоган или послание, което да прикани хората да играят играта.

Стъпка 5 (5 минути):

Представяне и заключение:

- „Групата за реклама“ представя своя плакат и видеоклип (или друг продукт) на класа.
- Плановете свързани с промотирането на игрите се излагат на място, където всеки може да ги разгледа.

Обратна връзка	Бърза обратна връзка, докато учениците тестват настолните игри: 1. Насърчавайте играчите да изразяват на глас своите мисли и чувства, докато играят. Какви затруднения имат? Какво им харесва в съответната игра? 2. Прекъснете за малко играта и задайте следните въпроси: „Всичко ясно ли е дотук?“ или „Струва ли ви се играта твърде сложна или твърде лесна?“
Адаптации	Адаптирайте времето за тестване на игрите според нуждите на класа.
Умения на учителя	*Търпение и ентусиазъм:* осигуряване на положителна и динамична учебна атмосфера, която да мотивира учениците. *Ясни и разбираеми инструкции:* привилата и инструкциите трябва да се обясняват на ясен и разбираем език.
е-ресурси	Приложение 1 (Работни листове със задачи за различните групи) С помощта на Canva (платформа за графичен дизайн за създаване на визуално съдържание) учениците могат да създадат плакати за рекламиране на настолните игри.

11

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / С.С3 Екологични картички със семена: от полза за семейството, училището и природата

Разработено от	FEE
клас	1
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 42 - Игра на думи Помолете седем ученици да излязат най-отпред и да застанат един до друг с лице към към класа. Раздайте им по една карта със седем букви в разбъркан ред, като учениците не трябва да виждат кои са буквите. Т трябва да държат картите над главите си, за да се виждат добре от съучениците им. Обяснете, че седемте букви образуват дума. Помолете учениците от чиновете да дадат указания на учениците с буквите да се наредят така, че да изпишат правилно думата (например: Иван (който държи буквата Е), премести се в началото на думата. Албена (която държи буквата Д), премести се в края на думата.) Помолете учениците, които държат буквите, да следват указанията на класа. Ако е необходимо, дайте насоки за по-бързото пренареждане на буквите. След като образуват правилната дума, учениците я прочитат в хор. Благодарете на учениците, които държат буквите, вземете картите и ги помолете да си седнат по местата. Дейността приключва с аплодисменти за целия клас за това, че е решил бързо анаграмата.
Релаксиращо упражнение	 43 - Кой къде се намира в кръга? Децата се хващат за ръце и се нареждат в кръг. Всеки ученик трябва да провери до кого е застанал отдясно и отляво. Учителят пуска успокояваща музика, децата пускат ръцете си и започват да се разхождат свободно наоколо. Когато учителят спре музиката, учениците трябва отново да се наредят в кръг, като се хващат за ръце със същите деца както в началото на дейността. (5 минути)
Цели	Учениците ще: • се запознаят с идеята за екологични подаръци. • изработят картички от рециклирана хартия. • научат за ползите от засаждането на семена и ролята на растенията в природата. • изработят екологични подаръци, които комбинират ръчно изработени картички и вложени семена, които могат да се засадят.

Подготовка	• Използвана хартия (учениците предварително отделят годната за повторно използване хартия) • Материали за изработване на изделията, които учениците трябва да донесат от къщи: ножици, лепило, маркери, цветни хартиени изрезки, сухи цветя, листа и др. • Семена (подходящи за стайно отглеждане - диви цветя, билки, микрорастения) • Проектор и екран • Примери за екологични подаръци • Видеоматериал: как се правят екологично чисти картички (може да пуснете само части от филма) • Работен лист със задачи • Викторина с избираеми отговори за ролята на растенията

Стъпка 1 (5 минути):

Поздравете учениците и припомнете защо е важно да рециклираме. Прегледайте материалите, които учениците са донесли, и ако е необходимо, им помогнете да отделят хартията, която не може да се използва повторно (напр. хартия, покрита с пластмасово или алуминиево фолио). Може да използвате подходящи снимки, за да покажете коя хартия може да бъде използвана отново.

Стъпка 2 (10 минути):

Поговорете с учениците за специалните поводи, които празнуват със семействата си. Попитате ги дали правят подаръци и израз на какво са подаръците (напр. грижа и признателност към някого).

Въпроси за дискусия:

1. Предстоят ли празници или тържества във вашето семейство? (рождени дни, годишнини и др.).

Ход на урока

2. Какви неща си подаряват хората за тези поводи?
3. Според вас, ръчно изработената картичка показва ли внимание и уважение към човека, за когото е предназначена?
4. Можете ли да предложите други видове екологични подаръци?

Стъпка 3 (6 минути):

Прожектирайте презентация с изображения на различни подаръци. Учениците гласуват с палец нагоре, ако подаръкът е екологичен, или с палец надолу, ако не е. Обяснете накратко защо различните подаръци са екологични или не са.

Стъпка 4 (40 минути):

Учениците работят по групи или самостоятелно. Осигурете на всяка група/ученик използвана хартия и материали за работа. Пуснете видеоматериала (или конкретни части от него), за да им покажете как да изработят своите екологични картички с вложени семена (как да направят хартиената смес и кога да добавят семената). Насърчете учениците да проявят творчество, за да направят своите картички уникални. Предложете им да ги украсят с естествени материали като сухи цветя или листа. След края на дейността, нека учениците да почистят класната стая.

Стъпка 5 (15 минути):

Обсъдете как се засаждат семената и какви са ползите от отглеждането на растения. Кажете на учениците, че ще участват във викторина, която е свързана със знанията им за ролята на растенията в природата. Обсъдете отговорите и обърнете внимание на значението на растенията като източник на храна и кислород.

Може да откриете въпросите за викторината в приложения файл (Викторина за ролята на растенията).

Обратна връзка	Помолете учениците да запишат ползите от техните екологични подаръци и да ги групират в 3 категории: • Ползи за семейството • Ползи за училището • Ползи за околната среда Поканете няколко доброволци да споделят идеите си с класа.
Адаптации	А1. Осигурете предварително изрязани форми или шаблони за по-малките ученици. А2. Включете по-голямо разнообразие от семена от растения с различна трудност на отглеждане. А3. Позволете на по-сръчните ученици да изработят картички с по-сложен дизайн.
Умения на учителя	Културна чувствителност: • Приобщаващ език: използването на достъпен език гарантира, че всеки ученик участва пълноценно в дейностите. • Културна осведоменост: включване на културни препратки или примери, така че всяко дете се чувства прието и проявява творческия си потенциал. Конструиране и моделиране: • Познаване на основни техники за изработване на изделия: рязане, сгъване и лепене. • Познаване на различни материали.
е-ресурси	Примери за екологични подаръци Работен лист със задачи Викторина за ролята на растенията Видеофилм - как да си направим картичка със семена от използвана хартия: https://www.youtube.com/watch?v=woz5_EbeTdY

12

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C4 Аз съм част от промяната към по-добро бъдеще

Разработено от	FEE
клас	
Продължителност	80

Енергизиращо упражнение

40 - Верижка от думи

Тази дейност кара учениците да се раздвижат, да мислят творчески и да работят в екип.

Инструкции:

Разделете учениците на два или повече отбора. Изберете дума, с която да започнете играта (напр. „ябълк**а**“). По ваш сигнал първият участник от всеки отбор трябва да каже друга дума, която започва с последния звук на предходната дума (напр. „**а**гне“).

Представителите на всеки отбор се редуват да казват думи, които започват с последния звук на предходните думи.

Отборът, който не може да измисли дума със съответния звук или повтори някоя дума, преустановява участието си. Отборът, който продължи верижката най-дълго, печели!

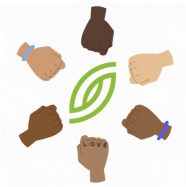
Тази дейност помага на учениците да се освободят от стреса, да използват сетивата си и да се свържат със заобикалящата ги среда.

Релаксиращо упражнение	**Материали:** Списък със сензорни стимули за всеки ученик (виж по-долу) **Инструкции:** Подгответе списък със стимули, които ангажират различни сетива (напр. „Потърсете нещо меко“, „Потърсете нещо, което ухае на бисквити/канела/шоколад“, „Опитайте се да доловите слаб звук“). Раздайте списъка със стимулите на учениците и ги инструктирайте да търсят в класната стая или навън (в зависимост от времето и мястото). Насърчавайте ги да изследват пространството бавно и внимателно. След като всички приключат с търсенето по списъка, помолете няколко ученици да споделят какво са открили. **Сензорни стимули:** Зрение: Потърсете нещо червено, нещо лъскаво, нещо с ивици. Осезание: Потърсете нещо гладко, нещо грапаво, нещо студено. Обоняние: Потърсете нещо, което мирише на цветя; нещо, което мирише на хартия; нещо, което мирише на свежо. Слух: Опитайте са да доловите звук извън класната стаята, опитайте се да доловите звук, който издава тялото ви. Вкус (по избор): Кажете на учениците да донесат малко парче плод или друга храна и да опишат какъв е нейният вкус (сладък, кисел и т.н.).
Цели	Учениците ще: • идентифицират ситуации (проблеми), свързани с околната среда, които могат да се подобрят. • направят колаж, представящ техните предложения за подобряване на ситуациите.
Подготовка	Подгответе материалите за изработване на колажа в началото на урока: списания, вестници, хартия, рециклируеми материали, пастели/цветни моливи, маркери, лепило, ножици, един лист А3 за всяка група. Разпечатайте (и ламинирайте) 12 карти, изобразяващи различни екологични проблеми. Разпечатайте работния лист със задачите за учениците.

Ход на урока	**Въведение** (7 минути) Учениците се разделят на двойки. Всяка двойка изтегля на случаен принцип една от 12-те карти и описва какво е изобразено на нея на работния лист. **Стъпка 2** (12 минути) Двойката ученици прочита своето описание и закачва картата на дъската. Останалите ученици слушат внимателно и отговорят на въпроса: „Тази ситуация (проблем) отнася ли се за нашето училище?“ **Стъпка 3** (3 минути) – Учениците маркират със знак „плюс“ картите, ако представят ситуации, които представят реални проблеми в тяхното училище (или използват цветни маркери, за да направят маркирането). **Стъпка 4** (5 минути) – Учениците обсъждат проблемните ситуации и избират 6-те, които в най-голяма степен се отнасят до тяхната среда (училището). След това се разделят на 6 групи. **Стъпка 5** (5 минути) – Групова дискусия и избор на проблем: всяка група си избира една от 6-те проблемни ситуации от стъпка 4. Насърчете учениците да споделят защо са избрали точно този проблем и защо той е важен за тях (задача 2 от работния лист). **Стъпка 6** (10 минути) – Мозъчна атака за генериране на решения. Всяка група провежда мозъчна атака, за да измисли възможни решения на своята проблемна ситуация. Насърчете учениците да мислят креативно и да обсъждат различни подходи за решаване на проблема, например промяна на поведението/навиците, технологични решения или инициативи на общността. Помолете ги да запишат своите идеи в задача 3 от работния лист. **Стъпка 7** (8 минути) Планиране на колажа. Всяка група планира какво да включи в своя колаж, като вземе предвид следното: *а. Преди:* Как ще представим ситуацията такава, каквато е в момента, очертавайки избрания проблем? *б. След:* Как ще представим решенията на проблема, изтъквайки положителното въздействие на нашите действия? Групите скицират идеите си (задача 4 от работния лист) Насърчете учениците да използват рисунки, изрезки или снимки от списания, за да представят различни аспекти на съответния проблем и дейностите за разрешаването му. **Стъпка 8** (20 минути) Изработване на колажа. Осигурете на всяка група картон, ножици, лепило, маркери, пастели и всякакви други подходящи материали за изработване на колажа. Учениците работят в екип, за да направят колажите, изобразяващи техните идеи. **Заключение** (7 минути) Споделяне и дискусия. Помолете всяка група да подготви кратко представяне на своя колаж пред класа. За да се подготвят за презентацията, учениците следва да отговорят на 3 въпроса (задача 5 от работния лист): 1. Какъв беше проблемът, който трябваше да разрешим? 2. Какви решения предложихме, за да разрешим проблема? 3. Какъв е резултатът (да се покаже преди и сега)? След това учителят посочва няколко групи (или всички, ако има достатъчно време), които представят работата си.
Обратна връзка	След заключителната секция помолете учениците да поставят всички колажи на подходящо място в класната стая. Поощрете ги да разгледат колажите на другите групи и да помислят за действия, с които могат да допринесат за осъществяването на положителни промени!

Адаптации	**A1.** Опростете картите: Използвайте по-малко карти (напр. 6 или 8), изобразяващи по-лесно разпознаваеми екологични проблеми, като изхвърляне на отпадъци, препълнени кофи за боклук или електрически уред, включен от контакта. **A2.** По-кратка мозъчна атака: Ограничете времето за мозъчна атака до 5-7 минути. Помагайте на по-малките ученици с насочващи въпроси (напр. „Как можем да използваме по-малко хартия в клас?“). **A3.** Общ колаж на класа: Вместо всяка група да изработва свой колаж, направете един голям общ колаж на класа, върху който всяка група залепва материали, свързани с избрания от тях проблем.
Умения на учителя	**Евристика:** познаване на различни техники за решаване на проблеми, като метод на проба-грешка, работа отзад-напред или аналогия. **Приложение в реалния свят:** способността да се свързват уменията за решаване на проблеми със ситуации от реалния живот. **Положително отношение:** способността да се създаде подкрепяща и мотивираща учебна среда. **Активно слушане:** умението да се изслушват внимателно идеите на учениците и да се предоставя конструктивна обратна връзка.
е-ресурси	12 карти с проблемни ситуации Работен лист за учениците за работата по двойки или в група.

13

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C5 Как да изградим сътрудничество извън училище?

Разработено от	FEE
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 41 - Човешки възел Кажете на учениците да застанат в кръг с протегнати ръце. Всеки ученик трябва да хване за ръцете двама съученици, които не стоят непосредствено до него/нея. По този начин се образува „възел“ от ръце. Целта на играта е учениците да се „разплетат“ без да пускат ръцете си и да образуват кръг. Насърчавайте комуникацията, търпението и екипната работа. Ако не разполагате с много време, ограничете провеждането на играта до 3-5 минути.
Релаксиращо упражнение	 40 - Разказваме заедно история Помолете учениците да седнат в кръг. С едно-две изречения започнете да разказвате някаква история. След вас учениците добавят по едно изречение на верижка. След края на дейността помолете учениците да се върнат по местата си.
Цели	Учениците ще: 1. Разработят сценарий за театрално представление, свързано с повишаване на осведомеността за опазване на околната среда; 2. Развият уменията си за работа в екип, комуникативните си умения и креативността си; 3. Придобият по-добра представата как се изгражда сътрудничество извън училището.

Подготовка	**Задължителни материали:** Примерен сценарий: използвайте сценария или създайте свой собствен с помощта на ИИ (изкуствен интелект) Консумативи за писане: хартия, маркери, химикалки и моливи Техническо оборудване: Бяла дъска или флипчарт с маркери За самооценяването: 15-20 бобени зърна (камъчета) за всеки ученик Празни буркани с етикети, на които пише следното: Изслушване и уважение: „Активно слушах и демонстрирах уважение към мненията на членовете на моята група.“ Споделяне на идеи: „Активно споделях своите идеи и предложения с групата.“ Спазване на указания и крайни срокове: „Спазих указанията на задачата и крайния срок за нейното изпълнение.“ Получаване на обратната връзка: „Изслушах и взех под внимание обратната връзка и предложенията на другите групи.“ Разрешаване на проблеми: „Допринесох за разрешаването на проблеми, възникнали в групата.“ *По избор:* Визуално вдъхновение: снимки или кратки видеоклипове по проблемите на околната среда. Инструменти за писане: самозалепващи листчета за записване на идеите по време на мозъчната атака. Творческа искра: ползване на реквизити и костюми (шапки, шалове, рециклирани материали) за създаването на образите (по избор). Инструменти за обратна връзка: онлайн инструменти като Padlet за групова обратна връзка (изисква достъп до интернет), бележки за анонимна обратна връзка (по избор). Последни приготовления (по избор): реквизити и костюми за финалното представление (може да бъдат изработени от рециклирани материали).

Ход на урока

Стъпка 1 (10 минути)

Започнете с представяне на темата и целите на урока. Обяснете, че учениците ще работят заедно, за да подготвят театрално представление, което насърчава опазването на околната среда. Помолете учениците да прочетат заедно сценария на пиесата в работните си тетрадки или от работния лист. Обсъдете главните герои, ролите и сюжета. Учителят може да използва следните насочващи въпроси:

а. Кои са хората (и животните) в пиесата? С какво се занимават или какво обичат да правят?

б. С какъв проблем се сблъскват героите в пиесата?

в. Как героите се опитват да разрешат проблема? Заедно ли действат?

г. Според вас, каква е поуката от пиесата?

д. Допадна ли ви начинът, по който героите разрешиха проблема? Защо да? Защо не?

е. Пиесата напомня ли ви за нещо, на което сте били свидетели в училище или във вашия квартал?

ж. Посочете какво можем да правим в училище или у дома, за да пазим околната среда?

з. Според вас, колко ученици от вашата група са нужни за представлението?

и. Къде е подходящо да се изиграе представлението? В парка, в училище, в гората, на друго място?

й. Какви трябва да бъдат костюмите на героите?

Стъпка 2 (5 минути)

Разделете класа на 4 или повече групи. Всяка група отговаря за написването на един откъс (действие) от пиесата (3 действия и финал на пиесата, според работния лист). Можете да определите група, която да отговаря за музикалното оформление (създаването на песен - вижте предложенията дадени в работния лист)

Стъпка 3 (30 минути)

Възложете на групите да разработят подробен сценарий на своят откъс (действие). Той трябва да включва описание на действията на героите, диалозите и сценични указания. Всяка група създава сценарий на откъса, за който отговаря. Насърчете учениците да помислят за подходящ реквизит и костюми, които ще направят представлението по-интересно.

Стъпка 4 (20 минути)

Групови презентации: Всяка група представя работата си пред класа, като разяснява какви са ролите и какви костюми и реквизит са необходими.

Използвайте онлайн инструмент като Padlet, за да съберете отзиви от другите групи, или това може да стане устно. Учениците трябва да коментират силните и слабите страни на предложените сценарии и да дават идеи как да се подобрят. Друга възможност, ако достъпът до интернет е ограничен, е да се използват самозалепящи се листчета - учениците написват мнението си върху тях и после ги залепват на дъската.

Стъпка 5 (10 минути)

Накарайте всяка група да прегледа (вземе предвид) коментарите на другите групи и да направи необходимите промени в своя сценарий.

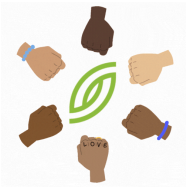
Стъпка 6 (5 минути)

Осигурете за всеки ученик 15-20 бобени зърна. Дайте малко време на учениците да помислят как оценяват своето участие и представяне в груповата работа. Насърчете ги да се фокусират върху силните си страни и как са допринесли за изработването на сценария, както и какво биха могли да подобрят. Кажете на учениците да разпределят бобените зърна между бурканите според оценката, която си дават.

	Бурканите са надписани така: 1. „Направих всичко възможно.“ 2. „Хрумнаха ми идеи и някои от тях бяха използвани в пиесата.“ 3. „Работих с моята група.“ 4. „Бях приятелски настроен и разговарях с всеки, независимо от проблемите.“
Обратна връзка	След като всички ученици се самооценят и разпределят бобените зърна по бурканите, организирайте дискусия с класа. Насърчете учениците да кажат защо са поставили съответния брой зърна в бурканите и да споделят общата си оценка за работата на своята група. Поканете учениците да сравнят броя на бобените зърна в бурканите. Обсъдете какво разкриват разликите за силните, слабите страни и динамиката в групата. Завършете дискусията с обобщение на основните изводи от самооценяването. Насърчете учениците да помислят как могат да приложат наученото в бъдеща групова работа. Напомняйте на учениците, че трябва да бъдат честни и обективни, когато се самооценяват.
Адаптации	A1. Пиесата може да се раздели на още по-кратки откъси за по-малки групи (2-3 ученика). A2. Предложете начални изречения или насоки за писане на сценарий, за да подпомогнете по-малките ученици в писането на диалозите.
Умения на учителя	**Екологично съзнание:** основни знания за екологичните проблеми и възможностите за справяне с тях. **Ясни и кратки обяснения:** ефективно представяне на темата и целите на урока (Стъпка 1). **Техники за задаване на въпроси:** използване на отворени въпроси, за да се насърчи дискусията и критичното мислене (Стъпка 1). (напр. „Пиесата напомняли ви за нещо, което сте виждали в училище или във вашия квартал?“ **Самооценка:** улесняване на самооценката на учениците чрез дейността с бобовите зърна (Стъпка 6). **Обратна връзка от връстници:** използване на Padlet или самозалепящи се листчета за събиране на обратна връзка от съученици (Стъпка 4). **Креативност и ентусиазъм:** осигуряване на забавна и вдъхновяваща учебна среда, която насърчава учениците да изразяват творческия си потенциал чрез театралното изкуство.
е-ресурси	Padlet за получаване на обратна връзка Примерен сценарий (работен лист)

eco-civic awareness project

14

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C6 Защо промяната е важна за мен?

Разработено от	FEE
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 42 - Игра на думи Помолете седем ученици да излязат най-отпред и да застанат един до друг с лице към към класа. Раздайте им по една карта със седем букви в разбъркан ред, като учениците не трябва да виждат кои са буквите. Т трябва да държат картите над главите си, за да се виждат добре от съучениците им. Обяснете, че седемте букви образуват дума. Помолете учениците от чиновете да дадат указания на учениците с буквите да се наредят така, че да изпишат правилно думата (например: Иван (който държи буквата Е), премести се в началото на думата. Албена (която държи буквата Д), премести се в края на думата.) Помолете учениците, които държат буквите, да следват указанията на класа. Ако е необходимо, дайте насоки за по-бързото пренареждане на буквите. След като образуват правилната дума, учениците я прочитат в хор. Благодарете на учениците, които държат буквите, вземете картите и ги помолете да си седнат по местата. Дейността приключва с аплодисменти за целия клас за това, че е решил бързо анаграмата.
Релаксиращо упражнение	 41 - Оцветяване в тиха атмосфера Кажете на децата да оцветят мандалата в ъгъла на работния лист. Дайте им 3 минути и пуснете тиха музика като фон.
Цели	Учениците ще: • развият уменията си да мислят критично, като анализират подредбата на класна стая на открито и предложат подобрения. • развиват творческите си способности и уменията си да разрешават проблеми, докато проектират своята идеална класна стая на открито.

Подготовка	Учениците трябва да подготвят материали за макета на стаята на открито. За целта събират различни естествени материали, необходими за изработването му (камъчета, клонки, листа, парчета дърво, пясък, шишарки и др.). Черна дъска, проектор; Маркери, лепило, бои; Хартия; Моливи; Работен лист със задачи и снимки на класни стаи на открито и ученически пособия.

Ход на урока

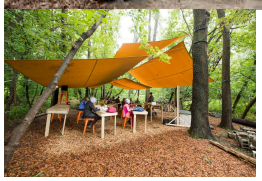
Стъпка 1 (3 минути)

Учениците отговарят на въпроса: „Какво мислите за ученето на открито?“. Учителят записва отговорите им на дъската.

Стъпка 2 (5 минути)

Учениците разглеждат снимки на различни класни стаи на открито и тяхната подредба. Посочват тази, в която биха искали да учат. Учениците изпълняват задача № 1 от работния лист. Учителят посочва няколко ученици да обяснят защо са избрали съответната класна стая на открито.

Стъпка 3 (8 минути)

Учениците се разделят на малки групи. Всяка група трябва да направи от 3 до 5 предложения за промени или подобрения на избраната класна стая и да обяснят защо. (Задача № 2 в работния лист.)

Стъпка 4 (15 минути)

Учениците изпълняват задача № 3 в работния лист. Трябва да скицират идеалната класна стая на открито, като вземат предвид предназначението на стаята, мебелировката и материалите, от които е изработена.

Учителят може да използва следните насочващи въпроси:

- С какви предмети и мебели ще обзаведете стаята?
- От какви материали ще бъдат изработени мебелите?
- Какви дейности ще се провеждат в класната стая на открито?
- Как ще защитите стаята от неблагоприятните атмосферни условия (слънце, вятър, дъжд и др.)?

Стъпка 5 (5 минути)

Преди да започнат работа по макета на класната стая на открито, учениците си разпределят задачите. Всеки член на групата има определена роля: проектант, отговорник по залепянето, дърводелец, бояджия, хронометрист (отговорник за следене на времето).

Стъпка 6 (30 минути)

С помощта на предварително събраните от тях материали, учениците изработват макет на класна стая на открито. След като приключат работа, учениците излагат макета, заедно със скицата и описанието.

Стъпка 7 (10 минути)

	Учениците отиват на гости на другите групи, за да разглеждат макетите им. До всеки макет учителят оставя бланка за оценяване на макетите, в която учениците трябва да отговарят на следните въпроси. 1. Мога ли да си представя уроците ни да се провеждат в тази класна стая? 2. Как класната стая на открито ще се използва от други класове или по други предмети? 3. Можем ли да реализираме този проект на територията на училището? 4. Предлага ли стаята безопасна учебна среда?
Обратна връзка	Всяка група се връща на мястото си и се запознава с оценките, които е получила. Учениците от всяка група стигат до три заключения според отговорите на следните въпроси: 1. Каква ще бъде най-голямата полза за училището, ако нашият проект се осъществи? 2. Какво трябва да се подобри/промени във нашия проект преди да бъде осъществен? 3. Кое е първото нещо, което трябва да се направи, за да се стартира осъществяването на проекта?
Адаптации	**А1.** Ако не са в състояние да изработят макет, учениците може да направят моделите с помощта на онлайн инструменти за проектиране и дизайн или дори с приложения за рисуване. **А2.** Насърчете учениците да използват за макетит си рециклируеми материали като картонени кутии, хартиени тръби и пластмасови капачки за бутилки. **А3.** За по-малките ученици помислете за по-прости роли при изработката на макета, например декоратор или отговорник по качество на материалите вместо дърводелец или отговорник по залепянето. **А4.** Ако някои ученици се затрудняват да представят макети си, им позволете да направят кратко видео с техния модел. **А5.** Важно е да реализирате идеите, доколкото е възможно – да създадете класна стая на открито или да подобрите съществуващата. Учениците може да представят идеите си пред училищното ръководство и да получат обратна връзка.
Умения на учителя	**Знания по темата на урока:** *Екологично съзнание:* основни познания за класните стаи на открито и за техните предимства. *Интегриране на учебната програма:* свързване на класната стая на открито с различни предмети и учебни цели. **Управление на класната стая:** *Формиране на групи:* ефективно формиране на разнообразни групи, което увеличава максимално взаимодействието и ученето. *Управление на времето:* важно е дейностите да се изпълняват в рамките на определеното време. *Активен мониторинг:* обикаляне из класната стая и осигуряване на навременна помощ на групите.
е-ресурси	Инфографика за класна стая на открито Работен лист

15

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.D1 Аз съм уникален

Разработено от	APDNE
клас	
Продължителност	30
Енергизиращо упражнение	12 - Изписване с тяло Учителят възлага на учениците задачата да изпишат името си във въздуха, като използват само различни части на тялото – например ръка, крак, лакът, нос. *По желание:* Ако има време, учителят дава няколко думи на учениците, които те да изпишат с тяло. Може да работят всички заедно или да се разделят по групи.
Релаксиращо упражнение	13 - Масаж на тяло Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично. *По желание:* Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.
Цели	Учениците да: • осъзнаят, че всяко човешко същество е ценно; • разберат какви качества имат; • научат какви умения притежават.
Подготовка	• Материали: хартия, маркери, пастели, ножица и лепило, мека топка за играта „Хвани топката“ Техническо оборудване: компютър/лаптоп, мултимедиен проектор или интерактивна дъска. Печатни материали: Приложение № 4 и Приложение № 5

Ход на урока

Стъпка 1: Кои са вашите суперсили? (10 минути)

1. Учителят (5 минути):

• обяснява на учениците, че в днешния урок ще се запознаят с техните „суперсили“. Разяснете, че не става дума за свръхестествени способности, например да летиш или да ставаш невидим, а за индивидуални умения и качества, които правят всеки човек специален.

• показва на класа Приложение № 1.

• казва на учениците да помислят кои техни качества и умения ги правят специални, например дейност, в която са добри или обичат да правят, добра черта на характера.

2. Участие на учениците (5 минути):

• Насърчете учениците да споделят с класа защо са уникални. Напомнете още веднъж, че всеки човек притежава нещо, което го прави специален.

• Цел: учениците да осъзнаят, че са уникални и неповторими.

Стъпка 2: Учителят обяснява как се играе „Хвани топката“ (2 минути)

• Обяснете правилата на играта: учителят казва коя е неговата/нейната суперсила хвърля топката към някой ученик. Ако ученикът я хване, той казва своята суперсила. След това подава топката на друго дете, което казва коя е неговата/нейната суперсила и така докато всички ученици не вземат участие.

Стъпка 3: Игра „Хвани топката“ (20 минути)

• Започнете играта, като разкажете за своята суперсила (например, обичам да се грижа за растенията, винаги събирам боклуците от детската площадка, развеселявам приятелите си, когато са тъжни и т.н.) и хвърлете топката на ученик.

• Кажете на учениците да се стремят да хванат топката, за да кажат каква е тяхната суперсила, и след това да я подадат на друг ученик. Важно е всички да вземат участие.

Стъпка 4: Работа по двойки (5 минути)

• Учениците работят по двойки на чиновете си или отиват „на гости“ на съученик, ако работят на самостоятелни чинове. Обяснете им, че целта е да обсъдят заедно какво всеки от тях умее или не умее да прави. Кажете им да отговорят на въпросите, прожектирани на дъската (Приложение № 2), и да ползват изображенията в Приложение № 3.

• След като работата по двойки приключи, насърчете учениците да представят отговорите си пред класа.

• Запишете на дъската всички отговори, за да демонстрирате разнообразието от умения и съответно уникалността на всеки ученик.

Стъпка 5: Групова дискусия (10 минути)

• Фокусирайте дискусията върху това, което учениците са научили един за друг. Насърчете ги да разсъждават върху това как техните способности ги правят специални и как тяхната уникалност допринася за добрата атмосфера в класа.

• Цел: учениците да вникнат в значението на многообразието и на уникалните качества на всяко едно дете.

Стъпка 6: Творческа дейност – „Щит на моите суперсили“ (15 минути)

1. Учителят дава указания за работа (5 минути):

• Всеки ученик трябва да направи собствен щит на суперсилите. Ученикът изобразява с рисунка или описва с думи своите суперсили върху щита, като включва уменията или качествата, които го правят уникален и специален.

2. Учениците работят по задачата (10 минути):

	• След като учениците изпълнят задачата, ги насърчете да представят щитовете си на класа. Уверете се, че всички имат възможност да представят работата си. Стъпка 7: Рефлексия и споделяне (15 минути) • Раздайте на учениците формуляра за оценка на суперсилите/способностите (Приложение № 4). • Каже им, че ако желаят, може да допълнят списъка, след което попълват таблицата. • Дайте възможност на всеки ученик да прочете какви способности е отбелязал в таблицата. • Насърчете рефлексията, като организирате дискусия върху задачата и какво учениците са научили за себе си и за съучениците си. Стъпка 8: Заключителна дейност – „Уникални комплименти“ (3 минути) • Кажете на учениците да се обърнат с лице към своите партньори по чин и да им направят комплимент за умение или качество, което ги прави специални. • Уверете се, че всеки ученик прави и получава комплимент.
Обратна връзка	чителят поставя предварително отпечатаните емотикони (Приложение № 5) в различни ъгли на класната стая. В края на урока учителят казва на учениците да отидат до този емотикон, който изразява как се чувстват след урока.
Адаптации	• За работата по двойки в Стъпка № 4 може да съставите двойки, в който учениците са с различни възможности. Важно е учениците със затруднения да работят със съученици, които проявяват разбиране и подкрепа. • Учениците, които изпитват затруднения с вербалната комуникация, може да нарисуват или да опишат писмено своите суперсили вместо да говорят в играта „Хвани топката“.
Умения на учителя	1. Фасилитация: умело ръководене на учебния процес, осигурявайки нужната мотивация и активно участие. (Стъпка 6: Творческа дейност „Щит на моите суперсили“) 2. Положително подсилване: изразяване на признание за приноса на учениците и предоставяне на положителна обратна връзка, което повишава тяхната увереност и самочувствие. (Стъпка 8: Заключителна дейност „Уникални комплименти“) 3. Диференциране: разпознаване и отчитане на различните способности и стилове на учене на учениците, като се адаптират дейностите и инструкциите за индивидуалните им потребности. (Стъпка 4: Работа по двойки) 4. Управление на класа: ефективно организиране и управление на класната стая, което създава безопасна и подкрепяща атмосфера за учене и сътрудничество. (Стъпка 3: Игра „Хвани топката“) 5. Емпатия и насърчаване: осигуряване на подкрепяща атмосфера в класната стая, чрез проявяване на съпричастност и насърчаване на учениците да разбират и ценят своите уникални качества и тези на своите съученици. (Стъпка 8: Заключителна дейност „Уникални комплименти“)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4 Приложение № 5

16

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.D2 Моята идентичност

Разработено от	Prosveta - Silvia Tsvetanska
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 23 - Емоции *Необходими материали:* • Средноголяма топка • 5 карти с размер A5 с изображения на емотикони Подредете масите и столовете така, че учениците да могат да седнат в кръг. Учителят държи петте карти с емотиконите. Започва играта, като подава топка на ученик и показва една от картите. Ученикът, който хване топката, трябва да опише ситуация, която е свързана с емоцията, изобразена на картата. След това ученикът подава топката на друг съученик и играта продължава, докато всички ученици вземат участие.
Релаксиращо упражнение	 31 - Триъгълник на приятелството Учениците работят по двойки, за да нарисуват триъгълник, който символизира тяхното приятелство. Преди да започнат работа, учителят демонстрира стъпките с помощта на ученик. Двамата ученици трябва да поставят дланите си с изпънати и събрани пръсти върху празен лист хартия. Ученик 1 използва дясната си ръка, а ученик 2 - лявата. Те допират върховете на палците и показалците си, при което се образува триъгълник и го очертават върху листа. Може да нарисуват очи, нос, уста и каквото друго пожелаят.
Цели	Учениците да могат да разграничават характерните белези на своята идентичност; Учениците да осъзнаят своята уникалност и ценност и да не се страхуват да бъдат себе си.
Подготовка	**Материали –** листа, химикалки, флумастери или цветни моливи **Оборудване** – лаптоп, проектор

Ход на урока	**Стъпка 1** (10 min.): Въведение Въвеждане в темата чрез въпроси към учениците: Какво виждаме, когато се погледнем в огледалото? Огледалото отразява ли цялата наша същност? Какво не виждаме? След свободните отговори на учениците учителят прави обобщение и насочва към идеята за идентичността: Всеки човек е уникален и неповторим. Никой друг не прилича на теб. Само външността не е достатъчна, за да разберем кой какъв е. Важни са и невидимите черти, които създават нашата уникалност. **Стъпка 2** (15 min.) Същност на идентичността Покажете на учениците видеоклипа (Ресурс 1). Избройте кои са характеристиките на идентичността. Обикновено учениците се ориентират добре в идеята, че външните белези отразяват идентичността – опишете ги (пол, ръст, цвят на косата, на очите и т.н). Обърнете повече внимание на ценностите и на личностните качества като компоненти на идентичността. Ако е необходимо, върнете се към клипа и пуснете отново екраните, на които се говори за ценности и качества. Коментирайте с учениците, че това, в което вярваме (вкл. религия, начин на живот, храни, които харесваме, традиции) също определят нашата идентичност и помагат да си отговорим на въпросите Кой съм аз? Какъв съм аз? С какво съм различен от другите? Какво харесвам в себе си? **Стъпка 3** (10 min.) Рефлексия и личен опит Свободно споделяне: насочете учениците да споделят в какво се състои тяхната уникалност, как те определят себе си като различни от останалите, какво харесват в себе си. **Стъпка 4** (10 min.) Казус Използвайте ресурс 2, в който се съдържат насоки за упражнения по темата за идентичността. Започнете с обсъждане на казуса за Ана и Семра. Дискутирайте с учениците как можем да опознаем другите хора и да представяме себе си. **Стъпка 5** (30 min.) Лексикон – групова работа Използвайте ресурс 2, за да направите упражнение с учениците за задаване на въпроси с цел откриване на идентичността и за осъзнаване на собствена им уникалност. Разделете учениците в малки групи. Поставете задачата във всяка група да направят страница от лексикон – да напишат въпроси или незавършени изречения; да изброят качества или ценности, от които да отбележат кои притежават. Дайте време да нарисуват нещо на страницата, да я оформят по свой избор. След това групите да си разменят листата и във всяка група да отговорят на въпросите от лексикона, който им се е паднал. **Стъпка 6** (5 min.): Обобщение Това е тема за ценността на вътрешния свят на човека. Осъзнаването на това кой съм аз и какво ме отличава от другите е в основата на изграждането на образ за себе си и на себеуважение. Чрез работата в часа учениците развиват умения да разграничават отличителните характеристики на идентичността и да уважават различията между хората, да обръщат повече внимание на уникалността на всеки човек. Важно е да уважаваме другите хора, независимо че не приличат на нас и може нещо в тяхното поведение да не ни харесва. Не по-малко важно е също да уважаваме себе си и собствената си неповторимост, както и да се стремим да ставаме по-добра версия на самите себе си.
Обратна връзка	Какво научихме в този час? Посочете 3 отличителни характеристики, чрез които можете да опишете с какво е уникален съученикът до вас.

Адаптации	• При осъществяване на стъпка 3, ако има ученици, които са неуверени и не могат да говорят за себе си, задачата може да се промени. Учителят поставя въпросът „Какво твоите близки в семейството или приятели извън училище харесват в теб? В какво според тях се състои твоята уникалност?" • По преценка на учителя и според познавателното равнище на учениците упражнението „Лексикон" (стъпка 5) може да се направи само с рисунки или устно – в малки групи учениците да си задават въпроси помежду си, за да открият ценности и качества, които формират идентичността. • Ако е трудно за учениците да работят в група, дейността в стъпка 5 може да се направи индивидуално – всеки сам да напише въпроси, на които иска някой от съучениците му да отговори. След това да си избере друг ученик, който да напише отговор на въпросите.
Умения на учителя	1. - умение за задаване на въпроси – за да се стимулира дискусията по темата, учениците да се насочват да мислят за себе си и своята идентичност, както и да правят пренос към други ситуации; - умение за слушане – активно слушане, отразяване и обобщаване на споделеното от учениците при гледането на учебните ресурси в стъпка 3, стъпка 4 и стъпка 5. - рефлексивни умения – отразяване на чувства, преживявания, личен опит, обръщане към себе си. Учителят става ролеви модел при обсъждането и рефлексията в стъпка 3, за да насочи учениците как да се замислят за образа за себе си. - междуличностни умения – когато се говори за различията и за възприемането на себе си е необходимо да се запази уважителен тон на изразяването и учителят да съдейства между учениците да се изградят добри отношения, толерантност и разбиране към различията. **2.Изграждане на доверие** Темата предполага висока степен на чувствителност към личния свят на участниците и към начина, по който те възприемат себе си. Възможно е в класа да има ученици, които не харесват черти в своя образ или се притесняват да споделят нещо, свързано със своята идентичност и ценности. За да се насърчат да споделят, учителят трябва да умее да създаде атмосфера на доверие и позитивно приемане в ученическата общност, така че всеки да се чувства спокоен, че няма да бъде обиден, нападнат или неразбран. В среда на психологическа сигурност е възможно да се говори за идентичността, самооценката и Аз-образа. **3. Гъвкавост** Това умение е много необходимо за учителя при разработване на тази тема, защото ще му позволи да реагира на неочаквани обрати, споделяне, въпроси или колебания на учениците. Гъвкавостта се отнася до способността бързо да се промени плана на урока или дадена дейност да се реализира различно, така че да отговори в максимална степен на потребностите на учениците.
е-ресурси	Ресурс 1 „Идентичност и ценности" Ресурс 2 „Моята идентичност"

17

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.E1 Нашата пъстра класна стая

Разработено от	APDNE
клас	
Продължителност	30
Енергизиращо упражнение	12 - Изписване с тяло Учителят възлага на учениците задачата да изпишат името си във въздуха, като използват само различни части на тялото – например ръка, крак, лакът, нос. *По желание:* Ако има време, учителят дава няколко думи на учениците, които те да изпишат с тяло. Може да работят всички заедно или да се разделят по групи.
Релаксиращо упражнение	13 - Масаж на тяло Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично. *По желание:* Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.
Цели	Учениците да: • разберат значението на приятелството. • се запознаят с характерните качества на добрия приятел. • научат какво определя избора на приятели.
Подготовка	• Техническо оборудване: компютър/лаптоп, мултимедиен проектор или интерактивна дъска (Приложение № 1) • Карти с прилагателни (Приложение № 2) • Печатни материали: карти за рефлексия (Приложение № 4)

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение в темата (10 минути)

1. Поздравете учениците и представете темата на урока.

2. Дайте време на учениците да помислят какво е приятелството за тях. Поканете няколко ученици да кажат мнението си пред класа.

3. Дайте определение за приятелството: това са взаимоотношения между хора, които се грижат един за друг, взаимно се подкрепят и развиват.

4. Насърчете учениците да помислят кои са техните добри приятели и защо приятелството им е силно. Поканете повече ученици да се изкажат.

5. Подчертайте колко е важно да се отнасяме към другите с уважение, независимо от различния цвят на кожата, религиозните им убеждения или къде живеят.

6. Прожектирайте презентацията (Приложение № 1) за приятелството и многообразието. Докато гледат, учениците трябва да помислят по какво се познава добрият приятел и защо е важно да приемаме многообразието в приятелството.

7. Обсъдете основните послания в презентацията и подканете учениците да кажат мнението си за приятелството и многообразието.

8. Задайте на учениците следните въпроси:

- Кой е най-добрият ти приятел?

- Защо той/тя е най-добрият ти приятел?

- Как избираш приятелите си?

Стъпка 2: Дискусия (20 минути)

1. Покажете картите с прилагателните от Приложение № 2 и запишете отговорите на учениците (10 минути)

• Покажете картите на учениците и ги накарайте да помислят дали е важно приятелят да притежава даденото качество.

• Запишете отговорите им (Да/Не) във формуляра за оценка в Приложение № 3.

2. Проведете дискусия и направете характеристика на добрия приятел (10 минути)

• След като запишете отговорите, обсъдете резултатите заедно с класа. Наблегнете на качествата в списъка, които са получили най-много отговори „Да“, както и на тези, които са били отбелязани като „Не е важно“ или „Не“ от повечето ученици.

• Накрая направете характеристика на добрия приятел въз основа на колективното мнение на класа. Подчертайте, че повечето важни качества на добрия приятел са универсални, но всеки човек притежава и уникални черти, които могат да го направят чудесен приятел.

• Насърчете учениците да разсъждават върху тезата, че не външният вид, а чертите на характера (например лоялност, честност и надеждност) определят дали човек е добър приятел. Това може да бъде отправна точка за по-широка дискусия изобщо върху значението на личните качества, а не на външния вид.

Стъпка 3: Работа по двойки (10 минути)

1. Учениците работят по двойки на чиновете си или отиват „на гости“ на съученик, ако работят на самостоятелни чинове. Обяснете, че трябва да обсъдят как избират приятелите си: по това как изглеждат или какъв е характерът им.

2. Кажете на учениците да помислят върху отговорите на следните въпроси:

- Цветът на кожата влияе ли върху избора ти на приятел?

- Искаш ли да се запознаеш с хора от други държави?

- Как можеш да намериш нови приятели?

	- По какви критерии ще избираш приятелите си в бъдеще? 3. Помолете всяка двойка да сподели своите отговори с класа. 4. Запишете отговорите на дъската и насърчете всички ученици да участват в дискусията. Стъпка 4: Творческа дейност (20 минути) 1. От учениците се изисква да нарисуват картина, която изобразява многообразието в приятелството. 2. Раздайте материали за рисуване и отделете време за изпълнение на задачата. 3. Поканете учениците да покажат рисунките си на класа и да обяснят какво са нарисували. Стъпка 5: Групова рефлексия (10 минути) 1. Проведете групова рефлексия, за да извлечете какво учениците са научили за ролята на многообразието в приятелството. 2. Насърчете ги да споделят своите размисли. 3. В края на сесията напомнете още веднъж, че истинското приятелство се гради върху добро отношение, взаимно разбиране и уважение, и не зависи от това как изглеждаме и в какво вярваме. Заключение (10 минути) 1. В края на урока обобщете значението на приятелството, което се основава на взаимно уважение, добро отношение и разбиране, независимо от различията. 2. Помолете учениците да споделят един важен факт или извод, който са научили от урока за приятелството и многообразието. 3. Напомнете им, че всеки човек от обкръжението им е уникален и те трябва да ценят това. 4. Благодарете на учениците за тяхното участие и принос. Кажете им, че наученото от урока ще им помогне да създават и поддържат добри приятелства.
Обратна връзка	Учителят поставя предварително отпечатаните емотикони (Приложение № 4) в различни ъгли на класната стая. В края на урока учителят казва на учениците да отидат до този емотикон, който изразява как се чувстват след урока.
Адаптации	Уверете се, че учениците обсъждат предварително идеите си, преди да изпълнят задачата от Стъпка 4.
Умения на учителя	1. Фасилитация: включване на дискусии и разнообразни дейности в учебния процес, чрез които учениците се запознават с многообразието в приятелството. (Въведение, Стъпка 2, Стъпка 3 и Стъпка 5) 2. Техники за задаване на въпроси: използване на въпроси за стимулиране на критичното мислене и рефлексията. (Въведение, Стъпка 2, Стъпка 3) 3. Креативност: насърчаване на себеизразяването и онагледяване на чувствата чрез рисунки. (Стъпка 4) 4. Рефлексия: насърчаване на учениците да участват в дискусии и да разсъждават, за да затвърдят наученото за приятелството и многообразието. (Стъпка 5, Заключение) 5. Емпатия и насърчаване: осигуряване на подкрепяща атмосфера в класната стая, която насърчава учениците да приемат различията и да постигнат по-добро разбирателството с техните приятели. (Въведение, Стъпка 5, Заключение)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4

18

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / С. Е2 Класът на моите мечти

Разработено от	Prosveta - Silvia Tsvetanska
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 25 - Игра с огледало 1. Чиновете и столовете се подреждат така, че да се освободи пространство. 2. Учениците работят по двойки, като застават един срещу друг. Разбират се кой започва играта, кой ще бъде огледалото и кой ще показва движенията. 3. Играта започва под съпровода на песен, избрана от учителя. 4. Ученикът, който показва движенията, започва да се движи, а ученикът-огледало трябва да го/я следва и да повтаря движенията възможно най-точно. 5. Когато учителят спре музиката, учениците си разменят ролите.
Релаксиращо упражнение	 11 - Упражнение с дишане Учителят моли учениците да се наредят в кръг и да изпълнят следните упражнения, като повтарят всяко няколко пъти, редувайки ги. Учителят може да добави нови упражнения. При вдишване учениците вдигат ръце над главите си и казват: „Асансьор нагоре!“. При издишване отпускат ръце от двете страни на тялото си и казват: „Асансьор надолу!“. Упражнението се повтаря. При вдишване, учениците бързо поемат дъх три пъти, като движат носовете си. Движението на носа се повтаря и при издишване, като при издишване всеки слага ръка пред носа си и съска, докато издишва.
Цели	• Учениците да осъзнаят различията между хората като предимство във взаимоотношенията; • Да изследват и осмислят своя опит във взаимоотношенията с различни съученици в своя клас; • На практическо равнище да създадат своя визия за мечтаната класна стая (клас) – като общност, която уважава различията.
Подготовка	**Материали:** Маркери, бяла дъска или постерна хартия **Оборудване:** Лаптоп и проектор **Организация на класната стая:** Разположение в кръг, подвижни столове и маси, подходящи за пренареждане при изпълнение на задачи за групова работа.

Ход на урока

Стъпка 1 (5 min.): **Въведение**

Покажете снимката:

и въведете учениците в темата за различието в класната стая чрез въвеждащи въпроси от типа:

- По какво децата в тази класна стая приличат на вас?
- Какви различия виждате в този клас?
- Как се чувстват тези деца, когато са заедно?

Стъпка 2 (10 min.)

Еднакви и различни

Учениците са застанали прави, в кръг и един след друг назовават цветовете „*зелено*“ и „*синьо*“. В резултат на това всеки ученик получава един от двата цвята (ако учениците са нечетен брой, учителят може да влезе в групата и да партнира на някой ученик). Всеки „*зелени*“ ученик образува двойка със „син“ ученик, стоящ отдясно. В двойката всеки ученик посочва една характеристика, по която си приличат с партньора и една, по която се различават. Напр. „Син“ ученик казва: „Аз имам руса коса, а твоята е кафява. Обичам да рисувам, ти също.“
„Зелен“ ученик казва: „Аз имам сестра, докато ти имаш брат. Харесвам анимационни филми за супер герои, ти също“. След това поставете задачата да се проведе свободен разговор (около 2 минути), насочен към откриване на нещо ново, което не са знаели един за друг. Накрая двойките докладват своите „открития“.

Стъпка 3 (15 min.)

Дискусия:

Какви са характеристиките, които учениците в нашия клас притежават и какво прави всеки един ученик уникален (различен)?

Учениците се насърчават да изброят:

- по какво си приличат;
- какво ново са научили за съучениците си;
- какво ги прави уникални/различни.

Изброените различия се записват с по една ключова дума на дъската или на постер. Първо учителят записва всичко, което учениците изброяват като разлики, а след това групира разликите, напр. разлики, свързани с външен вид, интереси, способности, предпочитани храни, място на раждане, пол и пр.

Дискусията продължава с въпросите:

- Пречат ли ни различията, за да бъдем приятели и да учим заедно в една класна стая?
- Предимство или недостатък е да има различни хора около теб?
- Представете си, че всички хора са еднакви. Как бихте се чувствали в тази среда?

Стъпка 4 (15 min.)

“Докосване”

Покажете филма на учениците. Обяснете, че той е създаден от ученици от 3. клас в България (9 годишни). Те сами са създали сценария и са заснели този филм (с помощта на специалисти от програма за кино образование), за да покажат какво интересно се случва в техния клас.

Обсъдете впечатленията на учениците от филма. Насочвайте ги с помощни въпроси:
- По какво си приличат и по какво се различават учениците в този клас?

- Вие приличате ли по нещо на тях?
- Имали ли сте подобни преживявания?
- Как мислите, момичето и момчето, които са заедно на люлката, ще продължат ли да бъдат приятели?
- Как мислите, че продължава историята? (Ако има следващ епизод на филма, какво ще се случи в него?).

Стъпка 5 (20 min.)

Сценарий за филм „Нашият различен клас“ – групова работа

Разделете учениците в малки групи (екипи) от 4-5 ученици.

Нека във всяка група учениците да помислят по задачата:
Представете си, че се обяви конкурс за ученическо кино на тема: „Нашият различен клас“. Опишете вашата идея – какво ще съдържа филмът; какво искате да покажете на другите за своя клас? Помислете за вашите взаимоотношения, за това, което цените и уважавате в другите.

Дайте възможност на учениците да използват различни средства за изразяване на идеята за сценарии – да я напишат като текст; да нарисуват колективна рисунка или серия от рисунки (като кадри от филм); да използват елементи от конструктори „Лего“; да направят колаж от изрезки от стари списания или друго, което преценявате за подходящо според възможностите на учениците.

Стъпка 6 (10 min.): **Обобщение**

След представяне на продуктите от груповата работа от стъпка 5 се прави кратко обобщение кое е най-хубавото, забележителното в класа

Обратна връзка	Учителят формулира и изразява пред учениците кратки твърдения, а те изразяват по невербален път дали са съгласни с тях: вдигат ръце нагоре за „съгласен“, клякат, когато не са съгласни или не променят позицията на тялото си, ако не могат да решат дали са съгласни или не са. Примерни твърдения: • Най-добре е всички хора да са еднакви. • Хубаво е, че в нашия клас сме различни; • Хубаво е, че учителите също са различни; • По много неща си приличам с моите съученици; • Радвам се, че имам приятели, които са много различни помежду си

Адаптации	В груповата работа в стъпка 5 е подходящо задачата да се адаптира по трудност според възможностите на учениците. По преценка на учителя в някои групи задачата може да се изпълни писмено, в други да се използва рисуване или изразяване чрез елементи от конструктор „Лего“, готови изображения от стари списания и др. Ако учениците се затрудняват да генерират идея за филм, дайте пример, насочете ги да си спомнят някоя интересна случка от тяхното училищно ежедневие. Напр. нещо, което е предизвикало смях; преживяване, когато са били на екскурзия сред природата, на лагер или друга съвместна дейност. Провокирайте ги да разсъждават как би изглеждала тази история на филм – кои ще са героите, къде ще се случи действието, какво искат да покажат със своя филм. Задачата ще стане по-лесна, ако нарисуват един епизод от бъдещ филм. Друг вариант за това упражнение е учителят да проведе кратка дискусия в отговор на въпроса: Ако трябва да опишете своя клас на ваш приятел от друг град, какво ще му разкажете? Дейността може да се ориентира и само върху мечтаната класна стая – учениците да споделят какво искат да има всеки ден в тяхната класна стая.
Умения на учителя	**Комуникация** • Умение за слушане – подкрепа на учениците да разсъждават и да изразяват различни гледни точки чрез активно внимателно слушане на учителя; • Междуличностни умения – използване на учебните дейности за сплотяване на класа и задълбочаване на взаимното опознаване между учениците. **Креативност** – прилагане на техники за разделяне на учениците на двойки и групи, които да предизвикват интереса им и да задържат вниманието върху учебните дейности. **Новост** – използване на филми и елементи от киното за разработване на темата. Насърчаване на учениците да създават свои идеи и да ги изразяват чрез средствата на изкуството (кино).
е-ресурси	**Филм „Докосване“** https://vimeo.com/836475486 Ресурсът е част от международната програма „Киното, сто години младост“ с координатор за България Ралица Асенова и ментор Мария Данчева (Сдружение „Арте Урбана Колектив“.

19

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.E3
Многообразие на физическите характеристики

Разработено от	IPSantarem - Ana Da Silva, Ana Torres, Maurício Dias
клас	
Продължителност	70
Енергизиращо упражнение	 4 - Човешка верига Учениците застават в кръг. Затварят очи и започват да се движат към центъра на кръга с вдигнати ръце. Когато докоснат някого, го хващат и така се „завързват“ на възел. Учителят им казва да отворят очи, да се опитат да се отплетат и да направят кръг, без да се пускат.
Релаксиращо упражнение	 13 - Масаж на тяло Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично. *По желание:* Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.
Цели	Учениците ще: • разглеждат списания с изображения на различни хора и ще анализират разликите в във външния им вид; • научат какви предразсъдъци за външния вид съществуват в обществото; • обсъждат стандартите за красота, наложени от обществото.
Подготовка	**Допълнителни материали за четене** National Geographic. The idea of beauty is always shifting. Today, it's more inclusive than ever. Представите за красота се променят. Днес те са по-приобщаващи от всякога. (nationalgeographic.com) **Материали** • списания, в които има снимки на обикновени хора, известни личности, модели, хора от културната сфера (учителят и учениците осигуряват списанията) • ножици • лепило • маркери

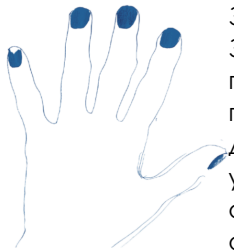
Ход на урока	**Стъпка 1** Въведение: През последните години под натиска на различни социални движения определението за красота се разшири - то вече отразява различни етноси, тела и възрасти. Тази промяна бележи стъпка напред към по-голямо приобщаване и приемане и е част от по-широки културни промени в представите за красота. Социалните медии засилиха призивите за включване на по-голямо многообразие и принудиха модната индустрия да се съобрази с тази тенденция. Но дали има такава позитивна промяна и в света на децата? (5 минути) **Стъпка 2**: Помолете учениците предварително да съберат и донесат списания със снимки на обикновени хора, знаменитости, модели, хора от културната сфера и т.н. Разделете класа на малки групи и поставете задача да разгледат изображенията, да изрежат снимките, представящи различни човешки тела, и да направят плакат с тях. (15 минути) **Стъпка 3:** Групите поставят плакатите си на пода, така че всички да имат възможност да ги разгледат. (5 минути) **Стъпка 4**: Учениците отново работят в групи. На всяка група възложете да помисли върху един от въпросите по-долу и след това да направят още един плакат, в който да изложат своите заключения и да ги представят устно пред класа. Примерни въпроси: • Какви тела можем да видим по-често на снимките? • Повече жени или мъже има на снимките? • Смятате ли, че снимките са обработвани, за да направят външния вид по-привлекателен? (10 минути) **Стъпка 5:** Всяка група има една минута да представи плаката си. След това целият клас участва в дискусия върху многообразието на физическите характеристики и колко ценно е то. (10 минути).
Обратна връзка	Раздайте лист са размер А4 на всяка група. Помолете учениците да разделят листа на три части (сегмента), в които да опишат или нарисуват какво са харесали най-много в урока, какво не са харесали изобщо и в третия сегмет - да предложат как може да се подобри това, което не са харесали. (10 минути)
Адаптации	Възможно е плакатите да станат част от по-широка кампания по темата.
Умения на учителя	• **Комуникация:** дейностите се обясняват на ясен и разбираем език, ръководене на дискусии върху разликите между телата на хората и на групови презентации. • **Слушане и адаптивност:** вслушване в разсъжденията на учениците и адаптиране на дискусията според техните отговори и разбиране. • **Критично мислене:** насърчаване на учениците да анализират критично разликите между телата на хората, обществения натиск и стандартите за красота. • **Творчество и вдъхновение:** вдъхновяване на учениците да създават плакати, които показват различни физически характеристики, и насърчаване на учениците да участват в дискусии. • **Ентусиазъм:** поддържане на ангажираността и мотивацията на учениците по време на дейностите и дискусиите. • **Гъвкавост:** адаптиране към динамиката на груповата работа и на дискусиите и адаптиране на дейностите според нуждите на учениците.
е-ресурси	

20

Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.E4
Многообразие на религиите

Разработено от	IPSantarem
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 47 - Следвай диригента! Децата се нареждат в редичка едно след друго. Най-отпред е „диригентът“. Когато учителят пусне музика, „диригентът“ започва да издава звуци и да прави движения, а учениците зад него го имитират. Когато музиката спре, „диригентът“ застава най-отзад и щафетата се поема от второто дете, което става „диригент“. Класът може да бъде разделен на 2 редици. (5 минути)
Релаксиращо упражнение	 46 - Следвай ръката ми (хипноза) Учениците работят по двойки. Детето, което ще бъде хипнотизирано, следва ръката на другото дете, което е в ролята на хипнотизатор, докато се движат из стаята. (под съпровода на спокойна, бавна музика). След това учениците си разменят ролите. (5 минути)
Цели	Учениците да: • се запознаят с вярванията и ритуалите на различни религии. • разпознават религиозното многообразие; • да представят религиозни празници чрез комикси.
Подготовка	**Допълнителна информация** Western Educational Assistance Center (Западен център за образователна подкрепа) - https://msudenver.yuja.com/V/Video?v=3482166&node=11586119&a=376076832&autoplay=1 **Материали и оборудване** • Календар на религиозни фестивали и празници по света • Хартия и пособия за рисуване; • Музикални произведения и озвучителна техника за енергизиращото упражнение и релаксиращата дейност.

Ход на урока	**Стъпка 1** Въведение: Запознаването на учениците с религиозното многообразие е изключително важна част от приобщаващото образование, което подпомага разбирателството, подобрява социалното сближаване, и същевременно насърчава критичното мислене, толерантността и емпатията. Важно е учителите да познават обичаите, традициите и религиозните вярвания на своите ученици, за да могат да говорят за религиите по разбираем за децата начин. Всеки учител трябва да е запознат с произхода на своите ученици и да се вслушва какво те споделят. **Стъпка 2:** Попитайте учениците какво е религия и напишете на дъската определение с помощта на техните предложения. (10 минути) **Стъпка 3:** Разделете класа на 6 малки групи и раздайте на всяка приложения Календар на религиозни фестивали и празници по света (в него са включени следните религии: будизъм, християнство, хиндуизъм, ислям, юдаизъм и сикхизъм). На случаен принцип разпределете религиите между групите. (5 минути) **Стъпка 4:** Всяка група следва да потърси в интернет информация за един от религиозните празници от календара. Може групата да посочи ученик, който да води записки върху работен лист (10 минути) **Стъпка 5:** Кажете на учениците да направят комикс (с максимум 6 квадрата) за празника, като използват информацията, която са намерили. (20 минути) (Вижте работния лист за комиксите Приложение 2) **Стъпка 6:** Поставете готовите комикси на земята или на чиновете. (5 минути) **Стъпка 7**: Всяка група задава по един въпрос на комикс, а авторите обясняват какво са се опитали да изобразят. (15 минути) **Стъпка 8:** Заключение Тази урок успешно запознава учениците с религиозното многообразие и по-конкретно с шест от най-разпространените религии по света и техните празници. Учениците изследват културни традиции, чрез което се насърчава приобщаването и емпатията. Създаването на комикси дава възможност на учениците да изразят своето разбиране за религиозните празници по забавен начин, докато груповите дискусии стимулират критичното им мислене и комуникативните им умения. Разсъждавайки върху приликите и разликите между религиозните практики, учениците развиват по-толерантни и приобщаващи нагласи към религиозното многообразие, което допринася за социалното сближаване.
Обратна връзка	 За да оценят урока, учениците използват ръцете си (или Приложение 3). За всяка група е необходима ръката на един ученик. Учениците посочват палеца, за да кажат какво са харесали най-много; показалеца, за да кажат какво може да се подобри; средния пръст, за да кажат какво мислят за комиксите; безименния пръст, за да оценят участието на групите в урока; и накрая малкия пръст, за да оценят енергизиращото упражнение. Ако учениците могат да пишат, очертават ръката върху лист хартия А4 и написват оценка си (с изречение или дума) по дължината на всеки пръст. (5 минути)
Адаптации	От гледна точка на приобщаването е важно учителят да добави към календара на религиозните фестивали и празници, и празниците на децата, които обучава. При възможност, комиксите се публикуват в училищния вестник.

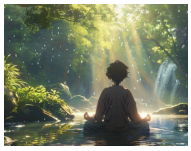
	Комуникация: понятията се обясняват на ясен и разбираем език; ръководене на дискусии за религиозното многообразие.
	Слушане и адаптивност: вслушване в мнението на учениците и адаптиране на дейностите според динамиката на групата.
	Критично мислене: насърчаване на учениците да мислят критично за религиозните празници и какво е тяхното значение.
Умения на учителя	**Творчество и вдъхновение:** насърчаване на учениците да изразят своето разбиране за религиозните празници чрез комикси.
	Търпение: подпомагане на учениците, докато търсят информация, създават комикси и представят какво са научили за съответния религиозен празник.
	Ентусиазъм: поддържане на мотивацията и интереса на учениците по време на дейностите.
	Гъвкавост: приспособяване към различна групова динамика и задаване на темп на работа, съобразен с потребностите и напредъка на учениците.
	Приложение 1
е-ресурси	Приложение 2
	Приложение 3

Теми за ЕКО информираност

1

Теми за ЕКО информираност / Е.А1 Изследване на биоразнообразието: биокуб

Разработено от	IPSantarém - Bento Cavadas
клас	2
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 53 - Познай животното! Учениците се разделят по двойки. Всеки ученик получава карта с животно. Той/Тя имитира движенията и звуците на животното от своята карта, а другият ученик се опитва да познае кое е то. След това си разменят ролите. Подготовка: Картите трябва да съдържат изображения на животни, които учениците познават. Учителят може да използва приложението Wheel Decide®, за да разпределени животните между учениците.
Релаксиращо упражнение	 52 - Релаксиращи звуци от природата В рамките на няколко минути ученици слушат звуци от природата със затворени очи, с лакти на чиновете и брадички, подпряни с ръце. Relaxing Sleep Sounds | Our Green Planet | BBC Earth. След това учителят пита учениците какви звуци са слушали (например птици, вятър и други природни звуци).
Цели	В края на урока учениците трябва да могат да: • обясняват какво е биоразнообразие и защо е важно; • познават биоразнообразието в България; • описват биоразнообразието в биокуб; • назовават заплахите за биоразнообразието; • разбират отрицателното въздействие на загубата на биоразнообразие; • назовават конкретни действия, които отделните хора и общности предприемат за опазване на биоразнообразието.
Подготовка	• Допълнителна литература: Biocube – Изследване на биоразнообразието, на Националния природонаучен музей при Института „Смитсониън“ • Необходими материали за построяването на куб: дървени шишчета за барбекю (30 см), тиксо или други материали за свързване на шишчетата • Техническо оборудване: смартфон, джобен микроскоп, термометър, лопата, тава; приложение Seek от iNaturalist ®. • Подредба на класната стая: пространството в класната стая трябва да бъде организирано за работа по групи; достъп до затревено външно пространство Разпечатки: Работни листове № 1 и № 2 (по едно копие за всеки ученик)

Ход на урока

Стъпка 1 (10 минути): Въведение

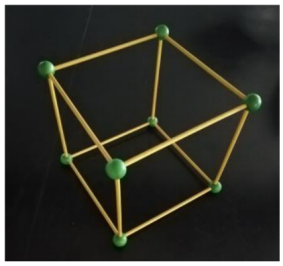
Работата по групи помага на учениците да разберат какво представлява биоразнообразието.

1. Учителят задава следния въпрос: Какво според вас представлява биоразнообразието?
2. След като изслушате отговорите на учениците, пуснете видеофилма Какво е биоразнообразие? (Източник: Фондация WWF)
3. Разделете учениците в малки групи и им поставете задача да обсъдят видеофилма. Провокирайте дискусия със следните въпроси:
   - Какви видове животни и растения видяхте във видеоклипа?
   - Голямо ли е биоразнообразието на Земята?
   - Защо биоразнообразието е толкова важно за планетата?
   - Как храната, която ядем, зависи от биоразнообразието?
   - Богато ли е биоразнообразието във вашето населено място?
4. След като обсъждането приключи, подканете учениците да качат отговорите си на въпроса „Какво според вас представлява биоразнообразието?“ в приложението Mentimeter®.

Стъпка 2 (20 мин.) Създаване на биокуб

Учениците изпълняват практическа дейност по групи.

1. Учениците работят по групи с предварително подготвените от учителя материали за построяване на куба.
2. Пуснете видеоклипа „Свят в един кубичен фут“ (Източник: Националният природонаучен музей при Института Смитсониън) и попитайте учениците дали са разбрали какво е биокуб и как се използва.
3. Всяка група трябва да построи биокуб от дървените шишчета (със страна 30 см), както е показано във видеоклипа или в примера от фигура 1.

Фигура 1. Пример за структура на куб (биокуб).

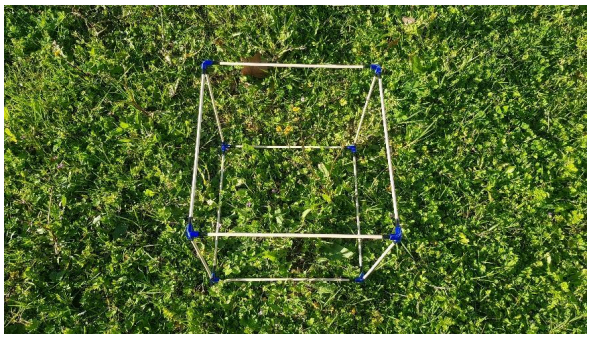
Стъпка 3 (40 мин.) Наблюдение на биоразнообразието в биокуба

По групи учениците наблюдават биоразнообразието в рамките на куба.

1. Учителят подготвя учениците за дейността на открито, която се провежда в естествена среда на територията на училището или в близост до него.
2. Всяка група избира място, където да постави своя биокуб.
3. Учениците попълват работния лист от Приложение № 1, като отбелязват какви организми и елементи на неживата природа наблюдават в границите на биокуба.

За да определят организмите, които наблюдават, учениците може да ползват Определител на безгръбначните животни. За тази цел може да ползват и приложението Seek от iNaturalist ®.

4. Инструктирайте учениците внимателно да наблюдават биоразнообразието в своя биокуб (Фигура 2) и да снимат с телефоните си. Попитайте ги: „Какво биоразнообразие наблюдавате във вашия биокуб?“ „Какви взаимоотношения между организмите и между организмите и тяхната среда наблюдавате?“

Фигура 2. Пример за биокуб с дължина на страната 30 см. Снимката е направена през пролетта в Сантарем, Португалия.

Стъпка 4 (20 мин.) Споделяне на наблюденията

1. След като всяка група запише данните от наблюденията си върху работните листове, ги качва и в Padlet®. Информацията трябва да е организирана по категории, както е в работния лист: цели организми, части от организми, нежива природа.

Стъпка 5 (10 мин.) Заключения

1. Всяка група разсъждава върху проблема със загубата на биоразнообразие, заплахите за биоразнообразието и как можем да допринесем за неговото опазване. Учителят отбелязва, че тази дейност отговаря на цел 15 за устойчиво развитие.
2. В работен лист № 2 всяка група посочва какви действия трябва да бъдат предприети за опазване на биоразнообразието.

Обратна връзка	Помолете учениците да дадат обратна връзка за следното: • Работните листове и материалите бяха ли достатъчни, за да изпълните дейностите? • Според вас времето, отделено за дейностите, беше ли достатъчно? Необходимо ли е повече време или не? • Урокът беше ли проведен на лесен и разбираем език? • Какво научихте от днешния урок?
Адаптации	• За провеждане на дейността може да се използва проектнобазираното обучение. Биокубът стои на едно и също място в продължение на една година. Учениците анализират промените в биоразнообразието в биокуба през различните сезони. • Освен това всяка група трябва да анализира и даде примери за връзките между организмите и между организмите и тяхната среда (Например гъбите, които могат да се наблюдават в биокуба, разграждат органичната материя и допринасят за образуването на хумусния слой в почвата).

Умения на учителя	• **Комуникация:** Обяснете на ясен и разбираем език какво представлява биоразнообразието и проведете ефективни дискусии. • **Слушане и адаптивност:** Вслушвайте се в идеите на учениците и адаптирайте урока към техните нужди и мотивация. • **Критично мислене:** Насърчете учениците да мислят критично за биоразнообразието и опазването на околната среда. • **Креативност и ентусиазъм:** Насърчете учениците да проявяват творчество, докато изпълняват проекта за биокуб, и създайте истински интерес към проблемите на околната среда. • **Технически умения:** Помагайте на учениците при използването на приложения и дигитални инструменти за определяне на животинските и растителните видове и за споделяне на данни.
е-ресурси	Wheel Decide ® Релаксиращи звуци за сън | Нашата зелена планета | Би Би Си Земята Seek от iNaturalist ® или друго подобно приложение може да се използва за определяне на биоразнообразието. Определител за безгръбначни животни Flaticon ® за икони Ментиметър ® Padlet ® Видеофилм Какво е биоразнообразие?

2

Теми за ЕКО информираност / E.A2 Заплахи за биоразнообразието: Да защитим пчелите!

Разработено от	Instituto Politecnico de Santarem
клас	2
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 24 - Нуждая се от пространство! Разделете учениците на групи от 6 души. Всеки ученик в групата получава номер от едно до шест. Помолете групите да се наредят в кръг и да изберат число от едно до шест. Всички ученици с този номер влизат в кръга и клякат по средата. Останалите членове на групата се събират плътно около клекналия ученик. Той/Тя се опитва да се изправи и да си извоюва повече пространство, но другите не му/й позволяват.
Релаксиращо упражнение	 22 - Релаксираща песен Пуснете запис на песен, изпята от учениците. Децата изпълняват движения по текста на песента. (вж. примерно видео на https://youtu.be/9TEdEKKkUWw)
Цели	В края на урока учениците трябва да: • знаят основни факти за пчелите; • са запознати с ролята на пчелите в природата; • разбират как въздействата загубата на пчели върху биоразнообразието; • назовават конкретни действия, които отделните хора и общности предприемат за защита на пчелите.
Подготовка	Подготовка • Допълнителна литература: 10 интересни факта за медоносните пчели на WWF • Необходими материали: игрално поле (размери: 90 x 90см, дължина на страната на квадрата 15 см), карти за игра (цветя, слънце, шестоъгълна клетка), карти с елементи на клатушкащия се танц на пчелите • Техническо оборудване: интерактивна играчка Bee-Bot® или подобна на нея • Подредба на класната стая: пространството в класната стая трябва да бъде организирано за работа по групи; достъп до външно пространство • Разпечатки: Приложение № 1, Приложение № 2 и Приложение № 3.

Ход на урока

Стъпка 1 (10 мин.): Какво знаете за пчелите?

Работата по групи помага на учениците да извлекат знанията си за пчелите.

1. Учителят задава въпроса „Какво знаете за пчелите?“.
2. Учениците работят по двойки и записват отговорите си в Приложение № 1.
3. Учителят проверява отговорите и ги обсъжда заедно с целия клас.

Стъпка 2 (30 мин.): Факти за пчелите

Работа по групи, която има за цел да запознае учениците с интересни факти за пчелите.

1. Учениците прочитат информацията „10 интересни факта за медоносните пчели!“ (Източник: WWF) и правят упражненията от Приложение №2 по двойки.
2. След като учениците приключат, учителят проверява изпълнението и коригира грешките.

Отговори:

А. Вярно

Б. Грешно

В. Вярно

Г. Вярно

Д. Грешно

Е. Вярно

Ж. Вярно

З. Грешно

И. Вярно

Й. Грешно

К. Вярно

Л. Вярно

3. Ако има време, учениците изиграват играта „Танцът на пчелите“„The way of the waggle dance“ (Източник: Arizona State University).

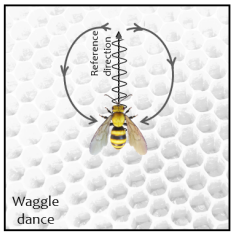
Стъпка 3 (30 мин.): Игра „Да намерим цветята“.

Работа по групи, която има за цел да запознае учениците с начините, по които пчелите общуват помежду си, за да открият цветята.

Клатушкащият се танц на пчелите

Пчелите изпълняват този специален танц в кошера, за да обменят информация къде се намира най-добрата храна. Посоката и продължителността на танца предават точна информация за местоположението на цветята. Пчелата показва каква е посоката на пасището чрез ъгъла на движението си спрямо слънцето.

1. Учениците трябва да гледат видеоклипа за танцуващата медоносна пчела (Източник: Flow Hive!).
2. Танцът от видеоклипа може да бъде представен във вид на схема, както е показано на Фигура 3.
3. Учителят раздава Приложение № 3, за да запознае учениците със схемата.

Фиг. 3. Схема на клатушкащия се танц на пчелите в кошера (Източник: Автори).

3. Учителят възлага на учениците задача № 2 от Приложение № 3 .

Отговори:

А. (3)

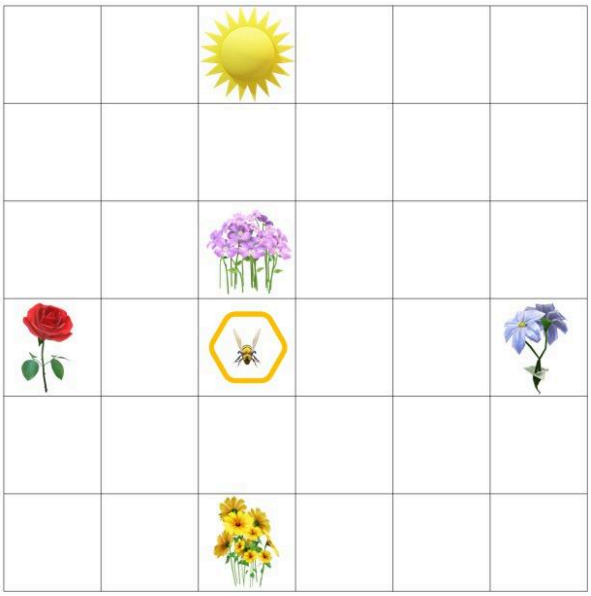
Б. (4)

В. (2)

Г. (1)

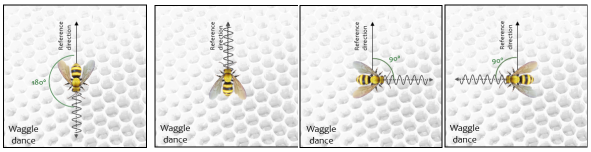
4. Игра „Да намерим цветята“

- Учителят представя на класа игралното поле, картата със слънцето, картата с шестоъгълната клетка (кошера) и картите с цветята, които всяка група получава при изпълнението на енергизиращите упражнения. Игралното поле трябва да бъде подредено, както е показано на фигура 4.

Фиг. 4. Подредба на елементите върху игралното поле (Източник: Автори).

- Всяка група изиграва една игра.
- За всяка игра учителят поставя Bee-Bot® (или друга подобна интерактивна играчка) върху кошера на игралното поле.
- В рамките на своята игра, всяка група взима една карта от показаните по-долу (фиг. 5).

Фиг. 5. Карти с клатушкащия се танц на пчелите (Източник: Автори).

- Учениците трябва да посочат цветето, чиято позиция върху игралното поле съответства на посоката на танца, изобразена на картата.

	• Учениците настройват играчката Bee-Bot® така, че да стигне от кошера до съответното цвете. • Ако играе правилно, групата печели картата с цветето. • Играта се повтаря с друга група. **Стъпка 4** (10 мин.): Учениците размишляват какви биха били последиците, ако пчелите изчезнат. Работа по групи, която има за цел да накара учениците да се замислят какво ще се случи, ако пчелите изчезнат. 1. Учениците гледат видеофилма „Ами ако всички пчели изчезнат!“ (Източник: Peekaboo Kidz) (Всички класове). 2. Учителят започва дискусия за въздействието, което изчезването на пчелите може да окаже върху природата, и за мерките, които трябва да бъдат предприети, за да се предотврати. Примерни въпроси: • Какво ще стане с работните места, ако изчезнат пчелите? • Какво ще се случи с хранителните вериги, ако пчелите изчезнат? • Какво ще се случи с растенията, ако пчелите изчезнат? • Какво можем да направим, за да защитим пчелите? (80 мин.)
Обратна връзка	Помолете учениците да дадат обратна връзка за следното: • Работните листове и материалите бяха ли достатъчни, за да изпълните дейностите? • Според вас времето, отделено за дейностите, беше ли достатъчно? Необходимо ли е повече време или не? • Урокът беше ли проведен на лесен и разбираем език? • Какво научихте от днешния урок?
Адаптации	В часа могат да се използват и други видеоклипове по темата, ако са налични на български.
Умения на учителя	• **Комуникация:** Ясни и разбираеми обяснения на основните понятия, свързани с пчелите и биоразнообразието, и точни инструкции за провеждане на играта и дейностите. • **Креативност и ентусиазъм:** Ангажиране на вниманието на учениците чрез творческа и забавна дейност като играта „Да намерим цветята“. • **Критично мислене:** Насърчаване на учениците да разсъждават върху значението на пчелите за природата и какво би се случило, ако изчезнат. • **Търпение:** Насочване на учениците през различните етапи на играта и на дейностите за размисъл, като им се дава достатъчно време да се ориентират и да мислят. • **Технически умения:** Използване на инструменти като Bee-Bot® и дигитални ресурси, както и включване на работни листове и видеоклипове, за да се улесни обучението. • **Адаптивност:** Адаптиране на дейностите въз основа на обратната връзка, получена от учениците, за постигане на по-голяма ангажираност, както и управление на груповата динамика по време на играта и времето за размисъл.

	Танцуваща медоносна пчела! (Източник: Flow Hive!)
	10 факта за пчелите! (Кредити: National Geographic kids)
	Ами ако всички пчели изчезнат? (Кредити: Peekaboo Kidz)
е-ресурси	The way of the waggle dance (Кредити: Държавен университет на Аризона)
	Приложение № 1
	Приложение № 2
	Приложение № 3

3

Теми за ЕКО информираност / Е.А3 Охлювите и влиянието на човека върху тях

Разработено от	Instituto Politecnico de Santarem
клас	2
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 29 - Мозъчна тренировка 1. Помолете учениците едновременно да разтриват корема си с лявата си ръка по посока на часовниковата стрелка и главата си с дясната си ръка обратно на часовниковата стрелка. 2. След няколко секунди им кажете да започнат да потропват и с десния крак. 3. Кажете на учениците да затворят очи и да си представят, че ядат сладолед. 4. Кажете им да си представят, че виждат маймуна, която кара колело. 5. Накрая им кажете да извикат в хор: „Спасете нашата планета!“
Релаксиращо упражнение	 27 - Алтернативно дишане Инструкции за учениците: • Застанете с кръстосани пред тялото крака. • Поставете лявата си ръка върху лявото коляно. • Вдигнете дясната ръка към носа. • Издишайте напълно и след това с палеца затворете дясната си ноздра. • Вдишайте през лявата ноздра и след това я затворете с десния си показалец. • Отворете дясната ноздра и издишайте. • Вдишайте през дясната ноздра и пак я затворете. • Отворете лявата ноздра и издишайте. • Това е един цикъл. • Упражнението продължава 5 минути. • Винаги завършвайте практиката с издишване от лявата ноздра. Дейността ви помага да успокоите ума си.

Цели

В края на урока учениците трябва да:

- могат да описват устройството на тялото и начина на живот на охлюва;
- разбират как дейността на хората влияе на охлювите;
- назовават конкретни действия, които отделните хора и общности предприемат за опазване на охлювите.

Подготовка

Подготовка

- Допълнителна литература: Факти за охлювите от Държавния университет в Монтана (САЩ)
- Допълнителни материали: Терариум за охлюви; джобни лупи; пулверизатори; прозрачни пластмасови чинии
- Техническо оборудване: смартфони
- Подредба на класната стая: пространството в класната стая трябва да бъде организирано за работа по групи; достъп до затревено външно пространство за събиране на охлювите
- Разпечатки: работни листове

Ход на урока

Стъпка 1 (5 мин.): Въведение

По групи учениците обсъждат отговорите на следните въпроси:

- Как е устроено тялото на охлюва?
- Кои фактори на околната среда влияят на охлювите?

1. За да разбере какви предварителни знания имат учениците за охлювите, учителят задава въпроса: „Какво знаете за охлювите?“

Стъпка 2 (20 мин.): Всичко за охлювите!

1. Учениците попълват работен лист № 1 (Приложение 1) с информацията, събрана по време на обсъждането в Стъпка 1: устройство на тялото и поведението на охлюва.

Стъпка 3 (30 мин.): Да наблюдаваме охлювите!

1. Учениците провеждат научни експерименти, за да проверят дали събраната от тях информация за охлювите е вярна и за да задълбочат знанията си за вида.

Забележка: За изпълнението на тази практическа дейност учителят трябва: а) да осигури терариум с охлюви в класната стая; или б) да изведе учениците на открито, за да съберат охлюви.

2. Всяка група работи в екип и следва стъпките, посочени в работен лист № 2 (Приложение 2), за да изпълни задачите. Учителят раздава на всяка група материалите, необходими за провеждане на експериментите в Част 1 и Част 2.

3. След края на експериментите учителят трябва да отдели време за дискусия, за да могат всички групи да споделят и сравнят наблюденията си.

Стъпка 4 (15 мин.): Влияние на човека и изчезване на сладководните охлюви

1. Всички ученици гледат видеофилма Влияние на човека и изчезване на сладководните охлюви (от 6:45 до 9:50 мин. и от 20:05 до 26 мин.). Заедно обсъдете как хората могат да навредят на този вид охлюви и направете връзка със загубата на биоразнообразие.

2. Попитайте учениците какви мерки за ограничаване на вредното влияние на човека върху охлювите могат да предприемат отделните хора или общности.

Обратна връзка	Помолете учениците да дадат обратна връзка за следното: • Работните листове и материалите бяха ли достатъчни, за да изпълните дейностите? • Според вас времето, отделено за дейностите, беше ли достатъчно? Необходимо ли е повече време или не? • Беше ли урокът проведен на лесен и разбираем език? • Какво научихте от днешния урок?

Стъпка 1 – Със 7-годишните ученици дискусията може да е свързана с резултатите от наблюдението на охлюви в природата. Месец преди урока възложете на учениците да търсят охлюви, винаги когато са навън, да снимат и да се стремят да запомнят какво са наблюдавали. По време на урока всеки ученик споделя своите наблюдения.

Стъпка 4 – Ако урокът се провежда с ученици на възраст 6 – 7 години, учителят написва на дъската няколко действия, с които хората могат да навредят на охлювите (споменават се във видеофилма). За дистрактори учителят може да добави още няколко действия, които не се споменават във видеофилма (може да се включат действия, който нямат нищо общо с темата, например гледане на твърде много телевизия). Задачата на учениците е да посочат само действията, които се споменават във видеофилма.

Може да се включи дейност, която осъществява междупредметна връзка с изобразително изкуство. Учениците имат възможност да разгърнат творческия си потенциал чрез рисунки на черупки на охлюви. Могат да експерементират с различни техники като графика или акварел, а защо не и да направят скулптура, за да изобразят спиралите и ивиците на черупките. Тази дейност не само насърчава креативността на учениците, но и задълбочава познанията им за живите организми.

Терариум за охлюви

За да направите терариум за охлюви (вижте фигура 1), следвайте следните стъпки:

• Използвайте аквариум с капак, прозрачна пластмасова кутия или 5-литрова кана за вода.

• С лопатка съберете малко пръст, камъни и опадали листа. Постелете ги на дъното на терариума.

• Използвайте пулверизатора, за да напръскате субстрата с вода.

• След това съберете охлюви и ги поставете в терариума. Като всяко живо същество, и охлювите заслужават уважение. Работете внимателно с охлювите и не ги наранявайте.

Адаптации

Фигура 1. Пример за терариум за охлюви.

Допълнително проучване на охлювите

Може да проведете допълнителни експерименти, които да отговорят на следните въпроси:

- Влажна или суха среда предпочитат охлювите?
- Тъмни или осветени места обичат охлювите?

Представяне на извършената работа:

1. Подгответе презентация, която да представи на родителите извършените дейности. Учениците могат да организират физическа или дигитална изложба на техните разработки, която да покажат на училищната общност и на своите родители.

Умения на учителя	• **Познания по предмета:** Добро познаване на устройството на тялото и начина на живот на охлюва, знания за влиянието на човека върху биоразнообразието, както и знания по екология и опазване на околната среда, нужни за провеждане на дискусиите и дейностите. • **Фасилитиране:** Умело ръководене на дискусиите, осигурявайки нужната мотивация и активно участие. Активно включване на експерименти и наблюдения в обучението. • **Управление на класната стая:** организиране на работата по двойки или групи, ефективна организация на дейностите и осъществяване на плавен преход от работата в клас към дейностите навън. • **Адаптивност:** Адаптиране на дейностите за постигане на по-добро разбиране при провеждане на експерименти и при работа с различни възрастови групи. • **Използване на технологии:** Включване на дигитални ресурси (видеоклипове, работни листове) и смартфони за по-ефективно учене.
е-ресурси	Всичко за сухоземните охлюви - Добре дошли, дивата природа Изследване на безгръбначните – Как се движат платната? Фактическа информация за охлювите Човешко въздействие и изчезване на сладководни охлюви Размножаване на охлюви Неща, които трябва да знаете за градинските охлюви! Безплатните икони на охлюви се извличат от FLATICON®: Охлюв – безплатни икони за животни (flaticon.com) Приложение 1 Приложение 2

4

Теми за ЕКО информираност / E.A4 Въведение в еволюцията

Разработено от	Instituto Politecnico de Santarem
клас	2
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	20 - Кой командва? Всички ученици се нареждат в кръг. Един ученик затваря очи или излиза от стаята. Задачата е да разбере кой е „шефът“. Друг ученик тайно става „шеф“ и започва да прави движения, например щракане с пръсти, търкане на корема, пляскане с ръце, които останалите ученици имитират. Играчът, който познава, отваря очи или се връща в стаята и се опитва да разбере кой ръководи групата. „Шефът“, от своя страна, продължава да показва движения и се старае да не бъде разпознат.
Релаксиращо упражнение	14 - Дай ми енергията си Учениците застават в кръг. Учителят се преструва, че държи топка, и я подава на ученика вдясно, който прави същото, докато топката стигне обратно до учителя. Топката трябва да се подава нежно, тъй като е много ценна. На втората обиколка учителят подава топката на ученици в друг край на кръга, с движение и звук. Учениците правят същото, докато всеки не докосне топката поне веднъж. Топката може да се подава по всякакъв начин (ритник, целувка...), като става по-голяма или по-малка в зависимост от това какво искат учениците.
Цели	В края на урока се очаква учениците да: • осъзнаят многообразието в рамките на един и същ вид; • разберат как действа естественият подбор; • разберат как дейността на хората влияе върху охлювите; • назоват конкретни действия, които отделните хора и общностите предприемат за опазване на охлювите.
Подготовка	*Подготовка*: • Допълнителна литература: Факти за охлювите от Държавния университет в Монтана (САЩ). • Подредба на класната стая: пространството в класната стая трябва да бъде организирано за работа по групи. *Разпечатки*: Приложение 1 и Приложение 2

Ход на урока	**Стъпка 1** (10 мин.): Многообразието сред охлювите Учениците работят в малки групи и обсъждат отговора на следния въпрос: • Какви са характеристиките на черупките на охлювите? 2. Учениците попълват работен лист 1 (Приложение 1) с характеристиките на черупките на охлювите. **Стъпка 2** (20 мин.): Как действа естественият подбор? Учениците работят в малки групи и обсъждат отговора на следния въпрос: • Как реагира охлювът, когато го нападне хищник? 2. Учениците попълват работен лист 2 (Приложение 2). 3. Учителят насочва класа към дискусия, в която учениците разсъждават защо някои видове охлюви са по-приспособени от други. По време на обсъждането учителят трябва да обясни следните аспекти на естествения подбор: • *Разнообразие*: Сред индивидите от даден вид винаги съществуват някакви разлики. Например, някои охлюви имат кафяви черупки, а други имат жълти. • *Оцеляване*: Тези разлики подобряват шанса за оцеляване и намаляват рисковете. Например, охлювите с кафяви черупки се прикриват по-успешно в среда с кафява почва, докато охлювите с жълти черупки в същата среда се забелязват по-лесно от хищниците. • *Размножаване*: Животните и растенията, които оцеляват, се размножават успешно. В нашия случай, охлювите с кафяви черупки ще имат повече потомци от охлювите с жълти черупки. • *Промяна във времето*: С течение на времето, в природата броят на охлювите с кафяви черупки ще се увеличава, защото тази характерна особеност им помага да оцеляват и съответно да произведат по-голямо потомство. **Стъпка 3** (20 мин.): Влияние на дейността на хората върху охлювите Замърсяването на почвата и водата оказва негативно въздействие върху охлювите. Учениците работят в малки групи и обсъждат отговора на следните въпроси: • Какво ще се случи, ако заради дейността на хората всички охлюви в една екосистема изчезнат? • Какви мерки могат да предприемат хората, за да опазят охлювите? (50 мин.)
Обратна връзка	Помолете учениците да дадат обратна връзка за следните елементи: • Работните листове и материалите бяха ли достатъчни, за да изпълните дейностите? • Времето, отделено за дейностите, беше ли достатъчно? Необходимо ли е повече време или не? • Беше ли урокът проведен на лесен и разбираем език? • Какво научихте от днешния урок?
Адаптации	

Умения на учителя	• **Познания по предмета:** Знания за генетичното многообразие, естествения подбор и влиянието на човека върху екосистемите, нужни за провеждане на дискусии върху еволюцията и биологията на охлювите. • **Фасилитиране:** Умело ръководене на интерактивни дейности и проучвания, подпомагане на учениците при сравняването на характеристиките и осмислянето на еволюцията и генетичното многообразие. • **Творчески задачи:** Използване на блокчета тип „Лего“ и пластилин, за да направят абстрактни понятия като еволюция и многообразие по-достъпни и разбираеми за учениците. • **Използване на технологии:** Правене на снимки, изтегляне и сравняване на изображения. • **Насърчаване на критичното мислене:** Провеждане на дискусии, които изискват от учениците да мислят задълбочено за резултатите от естествения подбор, взаимоотношенията хищник – плячка и влиянието на хората върху охлювите.
е-ресурси	Приложение 1 Приложение 2

5 Теми за ЕКО информираност / Е.А5 Опазване на дивите животни

Разработено от	Antalya Directorate Of Education
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	40 - Верижка от думи Тази дейност кара учениците да се раздвижат, да мислят творчески и да работят в екип. *Инструкции:* Разделете учениците на два или повече отбора. Изберете дума, с която да започнете играта (напр. „ябълк**а**“). По ваш сигнал първият участник от всеки отбор трябва да каже друга дума, която започва с последния звук на предходната дума (напр. „**а**гне“). Представителите на всеки отбор се редуват да казват думи, които започват с последния звук на предходните думи. Отборът, който не може да измисли дума със съответния звук или повтори някоя дума, преустановява участието си. Отборът, който продължи верижката най-дълго, печели!
Релаксиращо упражнение	 37 - Белите дробове на планетата Учителят казва на учениците да си представят, че нашата планета има бели дробове, също като хората. В миналото Земята е страдала от затруднено дишане заради замърсения въздух, но атмосферата отново е чиста и тя вече може да диша с лекота. И това е момент на облекчение, щастие и удовлетворение. Учениците трябва да си представят, че са белите дробове на Земята и дишат кристално чист въздух. Те стават от чиновете и започват да се движат свободно из класната стая, като изразяват чувството си на облекчение и щастие (например, вдишват дълбоко, разтварят широко ръце, усмихват се и релаксират).
Цели	Учениците ще: • могат да разпознават петте групи гръбначни животни: бозайници, риби, птици, влечуги и земноводни. • могат да определят основните характеристики на гръбначните животни. • могат да групират животните по категории. • разберат какви приспособления са необходими на животните, за да оцеляват. • се запознаят с различни местообитания и ще разберат колко е важно да ги опазваме. • научат кои са заплахите за дивите животни и как да опазваме средата, в която живеят.
Подготовка	Необходими материали: работни листове, цветни моливи / пастели, картон, списания за животни Подредба на класната стая: учителят формира групи от максимум пет ученици. Печатни материали: Приложения № 1, № 2, № 3, № 4

Ход на урока

Стъпка 1: Въвеждане в урока (5 минути)

1. Кажете на учениците, че днешният урок е посветен на опазването на дивите животни.

2. Обяснете, че дивите животни са важна част от живата природа и трябва да ги пазим на всяка цена. Подобно на хората, дивите животни се нуждаят от сигурна и здравословна среда на живот.

3. Поговорете за това, че често хората неволно или пък умишлено увреждат местообитанията на дивите животни. Затова е важно учениците да знаят как да ги опазват.

4. Кажете на учениците, че в днешния урок ще се запознаят със заплахите за дивите животни и ще научат как могат да допринесат за опазването на тяхната среда на живот.

5. Мотивирайте учениците, като им кажете, че до края на урока ще са станали „истински млади природозащитници".

Стъпка 2: Работа по групи (2 минути)

1. Разделете класа на няколко групи от максимум пет души.

Стъпка 3: Снимки на животни (10 минути)

1. Раздайте списанията на всяка група.

2. Кажете на учениците да прегледат списанията и да изрежат всички снимки на животни в тях.

3. Всяка група трябва да подреди изрязаните снимки в пет до седем категории според следните критерии: цвят на козината, дължина на тялото, особености на тялото, дали животното се води изчезнало или още съществува, с какво се храни, начин на живот.

Стъпка 4: Дискусия вътре в групата (10 минути)

1. Поискайте всяка група да излъчи представител, който да обясни въз основа на какви критерии са групирали животните.

Стъпка 5: Дискусия с класа (10 минути)

1. Насърчете класа да обсъди изпълнението на задачата. Обяснете защо трябва да умеят да групират животните.

2. Предложете на учениците да включат и домашни животни към категориите. Обсъдете заедно как трябва да ги групират.

Стъпка 6: Работен лист и споделяне на идеи (5 минути)

1. Всеки ученик трябва да помисли как може да допринесе за опазване на дивите животни.

2. Раздайте работния лист от Приложение № 1 на групите и отделете 7 минути за изпълнение на задачата.

Стъпка 7: Как оцеляват дивите животни? (8 минути)

1. Въведете термина „приспособления на животните" и обяснете по какъв начин помагат на дивите животни да оцеляват.

2. Раздайте Приложение № 2, в което са разгледани различни видове приспособления на животните.

3. Изискайте от групите да работят в екип, за да изпълнят задачата.

Стъпка 8: Затвърждаване на наученото (5 минути)

1. Проверете изпълнението на задачата в Приложение № 2.

2. Раздайте на всяка група Приложение № 3. Учениците изпълняват задача, с която затвърждават знанията си за приспособленията на животните.

3. Изискайте от групите да работят в екип, за да изпълнят задачата.

Стъпка 9: Дейност „Бяла мечка“ (5 минути)

1. Насочете вниманието на учениците към белите мечки и характерните им приспособления, благодарение на които оцеляват в арктическата среда.

2. Раздайте Приложение № 4, в което са представени тези приспособления.

3. Учениците попълват таблицата и след това обсъждат как тези приспособления помагат на белите мечки да оцеляват.

Стъпка 10: Важно е да опазваме местообитанията на дивите животни (10 минути)

1. Въведение:

- Указания за учителя: Обяснете на учениците значението на думата „местообитание“ – това е естествената среда, в която живеят растенията и животните, и която осигурява всичко необходимо за тяхното оцеляване: храна, вода, подслон и жизнено пространство.

- Акценти:

- Видове местообитания: Разгледайте различни видове местообитания като гори, океани, пустини, влажни зони и пасища.
- Примери от живота: Поговорете за реално съществуващи проблеми –

например с изсичането на бамбуковите гори, пандите са застрашени от изчезване, защото няма с какво да се хранят. А замърсените и изчезващите плажни ивици са реална заплаха за морските костенурки, които снасят яйцата си на сушата.

2. Дискусия:

- Указания за учителя: Попитайте учениците какво според тях се случва с животните, ако техните местообитания бъдат увредени или унищожени. Подканете ги да си представят какъв би бил животът им, ако загубят дома си.
- Примерни въпроси:
- Какво се случва с животните, ако местообитанията им бъдат увредени или унищожени?
- Според вас защо е важно да опазваме местообитанията на животните?
- Как можем да опазваме местообитанията на животните?

3. План за действие:

- След като сте обсъдили колко е важно да опазват местообитанията, преминете към реалните действия, чрез които учениците могат да го постигнат. Първо вие предложете няколко начина и след това дайте възможност на учениците да се включат с идеи.
- Примерен план за действие:
- Намаляваме отпадъците: За да намалим замърсяването на природните местообитания, трябва да изхвърляме по-малко отпадъци, да използваме продукти за многократна употреба и да събираме разделно боклука.
- Подкрепяме дейности и инициативи за опазване на околната среда: Обсъдете как подкрепяйки природозащитните организации, всъщност допринасяме за опазване на местообитанията.
- Отговорно поведение: Обяснете, че можем да допринесем за опазване на местообитанията дори с малки действия, например да не изхвърляме отпадъци сред природата, да почистваме след себе си, или да не безпокоим животните.

4. Заключителни думи:

- Опазването на местообитанията е много важна част от природозащитата. С малки, но последователни действия, можем да помогнем за опазване на местообитанията на дивите животни и растения, за да гарантираме тяхното оцеляване.

	Стъпка 11: Изработване на плакат на тема „Опазване на местообитанията“ (10 минути) 1. Всяка група изработва плакат, показващ различни начини за опазване на местообитанията на дивите животни. 2. Изложете плакатите на видно място в класната стая. Стъпка 12: Рефлексия и заключение (5 минути) 1. Дайте малко време на учениците да осмислят какво са научили. 2. Насърчете ги да се фокусират върху това, което действително могат да променят в ежедневието си, за да допринесат за опазване на дивите животни.
Обратна връзка	Попитайте учениците: • Коя част от урока ви хареса най-много? • Какво научихте за опазването на дивите животни? • Кое в урока ви затрудни?
Адаптации	В Стъпка 11 учениците, които не желаят да рисуват, могат да използват изрязаните снимки на животни (Стъпка 3).
Умения на учителя	• Въвеждане в урока: увлекателно начало на урока, което мотивира учениците да научат за опазването на дивите животни. (Стъпка 1) • Работа по групи: ефективно разделяне на класа по групи, насърчавайки учениците да работят в екип, за да изпълнят дейностите. (Стъпка 2) • Практически дейности: активно участие на учениците в сортирането на снимки на животни, за да осмислят признаците, по които се групират животните. (Стъпка 3, Стъпка 4) • Фасилитиране: умело ръководене на дискусиите на ниво клас и вътре в групите, осигурявайки нужната мотивация за активно участие и споделяне на идеи. (Стъпка 5, Стъпка 10)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4

6

Теми за ЕКО информираност / E.A6 Опазване на природни местообитания и екосистеми

Разработено от	FEE
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 49 - Стая, пълна с насекоми Учениците се нареждат в кръг, а учителят стои в средата. Учителят показва движенията, описани по-долу, а учениците трябва да ги повторят и запомнят. Движения: Полет на пеперуда: Повдигнете ръце над главата си и плавно ги движете нагоре-надолу. Скок на скакалец: Свийте колене и скочете във въздуха, с изпънати напред ръце. Пълзене на мравки: Застанете на пода на колене и длани и започнете да се движите из стаята. Полет на пчела: Тичайте в кръг и размахвайте ръце като крила. След това учителят назовава насекомо и всеки трябва да повтори движенията. Ако някой ученик сгреши, си сяда на мястото.
Релаксиращо упражнение	 47 - Лабиринт с насекоми Върху работния лист е изобразен лабиринт с вход (маркиран с мравуняк или цвете) и изход (маркиран с листо или пашкул). За по-малките ученици предвидете лабиринт с широки пътеки, а за по-големите - лабиринт с тесни пътеки и повече разклонения. Може да включите и препятствия като паяжини или разклонения между цветята. Обяснете накратко какво е лабиринтът и каква е целта — учениците да открият пътя до изхода. Раздайте работните листове и пастели/моливи. Покажете на по-малките ученици как да проследяват пътеката бавно и внимателно. Обяснете, че е нормално понякога да попаднат на пътека без изход. В такива случаи се връщат назад и пробват друг път. Поздравете всеки ученик, който намери изхода на лабиринта.
Цели	В края на урока учениците ще: • са научили какво представляват опрашителите и каква е тяхната роля в природата. • са разбрали значението на биоразнообразието и как намаляването на броя на опрашителите може да повлияе върху околната среда. • са вдъхновени да предприемат действия за защита на опрашителите и биоразнообразието.

Подготовка	Видеоматериал, показващ процеса на опрашване на цветните растения. Инфографика за значението на опрашителите: https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20191129STO67758/what-s-behind-the-decline-in-bees-and-other-pollinators-infographic Флипчарт или бяла дъска; Маркери или пастели / цветни моливи; Работен лист със задачи (Приложение 1); Семена и растения (по желание); Саксии и почва (съответстващи на броя на групите); Материали за изработване на къщички за насекоми (вижте предоставените инструкции).

Ход на урока **Стъпка 1** (5 минути)

В началото на урока учителят прожектира четири снимки върху бялата дъска. Докато ги разглеждат, учениците имат за задача да помислят каква е връзката между снимките. След това учениците имат 3 минути да запишат предположенията си на работния лист. Учителят посочва 3 – 4 ученика, които да представят отговорите си пред класа.

Стъпа 2 (5 минути)

Учителят и учениците гледат кратък филм за опрашителите: „Елате на поляната! Епизод 1 „Опрашване“.

Стъпка 3 (10 минути)

Учителят кани учениците да попълнят схемата за ролята на насекомите в процеса на опрашване на растенията в Приложение 1. Учителят обяснява как насекомите опрашват цветята (попълва се задача 3 в Приложение 1).

Стъпка 4 (15 минути)

С цел да проведат смислена дискусия върху съдържанието на филма, учениците попълват трите мисловни карти в работния лист (Приложение 1). Мисловните карти са свързани със следните теми:

а. Значението на насекомите за природата

б. Заплахи за популациите на насекомите

в. Какво може да направим, за да опазим насекомите?

На този етап от урока накарайте всеки ученик да отдели една минута да прегледа своите мисловни карти преди дискусията с целия клас. Това ще им помогне да запаметят по-добре информацията.

Стъпка 5 (10 минути)

Учителят казва на учениците да се подредят в кръг, за да участват в играта „Мрежата на живота“. Тази игра демонстрира как си взаимодействат различните организми в една екосистема, включително и каква е ролята на опрашителите. Може да прочетете как се провежда дейността в дигиталните ресурси.

Стъпка 6 (5 минути)

Учениците споделят идеите си за това какво би могъл да направи всеки за опазването на насекомите и биологичното разнообразие. Учителят записва предложенията на дъската.

Стъпка 7 (30 минути)

В последната част на урока всеки изработва „хотел за насекоми“. Предложен е лесен за изработване хотел за насекоми, който се състои от празна кутия и снопове тръстика. Учениците могат да ги украсят с насекоми като пчели или други. Преди това всеки създава скица на хотела за насекоми в задача 4 от работния лист (Приложение 1).

Къщите за насекоми могат да бъдат поставени в специално обособено място в двора на училището или в близкия парк. Учителят, заедно с учениците, подготвя няколко саксии с пръст. Учениците засаждат в тях семена от местни ливадни растения. Във всяка саксия може да се поставят 1 – 2 къщички за насекоми. По групи учениците полагат грижи за своята миниградинка и къщичката за насекоми.

Обратна връзка	В края на урока проведете кратка, анонимна анкета, която да включва въпроси с избираем отговор и незадължителни отворени въпроси. Примерни въпроси: а. Оценете доколко дейностите в урока ви помогнаха да разберете значението на насекомите. (Много добре. Донякъде добре. Не толкова добре.) б. Кое беше най-интересното, което научихте днес? в. За какво бихте искали да научите повече?
Адаптации	А1. Предложете различни рециклирани и естествени материали за изработването на хотела за насекоми. А2. Предварително изрежете някои от материалите, за да улесните учениците, които имат затруднения при боравене с инструменти. А3. Обмислете добре къде да поставите хотелите за насекоми на територията на училището. В идеалния случай трябва да бъдат на слънце, но защитени от дъжд и вятър. А4. Може да направите по-голяма къщичка за насекоми като проект на класа. По-долу е предложена примерна къщичка, подходяща за различни видове насекоми.
Умения на учителя	*Знания по темата:* Еко информираност: основни знания за опрашителите, биоразнообразието и опазването на природата. *Специфични умения за всяка дейност*: Стъпка 1: Визуален анализ: подпомагане на учениците при анализа на изображения и определянето на модели или връзки. Стъпка 2: Медийна грамотност: умение за оценка на съдържанието и достоверността на филма. Стъпка 3: Критично мислене: насърчаване на учениците да мислят критично за значението, заплахите и опазването на опрашителите. Стъпка 4: Научно изследване: подпомагане на учениците в процеса на наблюдение, анализиране и сравняване на информация от различни източници. Стъпка 5: Съвместна работа: осигуряване на ефективна работа по групи, насърчаване на работата в екип и гарантиране, че всички ученици участват в учебния процес. Стъпка 6: Критично мислене: насърчаване на учениците да мислят критично за собствените си действия и въздействието, което могат да имат върху околната среда. Стъпка 7: Креативност и практически умения: подпомагане на учениците при проектирането и построяването на хотели за насекоми, както и при засаждането на местни ливадни растения.
е-ресурси	Приложение 1 Инфографика за значението на опрашителите: https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20191129STO67758/what-s-behind-the-decline-in-bees-and-other-pollinators-infographic Процес на опрашване на растенията: https://www.youtube.com/watch?v=Dfvyoir_SCY Инструкции за играта „Мрежа на живота“: https://www.amnh.org/explore/ology/biodiversity/web-of-life/activity-instructions

7

Теми за ЕКО информираност / E.A7 Какво е биоразнообразие и как то влияе на живота ни?

Разработено от	FEE
клас	
Продължителност	80

Енергизиращо упражнение

32 - Застрашени видове

Подгответе 4 карти с факти за застрашени видове и техните местообитания. Включете разнообразни факти, например „Голямата панда се храни основно с бамбук.“ или „Белите мечки са застрашени заради топенето на морския лед.“ Скрийте картите на различни места в класната стая или в училищния двор, ако условията позволяват.

Разделете учениците на 4 отбора. Обяснете, че отиват на лов за знания за застрашени видове и техните местообитания. Когато учителят даде сигнал, отборите започват да търсят скритите карти. Ограничете времето за търсене (около 3-5 минути).

След като даден отбор открие карта, представител на отбора прочита написаните факти и след това учениците показват движение, което имитира застрашеното животно (например, ако става дума за летящо животно, всички размахват ръце като крила).

Релаксиращо упражнение

29 - Йога пози с имена на животни

Покажете на учениците прости йога пози, вдъхновени от животни, като наблегнете на лекото разтягане. В рамките на дейността може да включите 4-5 пози. Нужни са 15-30 секунди за изпълнението на всяко упражнение, като се набляга върху дишането и задържането. (2 минути)

Цели

Учениците:

1. ще научат кои видове са застрашени и каква е тяхната роля за биоразнообразието. Ще разберат пред какви заплахи са изправени застрашените видове и колко важно е да опазваме техните природни местообитания.
2. ще направят проучване на няколко застрашени вида и ще организират записките си в две категории: заплахи (включително загуба на местообитания) за оцеляването на вида и благоприятни фактори, които помагат на вида да оцелее.
3. ще проектират настолна игра, която е едновременно образователна и с атрактивно графично оформление.

Подготовка	*Разпечатка на:* 8 бр. номерирани и изрязани квадрата за всяка група или листчета с размер 7,5 x 7,5 см. 8 бр. инфографики за животните (по една за всяка група) Приложение 1 (работен лист със задачи) *Оборудване*: Бяла дъска или проектор *Материали:* Маркери или химикалки Ножици Цветни моливи Черен маркер Лепило Плътна бяла хартия с размер А3 (за изработването на играта)

Ход на урока

Стъпка 1 (5 минути)

Започнете урока с кратко обяснение защо някои животни са застрашени от изчезване и колко е важно да пазим биоразнообразието. Учителят може да използва **инфографиките**, които са приложени към плана на урока. След това съобщете, че учениците ще работят в групи, за да създадат настолна игра, която подобрява информираността за най-застрашените видове в Европа.

Стъпка 2 (15 минути)

Запознайте учениците с концепцията на настолните игри. Поканете ги да играят настолната игра „Животът на една птица“. Разделете учениците на групи от 4 – 5 души. За всяка група е необходима разпечатка на играта, зарче и пионки/фигури.

Описание и правила на играта:
Описание: Мигриращите птици изразходват много време и енергия всяка пролет, не само за хиляди километри дълги полети, но и за изграждане на гнезда, снасяне и люпене на яйца, грижи за малките и тяхното хранене. Не забравяйте, че ако искате да се грижите за птиците и да защитите гнездата им, е добре да ги оставите сами на спокойствие и в безопасност. Гледайте ги от разстояние!

Играйте играта и станете птица с пера, оцелявайки през сезона на гнездене!
Правила:
1) Играта започва от първото (начално) квадратче с хвърляне на единица или на шестица.
2) Играчите се редуват да хвърлят заровете. При всеки ход играчът премества фигурата си напред толкова полета, колкото показва хвърленият зар.
3) Ако някой хвърли 6, той получава правото да хвърли зара отново.
4) Ако някой играч спре на поле, от което излиза синя стрелка, той трябва да се премести напред по посочената стрелка.

5) Ако някой играч спре на поле, от което излиза кафява стрелка, той трябва да се премести назад по посочената стрелка.
6) Победител е този, който пръв стигне до последното (финално) поле.

Стъпка 3 (10 минути)

Учениците проучват застрашени видове, като определят заплахите за съответния вид и благоприятните фактори за неговото оцеляване.

Раздайте на всяка група една **инфографика** за защитено животно. Групата проучва защитеното животно от получената инфографика и посочва 8 факта: 4 заплахи за оцеляването на вида и 4 фактора, които му помагат да оцелее. Насърчете учениците да си водят записки и да организират събраната информация в работния лист (Приложение 1).

Стъпка 4 (20 минути)

Раздайте на всяка група цветни моливи, маркери, ножици и комплект от 8 листчета с квадратна форма с размер 7,5 x 7,5 см (или използвайте приложения файл). Учениците трябва да помислят как ще представят визуално (рисунка, диаграма, символ и т.н.) всеки от 8-те факта, които са събрали за съответния вид от инфографиката, получена в стъпка 3. Върху всяко от 8-те листчета учениците изобразяват един факт чрез рисунка или друг тип визуализация.

Стъпка 5 (20 минути)

Всяка група получава лист (размер A3), който ще служи за игрално поле, което се разграфява като таблица 6 x 6, а всяко от 36-те квадратчета е със страна 7.5 см. Може да се използва и рециклиран картон. Насърчете учениците да обсъдят как ще подредят 8-те рисунки (направени в стъпка 4) върху игралното поле. Насърчавайте сътрудничеството и споделянето на идеи. Всяка група работи единствено върху оформление на своята настолна игра. Напомнете, че трябва внимателно да залепят рисунките върху игралното поле. Обяснете, че трябва да добавят стрелки, за да покажат дали е изобразена заплаха за вида или нещо, което му помага да оцелее. За тази цел раздайте черни маркери. Кажете на учениците да нарисуват стрелки, които излизат от всяка рисунка: стрелка напред се използва за означаване на благоприятен фактор, а стрелка назад – за заплаха.

	Насърчете учениците да украсят игралните полета с допълнителни рисунки или символи, за да ги направят по-атрактивни.
Обратна връзка	Обсъдете с целия клас наученото за застрашените видове и предизвикателствата, пред които са изправени: а. Какво научихте за застрашените животни? (Какво не знаехте, но научихте от този урок?) б. Какво ви изненада най-много? в. Какво можете да направите, за да спасите животните от изчезване? *Този план на урока е свързан с плана на урока С.С6 „Проекти, изпълнявани от ученици“.*
Адаптации	**А1.** Класът избира едно животно. Заедно с учителя, учениците проучват животното, както и заплахите и благоприятните фактори за неговото оцеляване. Всеки ученик изработва индивидуална карта (квадрат). Класът създава съвместно една голяма настолна игра. **А2.** Може да използвате документален филм или друг аудиовизуален материал, за да запознаете децата със застрашените видове и техните природни местообитания.
Умения на учителя	**Знания по темата:** *Екоинформираност:* основни знания за застрашените видове, биоразнообразието и опазването на природата. **Обучение**: *Увлекателно въвеждане в темата*: използване на инфографики и провокиращи мисълта въпроси, за да се предизвика интересът на учениците. *Съвместна работа*: осигуряване на ефективна работа по групи и насърчаване на работата в екип. **Управление на класната стая:** *Формиране на групи*: формиране на разнородни групи, за да се постигне максимално взаимодействие и да се подобри ученето. *Активно наблюдение*: обикаляне на класната стая и оказване на помощ при необходимост. **Допълнителни умения:** *Креативност*: насърчаване на креативността и творческото мислене при изработката на настолната игра. *Разрешаване на проблеми*: подпомагане на учениците да преодоляват предизвикателствата в процеса по проектиране на настолната игра.
е-ресурси	Настолна игра „Животът на една птица“ Инфографики: Бял щъркел Черен щъркел Морски орел Дългомуцунест тюлен Видра Рис Сив вълк Кафява мечка Номерирани квадратчета Приложение 1 (работен лист със задачи)

8

Теми за ЕКО информираност / E.B1 Въздух и климат (Глобално затопляне)

Разработено от	Antalya Directorate Of Education
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	29 - Мозъчна тренировка 1. Помолете учениците едновременно да разтриват корема си с лявата си ръка по посока на часовниковата стрелка и главата си с дясната си ръка обратно на часовниковата стрелка. 2. След няколко секунди им кажете да започнат да потропват и с десния крак. 3. Кажете на учениците да затворят очи и да си представят, че ядат сладолед. 4. Кажете им да си представят, че виждат маймуна, която кара колело. 5. Накрая им кажете да извикат в хор: „Спасете нашата планета!“
Релаксиращо упражнение	35 - Визуализация на спокойно време за игра Кажете на децата да седнат или легнат по гръб, така че да им е удобно. Направете няколко вдишвания и издишвания за отпускане. Кажете на учениците да си представят следната картина – детска площадка, дърветa се полюшват от вятъра, тревата е приятно мека, чува се глъчка и смях. Децата на площадката си играят на воля, чувстват се в безопасност и не изпитват никакви страхове или притеснения. Наблегнете на факта, че на това място всяко дете участва в игрите и се чувства щастливо и свободно. Накрая оставете децата да се потопят в тази визуализация за няколко минути. Освежени и доволни децата ще са готови да се върнат към учебния процес.
Цели	В края на урока учениците трябва да: • знаят каква е разликата между метеорологично време и климат. • са научили какво представлява глобалното затопляне, какво го причинява и какви са последиците от него. • са разбрали как дейността на човека влияе върху изменението на климата.
Подготовка	**Необходими материали** Голяма карта на света или глобус (за Стъпка 3) **Оборудване** Проектор и екран (за презентациите)

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение (5 минути)

- Попитайте класа какво е времето навън и дайте възможност на няколко ученици да отговорят.
- Задайте допълнителни въпроси, например:

Преживявали ли сте много горещи или много студени дни? Как се чувствахте?

Как се променя времето всеки ден?

- Обяснете накратко разликата между „време“ и „климат“. Времето може да се променя ежедневно или дори в рамките на деня, докато климатът остава непроменен в продължение на дълъг период.

Стъпка 2: Определение за „време“ и „климат“ (5 минути)

- Напишете думите „време“ и „климат“ на дъската.
- Дайте определение за:
    - Време: Времето описва състоянието на атмосферата на дадено място в рамките на един ден. Времето може да бъде слънчево, дъждовно, ветровито и т.н.
    - Климат: Климатът описва характерните метеорологични условия на дадено място в продължение на много години. Например, на Земята има места с горещ и сух климат, както и райони, където обичайно е студено и вали сняг.

Стъпка 3: (15 минути)

Покажете на учениците картата на света или глобуса.

- Обяснете, че отделните части на света имат различен климат.
- Посочете на географската карта / глобуса разпознаваеми места и опишете техния климат:
    - *Пустинята Сахара*: горещ и сух климат;
    - *Дъждовните гори в басейна на река Амазонка*: горещ и влажен климат;
    - *Антарктика*: мразовит климат.
- Обсъдете накратко защо тези региони имат различен климат, например заради близостта до Екватора, наличието на обширни ледени „шапки“ и т.н.
- Посочете и други известни места на картата или глобуса.
- Кажете на учениците да се опитат да отгатнат какъв е климатът на тези места, като използват общата си култура, знанията си по *Човекът и природата* и примерите, които сте обсъдили преди малко.

Например:

- *Централната част на Австралия*: Попитайте учениците дали според тях климатът там е горещ, студен, влажен или сух. Насърчете ги да се аргументират.
- *Гренландия*: Чуйте техните предположения за климата и поискайте да обяснят защо мислят така.
- *Индия*: Попитайте какъв според тях е климатът на Индия, като имат предвид географското местоположение на страната.

След като учениците направят своите предположения, дайте верните отговори и обяснете.

- Използвайте възможността да дадете повече информация за климата на трите региона, включително за характерните климатични модели и за факторите на околната среда, които определят климата.

- Проведете дискусия за начина, по който климатът в тези региони определя условията за живот, дивата природа и стопанската дейност на хората.

Стъпка 4: Какво представлява глобалното затопляне? (20 минути)

- Напишете на дъската израза „глобално затопляне“.

Обяснете на учениците какво означава глобалното затопляне и каква е връзката му с парниковия ефект по следния начин: Глобалното затопляне е постепенното повишаване на средната температура на Земята. Основна причина за това е стопанската дейност на хората, при която се отделят голямо количество парникови газове в атмосферата.

Въпроси към учениците: Виждали ли сте оранжерия / парник? Влизали ли сте вътре? (Покажете им Приложение № 1.)

Обяснение: Оранжерията или парникът е специална постройка с прозрачни или полупрозрачни стени и покрив, обикновено изработени от стъкло или пластмаса, която се използва за отглеждане на растения в контролирана среда. Слънчевата светлина прониква през прозрачните стени и покрив и затопля въздуха в оранжерията. Това се случва, защото слънчевата енергия се превръща в топлинна енергия, която обаче не може да излезе лесно навън заради прозрачните или полупрозрачните материали, от които е направена конструкцията.

Каква е връзката с парниковия ефект: Парниковият ефект е естествен процес, който ни предпазва от студа в космоса. Как се случва това? Атмосферата на Земята действа като стъкло на оранжерия/парник. През деня част от слънчевите лъчи проникват през нея, достигат повърхността на Земята и я нагряват. През нощта нагрятата земна повърхност излъчва топлина, която излиза обратно в космоса. Но земната атмосфера съдържа парникови газове, които задържат част от тази топлина и по този начин поддържат температурата на Земята подходяща за живот. Това задържане на топлината се нарича „парников ефект“.

Изгарянето на природни горива (въглища, нефт, природен газ), обезлесяването и производствените дейности са свързани с отделянето на твърде големи количества парникови газове (въглероден диоксид, метан, азотен оксид) в земната атмосфера. (Използвайте Приложение № 2.)

По-голямото количество на тези парникови газове е сериозен проблем, защото те задържат повече топлина и средната температура на Земята се повишава.

Стъпка 5: (10 минути)

- Напишете на дъската „Последици от глобалното затопляне“.
- Обсъдете основните последици от глобалното затопляне: повишаване на температурите, топене на ледените шапки, повишаване на нивото на Световния океан и екстремни метеорологични явления. (Използвайте Приложение № 3)
- Топене на ледниците: Наблюдава се ускорено топене на ледниците в Антарктика и Гренландия.
- Повишаване на нивото на Световния океан: С топенето на ледниците и ледените шапки се повишава нивото на Световния океан, което повишава риска от наводнения в крайбрежните градове.
- Екстремни метеорологични явления: Свидетели сме на все по-чести силни бури, продължителни горещи вълни и периоди на суша.
- Последствия върху дивата природа: Много животински и растителни видове се борят да оцелеят в променящата се среда на живот.

Стъпка 6: (20 минути)

- Напишете на дъската „Начини за борба с глобалното затопляне“.
- Обсъдете как може да се борим с глобалното затопляне. Обяснете, че всеки може да допринесе за неговото намаляване/забавяне. Кажете, че в днешния урок ще обсъдите някои от тези начини и ще предложите още. (Използвайте Приложение № 4.)

- Пестете енергия: Изключвайте осветлението, електрониката и уредите, когато не сте вкъщи; купувайте енергийноефективни електрически уреди.
- Засадете дърво и пазете горите: Дърветата могат да поглъщат въглеродния диоксид, който е един от основните парникови газове.
- Рециклирайте и намалете отпадъците: Депата за отпадъци отделят парникови газове и допринасят за глобалното затопляне. По-малко боклук означава по-малко парникови газове.
- Използвайте градския транспорт, ходете пеш или карайте велосипед: Използвайте по-рядко автомобилите, за да намалите въглеродните емисии.

Дискусия по групи:

- Разделете учениците на няколко групи.
- Всяка група отговаря за един начин за борба с глобалното затопляне (пестене на енергия, засаждане на дървета, рециклиране и екологичен транспорт).
- Групите обсъждат как може да го приложат на практика в ежедневието, като допринасят със собствени идеи.
- Отделете 5 – 10 минути за работа.
- Всяка група излъчва отговорник, който представя резултатите от обсъждането пред класа.
- Запишете на дъската предложенията на учениците, организирани по категории: пестене на енергия, засаждане на дървета, рециклиране и екологичен транспорт.
- Може да коментирате накратко всяко предложение.
- Насърчете учениците да споделят и други начини за борба с глобалното затопляне. Обобщете.

Стъпка 7: Обобщение и преговор (5 минути)

Направете бърз преговор на основните точки от урока:

- Разликата между „време“ и „климат“.
- Какво представлява глобалното затопляне и какво го причинява.
- Последиците от глобалното затопляне.
- Начини за борба с глобалното затопляне.
- Задайте следните въпроси, за да затвърдите наученото:
  - Каква е разликата между „време“ и „климат“?
  - Кое причинява глобалното затопляне? Посочете няколко причини.
  - Как можем да спрем глобалното затопляне?

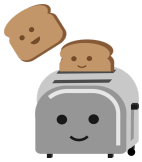
Обратна връзка	В края на часа раздайте на всеки ученик три листчета, на които да напишат: (1) едно нещо, което са научили, (2) едно нещо, което е било интересно за тях и (3) едно нещо, което е останало неразбрано. Чрез тази бърза анкета ще получите представа дали учениците са разбрали урока и дали са участвали с желание в часа.
Адаптации	Практически дейности: За да помогнете на учениците да разберат как работи парниковият ефект, проведете следните два експеримента и сравнете данните от измерванията: 1. Оставете включена настолна лампа на открито за половин или един час и измерете температурата на въздуха в близост до лампата, след като изтече времето. 2. Поставете същата лампа, включена в затворена пластмасова кутия (отново за половин или един час). След като изтече времето, измерете температурата на въздуха в кутията.

Умения на учителя	• Обяснения: новите понятия се обясняват точно и разбираемо. (Стъпка 2, Стъпка 4) • Онагледяване: използване на нагледни дидактически материали като карти или глобуси за подобряване на разбирането. (Стъпка 3) • Фасилитиране: умело ръководене на дискусиите, осигурявайки нужната мотивация и активно участие. (Стъпка 6) • Дискусии: прилагане на този интерактивен метод за разискване на различни гледни точки. (Стъпка 5, Стъпка 6) • Обобщение и преговор: обобщаване на основните точки от урока и затвърждаване на наученото. (Стъпка 7)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4

9

Теми за ЕКО информираност / E.B2
Възобновяеми източници на енергия

Разработено от	Antalya Directorate Of Education
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	17 - Тостер или рок звезда Учениците застават в кръг, като един от тях е по средата. Ученикът в средата на кръга посочва някого и казва „тостер“ или „рок звезда“. Ако ученикът в средата каже „тостер“, посоченият ученик кляка, след това скача и казва „Изпечен съм, намажете ме“. Съседите на посочения ученик трябва да образуват „тостер“ около него чрез протегнати ръце. • Ако ученикът в средата каже „рок звезда“, посоченият ученик трябва с ръце пред устата си да имитира, че пее на микрофон. Съседите на посочения ученик се обръщат с гръб към него и се преструват, че свирят на китара.
Релаксиращо упражнение	34 - Съзнателно дишане Поканете учениците да седнат удобно в кръг - на пода или на столове. Кажете им да затворят очи и да вдишват дълбоко през носа и да издишват през устата. Докато поемат дълбоко дъх, им кажете да си представят място за игра, където се чувстват щастливи и в безопасност - например, на детската площадка, на поляна или дори в собствения им двор. Насърчете ги да мислят за звуците, миризмите и гледките на това безопасно място, за да подсилите успокояващия ефект. Упражнението продължава няколко минути, което позволява на децата да потънат напълно в своето спокойно пространство за игра в съзнанието си. Постепенно ги върнете към настоящия момент, като им напомните, че могат да посещават това безопасно място в съзнанието си винаги, когато имат нужда да се почувстват спокойни и сигурни.
Цели	Учениците да: • разберат какво представлява възобновяемата енергия. • се запознаят с различни източници на възобновяема енергия. • осъзнаят, че използването на възобновяема енергия щади природата.

Подготовка	Необходими материали: • Ножици • Сухо лепило • Картон • Цветни маркери • Пастели / Цветни моливи • Други материали за декорация Техническо оборудване: компютър/лаптоп, мултимедиен проектор и интерактивна дъска (Приложение № 1) Печатни материали: Приложение № 2, Приложение № 3

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение (10 минути)

1. Поздравете учениците и въведете темата за възобновяемата енергия.
2. Помолете ги да обяснят значението на думата „енергия“.
3. Изслушайте повече ученици, преди вие да дадете определението.
4. Определение: Енергията определя способността на тялото да извършва работа. Различаваме няколко вида енергия – енергия на движението (каране на велосипед), топлинна енергия (Слънцето, огънят), светлинна енергия (Слънцето, огънят) и електрична енергия (батериите). В ежедневието ни получаваме енергия от горивата, Слънцето, вятъра, водата.
5. Още веднъж повторете темата на урока и обяснете, че в него ще разгледате източниците на енергия.

Същински урок (15 минути)

1. Обяснете, че има два вида източници на енергия: възобновяеми и невъзобновяеми.
2. Поискайте от учениците да кажат какво означава думата „възобновяем“.
3. Обяснете разликата между възобновяема и невъзобновяема енергия.
4. Възобновяемата енергия се получава от източници, които са неограничени и могат да се допълват непрекъснато. Слънцето, вятърът и морските вълни са източници на възобновяема енергия.
5. Невъзобновяемата енергия се получава от източници, които имат много ограничени запаси. Въглищата и нефтът са източници на невъзобновяема енергия.
6. Въведете възобновяемите източници на енергия, включени в Приложение № 1:
    - Енергия на слънцето: Получаваме я под формата на светлина и топлина. Слънчевите панели преобразуват слънчевата енергия в електрична.
    - Енергия на вятъра: Получаваме я от вятъра. Ветрогенераторите превръщат енергията на вятъра в електрична.
    - Енергия на водата: Получаваме я при движението на водата, например реки и водопади. Във водноелектрическите централи енергията на водата се преобразува в електрична.
    - Топлинна енергия от Земята: Тя се съдържа във вътрешността на Земята и се използва за производство на електричество.
    - Енергия от биомаса: Получаваме тази енергия от дървесина и от растителни и животински отпадъци. Енергията от изгарянето на биомасата се използва за производство на електричество или отопление.

Стъпка 2: Изрязване и залепяне (15 минути)

1. Раздайте на всеки ученик копие от Приложение №2 с изображения на възобновяеми и невъзобновяеми източници на енергия, които трябва да се изрежат.
2. Кажете на учениците внимателно да изрежат картинките.
3. Учениците трябва да ги разпределят в двете колони в зависимост от това дали са възобновяеми или невъзобновяеми източници на енергия.
4. След като решат към коя група принадлежат картинките, ги залепят внимателно.
5. Обсъдете резултата заедно с класа.
6. Изискайте да обяснят защо са залепили картинките в първата или във втората колона.

Стъпка 3: Дискусия по групи и изработка на плакат (15 минути)

1. Разделете класа на малки групи и раздайте картона и маркерите.

2. Всяка група трябва да представи само един вид възобновяем източник на енергия (слънце, вятър, вода, топлинна енергия от Земята или биомаса).

3. Раздайте изображенията от Приложение №1. Кажете на учениците, че може да черпят от тях идеи за рисунките и текста върху своите плакати. Насърчете учениците да изработят атрактивни плакати, които съдържат полезна информация.

4. Дайте време на групите да работят по заданието и помагайте, ако е необходимо.

5. Всяка група представя плаката си пред класа, като обяснява защо е избрала съответния източник на енергия и какво е неговото значение за опазване на околната среда.

Стъпка 4: Попълване на работен лист (15 минути)

1. Раздайте работния лист от Приложение №3. Във втората задача учениците трябва да напишат имената на различните видове енергийни източници под правилните изображения.

2. Учениците изпълняват задачата.

3. Разходете се между редиците, за да се уверите, че учениците работят правилно.

4. Окажете помощ, ако някой среща затруднения с изпълнението на задачата.

Стъпка 5: Заключение (10 минути)

1. Обобщете урока и задайте няколко въпроса, за да проверите какво са разбрали учениците:
   - Поискайте да дадат пример за един възобновяем източник.
   - Попитайте ги защо е важно да използваме възобновяема енергия.
2. Кажете, че в бъдеще хората ще използват основно възобновяема енергия.

Обратна връзка	В края на часа раздайте на всеки ученик лист хартия, на който да напишат едно нещо: което са научили, което е било интересно за тях и което е останало неразбрано. Чрез тази бърза анкета ще получите представа дали учениците са разбрали урока и дали са участвали с желание в часа.
Адаптации	Ако в класа имате ученици със СОП, ги прикрепете към ученици, който ще им помогнат при дискусиите и при изчитането и разбирането на Приложение № 1, нужно за изработването на плаката.
Умения на учителя	• Техники за задаване на въпроси: използване на въпроси за стимулиране на критичното мислене и активното участие. (Стъпка 1, Стъпка 2, Стъпка 3, Стъпка 4, Стъпка 5) • Обяснения: новите понятия се обясняват точно и разбираемо и са подкрепени с ясни примери. (Стъпка 1, Стъпка 2, Стъпка 3, Стъпка 4, Стъпка 5) • Фасилитиране: умело ръководене на дискусиите и дейностите, осигурявайки нужната мотивация и активно участие. (Стъпка 1, Стъпка 3, Стъпка 4) • Онагледяване: използване на нагледни дидактически материали като плакати, работни листове и изображения за подобряване на разбирането. (Стъпка 1, Стъпка 2, Стъпка 3, Стъпка 4) • Работа по групи: ефективно водене на дейностите, насърчавайки учениците да работят в екип, за да изпълнят поставените задачи. (Стъпка 3, Стъпка 4)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3

10

Теми за ЕКО информираност / E.B3 Енергийна ефективност и промени в климата

Разработено от	Prosveta Foundation - Petya Yordanova
клас	2
Продължителност	60

Енергизиращо упражнение

27 - Енергия: активиране и отпускане

Пуснете успокояваща музика.

Инструкции за учениците:
Седнете на пода с опънати крака и с гръб, облегнат на стената. Или седнете на стола, облегнете се удобно назад, изпънете краката си и опрете стъпалата в пода. Може и да стоите прави. Важно е да ви бъде удобно. Ще активирате енергията в телата си, а след това ще се отпуснете.

Да започнем с пръстите на краката. Първо ги размърдайте пръстите на краката, а след това ги свийте. Опитайте се да активирате енергията само в пръстите на краката и оставете всички други части на тялото да почиват. Вдишайте, докато свивате пръстите. После издишайте и отпуснете пръстите. Хайде да повторим упражнението отново.

Сега нека да обърнем внимание на краката. Активирайте енергията в краката. Изпънете ги и стегнете мускулите. Вдишайте, за да засилите потока на енергията. Издишайте и отпуснете краката. Нека повторим упражнението отново. Готови ли сте? Започнете да вдишвате, активирайте енергията, краката работят усилено, мускулите са стегнати и под напрежение. След това издишайте и отпуснете мускулите. Вие контролирате процеса.

Сега да направим упражнението с ръцете. Свийте пръстите в юмрук и вдишайте, докато активирате енергията си, а след това издишайте и се отпуснете. Нека да включим в упражнението ръцете от китката нагоре. Дръжте ги изправени или сгънати. Стиснете пръстите в юмрук, стегнете мускулите на ръцете и вдишайте. Издишайте и се отпуснете. Повторете още веднъж.

И накрая, ще направим упражнението с цялото тяло. Може да включите и мускулите на лицето си - присвийте очи, стиснете устни. Готови ли сте? Вдишайте и активирайте енергията на цялото си тяло... почувствайте енергията в пръстите на краката, стъпалата, краката, ръцете, лицето.
А сега издишайте бавно и се отпуснете! Останете неподвижни за малко. Наблюдавайте усещанията в различните части на тялото ви, след като сте направили упражненията за активиране на енергията и за отпускане.

Релаксиращо упражнение

28 - Моите чувства с една дума

Учениците затварят очи (ако се чувстват комфортно) и имат 30 секунди да намислят дума, която най-добре описва техните чувства/мисли след края на урока. След това учителят ги моли да отворят очи и да кажат думата на класа.

*Друга възможност е да помолите учениците да покажат как се чувстват, като влязат в образа на жива статуя или чрез изражение на лицето.

Цели	В края на урока учениците ще: • придобият умения да използват тялото и дишането си като източник на енергия; • усвоят знания за различните източници на енергия; • развият уменията си за участие в дебати: как да представят аргументи в защита на конкретна идея, като отчитат нейните предимства и недостатъци; • умеят да представят аргументи като обосновка за избора на енергиен източник на своя град; • разберат, че изгарянето на изкопаеми горива причинява катастрофални климатични промени и нарушение на екологичното равновесие.
Подготовка	**Подготовка** Изрежете картите с думи от Анекс 2 и ги разпределете в два пакета: Пакет 1: думи / понятия; Пакет 2: определения. **Оборудване** Лаптоп и проектор (за стъпка 1) 6 лаптопа за 6-те групи ученици, изследващи различните източници на енергия. Ако това не е възможно, презентациите може да бъдат отпечатани и раздадени на групите. **Подреждане на класната стая** **М**асите могат да бъдат подредени в кръг за по-добър контакт между учениците по време на пленарните сесии. По време на груповата работа (стъпки 3 и 4) масите се пренареждат така, че групите да са разположени на различни места в класната стая, където изследват съответния енергиен източник, определен за групата, и обсъждат представянето на групата на срещата в кметството (стъпка 5) **Отпечатване** ● Направете копия на Приложение 1 за всеки ученик (Ученически графичен органайзер) плюс още 6 копия (за шесте групи) ● Отпечатайте Приложение 2: Речникови карти с понятиия/думи за възобновяема енергия. ● Отпечатайте Приложение 3.

Ход на урока

Стъпка 1 (5 мин.): **Въведение**

Пуснете видеото Climate Change | Educational Video for Kids

Попитайте учениците какво знаят по темата или ги провокирайте да споделят какво са научили от видеото за енергията от възобновяеми и от невъзобновяеми източници.

Стъпка 2 (2 мин.)

Разделете учениците на 6 групи, които да изследват различните видове енергия. Всяка група се нуждае от лаптоп, за да изгледа видеото, което е подготвено. Другият вариант е, при липса на техника, да се използва разпечатано копие на презентацията за енергия от различни източници (достъпна в pdf формат).

Стъпка 3 (10 мин.)

Учениците работят в групи, изследвайки шестте източника на енергия чрез гледане на видеоклипове (в случай че всяка група има лаптоп) или четат информацията от разпечатките.

o Група 1: Слънчева енергия

o Група 2: Водна енергия

o Група 3: Енергия от вятъра

o Група 4: Геотермална енергия

o Група 5: Енергия от петрол

o Група 6: Енергия от природен газ

Стъпка 4 (15 мин.)

Учениците работят индивидуално, за да отговорят на въпросите в Приложение 1, като вземат предвид информацията от презентацията / видеофилма, дадени на тяхната група. След индивидуалната работа всяка група избира свой ръководител, който обобщава отговорите на всички, и попълва Приложение 1 като група. Този документ трябва да се използва от групата, за да предостави аргументи в полза на използването на определения източник на енергия в стъпка 5. Учителят обяснява какво ще се случи в стъпка 5: Всяка група ще получи възможност да говори на среща на градския съвет, който се занимава с инвестиране в различни видове енергийни източници. Групите трябва да представят своя тип енергиен източник и ползите от него, като се опитват да убедят останалите, че той е този, който трябва да бъде финансиран.

Стъпка 5 (22 мин.)

Етап 1 (10 мин.): Учениците работят в своите групи, като подготвят и репетират изказванията си – аргументите в полза на техния източник на енергия и начина, по който ще го представят в пленарната зала. Те планират своите публични презентации, съобразявайки се с насочващите въпроси:

- Кои ще бъдат говорителите?

- Какво ще кажат?

- Какво ще направи всеки член на групата по време на публичното представяне, за да подкрепи отбора?

Етап 2 (12 мин.)

Учителят обявява: „Ние присъстваме на среща на градския съвет, която трябва да вземе решение относно бъдещите инвестиции на нашия град в различни видове енергийни източници. И тъй като това е наистина важен въпрос за всички граждани, вие, гражданите на нашия град, ще решите кой вид енергия ще получи финансирането. Сега ще чуете различните групи, които ще лобират за своя тип енергия. И тогава ще гласувате за този, в който нашият град трябва да инвестира.

Всяка група разполага с 2 минути, за да представи своя енергиен източник и да убеди останалите да гласуват за него.

Стъпка 6 (5 мин.**)**

● Учениците гласуват за източника на енергия, който ще получи финансирането, като напишат своя избор на лист хартия.

● Учителят събира гласовете, обработва ги и обявява печелившия източник на енергия, който ще получи финансирането.

Стъпка 7 (10 мин.)
Изводи

Използвайте насочващите въпроси, за да разсъждавате върху резултатите от гласуването:

● В кой източник на енергия ще инвестира нашият град? (според обработените гласове)

● Дали е възобновяема или невъзобновяема енергия?

● Когато гласувахте (в стъпка 6), кой беше най-важният фактор, който повлия на решението ви за кой източник на енергия да дадете гласа си? Учителят поставя табелите от Приложение 3 на различни места в класната стая. Учениците са поканени да станат, да обиколят стаята, за да ги прочетат и да спрат до този, който е повлиял най-много на решението им при гласуването. Учениците разполагат с 1 мин. да направят своя избор и 2 минути да обсъдят в групите защо това е било най-важно за тях. След това групите споделят своите мисли в пленарната зала.

● Смятате ли, че е важно градовете да преминат към възобновяеми енергийни източници? Защо?

Обратна връзка	Обсъдете следните въпроси с учениците: - Хареса ли ви енергизиращото упражнение? Бихте ли го използвали в бъдеще в клас? - Достатъчна ли беше информацията в презентациите за енергийните източници, за да попълните работния лист (Приложение 1)? - Как се чувствахте, когато ви дадоха думата и другите да ви изслушваха, а вие се опитвахте да ги убедите да гласуват за вашия енергиен източник? - Трудно ли беше да направите своя избор на енергиен източник и да гласувате за него? - Вече по-уверено ли говорите за причините за изменението на климата?

Адаптации	1. Проектна работа: Учениците могат да подготвят 3D модели на своя град, произвеждащ енергия от възобновяем източник и да ги изложат. 2. По-малките ученици могат да направят слънчева фурна https://camping.bg/bg/advice/33 или модел на вятърна въртележка https://lubopitko.bg/2020/01/06/da-ulovim-vyatara/ , за да тестват използването на възобновяеми енергийни ресурси. 3. Може да поканите човек, работещ във фирма, произвеждаща енергия от природни ресурси, който да представи процеса на производство на енергия пред класа. 4. Речникови карти за възобновяема енергия (приложение 2) Важно е учениците да разбират предимствата и недостатъците на различните енергийни източници, но също така да знаят значението на думите от речника, свързани с енергията. За целта те могат да играят на игра с картите от Приложение 2. Картите в лявата колона представят определена дума от речника; картите от дясната колона представляват съответното обяснение. Преди урока учителят разпечатва файла, нарязва картите отделно и ги разделя на два пакета: понятия (пакет 1) и обяснения (пакет 2). Учениците са организирани да седят в кръг. Двама ученици доброволци застават в центъра и им се предоставя пакет 1 (понятията). Картите от пакет 2 (обясненията) се разпределят между учениците в кръга. Двамата ученици в средата се редуват, за да вземат по една карта и да прочетат конкретния термин от картата. Учениците от кръга четат обяснението върху своята карта и ако някой ученик сметне, че обяснението му отговаря на прочетения термин, той се изправя, прочита обяснението от картата и го показва на останалата част от класа – ако всички са съгласни, че терминът и обяснението съвпадат, ученикът отива в средата на кръга, за да вземе термина и да го свърже с обяснението. Играта продължава с останалите понятия. 5. Индивидуална работа или домашно задание: На учениците се възлага да изпълнят дейността от Приложение 4, която има за цел да им помогне да затвърдят знанията си за основните термини от урока.
Умения на учителя	*Комуникация:* Умението на учителя за изслушване и адаптивност - както е предложено в раздел „Адаптации“. *Управление на класната стая:* Учителят поддържа организирана среда, поддържа правила и процедури (стъпки 4 и 5). *Адаптивност:* Умението на учителя да направи модификации на описаните стъпки преди урока, като вземе предвид възрастта и потенциала на учениците. Секцията за адаптации предлага множество идеи за допълнителни дейности. Учителят да има готовност да направи промени по време на преподаването на темата. *Насърчаване на ангажираността на учениците:* Преподаването на темата се основава на активното участие на учениците, както е предложено в стъпки 4 и 5. Урокът предоставя идеи за интерактивни дейности, дискусии и проекти. *Технически умения:* Способността на учителя да използва различни технически инструменти и програми, както е предложено в стъпки 1 и 3 и раздел „Адаптации“.

е-ресурси	Изменение на климата – образователно видео за деца – превежда се автоматично на български език https://www.youtube.com/watch?v=YsvABLmrpX4&ab_channel=HappyLearningEnglish Да направим слънчева фурна https://camping.bg/bg/advice/33 Да направим вятърна въртележка от хартия https://lubopitko.bg/2020/01/06/da-ulovim-vyatara/ Ресурси с информация за добиването на енергия от различни енергийни източници: o Група 1: Слънчева енергия o Група 2: Водна енергия o Група 3: Енергия от вятъра o Група 4: Геотермална енергия o Група 5: Енергия от нефт o Група 6: Енергия от природен газ Приложение 1 Приложение 2 Приложение 3 Приложение 4

11

Теми за ЕКО информираност / E.B4 Екологичен отпечатък

Разработено от	Prosveta Foundation - Petya Yordanova
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	29 - Мозъчна тренировка 1. Помолете учениците едновременно да разтриват корема си с лявата си ръка по посока на часовниковата стрелка и главата си с дясната си ръка обратно на часовниковата стрелка. 2. След няколко секунди им кажете да започнат да потропват и с десния крак. 3. Кажете на учениците да затворят очи и да си представят, че ядат сладолед. 4. Кажете им да си представят, че виждат маймуна, която кара колело. 5. Накрая им кажете да извикат в хор: „Спасете нашата планета!“
Релаксиращо упражнение	25 - Цвете и свещ Това е проста техника за релаксация, която включва дълбоко дишане. Учениците си представят, че с едната ръка държат уханно цвете, а с другата – бавно горяща свещ. • Вдишват бавно през носа си, докато помиришат цветето. • Издишват бавно през устата си, докато духат свещта. • Повтарят няколко пъти.
Цели	В края на урока учениците трябва да могат да: • изследват и разберат концепциите за негативен екологичен отпечатък (footprint), който символично обозначаваме със стъпало и позитивен екологичен (handprint), който символично се обозначава с ръка; • оценят как техните действия влияят на Земята чрез класова дискусия и самостоятелна работа; • идентифицират начини, по които всеки човек може да намали своето въздействие върху околната среда.

Подготовка

Материали:

- Моливи за всеки ученик – 3 различни цвята – зелен, червен и жълт
- Химикалки
- Стари списания и вестници (по желание), лепило и ножици

Оборудване:

- Бяла дъска или проектор

Разпечатки:

- Приложение 1 и Приложение 2 за всеки ученик

- Приложение 3
- Приложение 4

Ход на урока

Стъпка 1: (5 мин.) *Въведение*
Направете плавен преход от енергизиращата дейност към темата, като попитате учениците кои части на тялото използваха в упражнението. Акцентирайте върху ръката и крака и предложете концепциите за негативен екологичен отпечатък (footprint), който символично обозначаваме със стъпало и позитивен екологичен отпечатък (handprint), който символично се обозначава с ръка. Попитайте учениците дали някой знае какво означават тези термини и запишете техните отговори.

Стъпка 2: (5 мин.) *Изследване на екологичния отпечатък*
Гледайте видеото, което обяснява термина екологичен отпечатък. След като го изгледат, учениците могат да дадат по-подробно обяснение за екологичния отпечатък. Учителят обобщава и дава дефиниция:
Екологичният отпечатък е начин за измерване на природните ресурси, които използваме. За да измерим нашия екологичен отпечатък, изследваме нашите действия в пет категории: енергия, вода, храна, отпадъци, транспорт. Можем да изчислим размера на нашия екологичен отпечатък, като съберем нашите избори и действия във всяка от тези категории, за да разберем колко от земните ресурси използваме.

Стъпка 3: (5 мин.) *Време за действие!*
Начертайте много голям (стъпков) отпечатък на дъската. Организирайте мозъчна атака с класа, за да обсъдите какви дейности допринасят за нашия екологичен отпечатък. Може да разделите отпечатъка на пет основни области: енергия, вода, отпадъци, транспорт, храна. Запишете отговорите на дъската.

Стъпка 4: (20 мин.*) Индивидуална работа в Работен лист 1* (Приложение 1)
1. Помолете учениците да напишат в своя работен лист определение за екологичен отпечатък.

2. След това ги накарайте да представят графично собствения си отпечатък като го очертаят и попълнят. Могат да изрежат снимки от списание или да нарисуват дейностите, които допринасят за техния екологичен отпечатък.

Организирайте класова дискусия за това кои дейности имат най-голямо въздействие върху техните отпечатъци.

Стъпка 5: (5 мин.) Запознаване и изследване на позитивния екологичен отпечатък (handprint)
Обяснете концепциите за екологичен отпечатък и позитивен екологичен отпечатък.
Позитивният екологичният отпечатък (на ръката) надгражда върху концепцията за екологичен отпечатък. За разлика от него, фокусът на позитивния отпечатък е върху разбирането как всеки човек лично и в общността може предприеме действия, които имат положително въздействие върху нашата планета.
Идеята за позитивния екологичен отпечатък (на ръката) има различни значения, включително:

- Инструмент за измерване на предприетите действия и техните положителни въздействия.
- Символ на нашия ангажимент към положителни действия.
- Начин за свързване с общност от хора, които са ангажирани с устойчиво бъдеще.

Стъпка 6: (15 мин.) – *Индивидуална работа в Работен лист 2* (Приложение 2)
1. Учениците работят върху работен лист 2, преминавайки през шест области на положителни действия: транспорт, потребление, вода, храна, дом и отпадъци. За всяко действие, което вече правят, те оцветяват съответната номерирана част от ръката с един цвят (зелено), а с друг цвят (червено), отбелязват действията, които поемат ангажимент да извършват в бъдеще.

В резултат на това всеки ученик ще има рисунка на дланта си, оцветена в зелено, червено и, евентуално, жълто. Картината на цветната длан представлява уникалния позитивен екологичен отпечатък на всеки.

2. След като учениците изработят отпечатъци на дланите си, можете да обсъдите какви положителни въздействия вече извършват и какво биха искали да направят в бъдеще.

3. Експонирайте екологичните отпечатъци на стената или на дъската.

Стъпка 7: (20 мин.) **Време за действие/ Заключение**

	Разделете учениците на групи и ги помолете да измислят 5 неща, които училището може да направи, за да намали своя екологичен отпечатък. В друга задача те могат да създадат плакат или Екокод, в който да опишат тези предложения, както и да обяснят какво представлява екологичният отпечатък.
Обратна връзка	Учениците попълват таблицата като сравняват знанията си за екологичния отпечатък преди и след урока (Приложение 4)
Адаптации	1. Учениците могат да попълнят дигиталния си екологичен отпечатък като използват линковете: https://www.blueflag.bg/calculator/index.php или https://vlahi.org/calculator/ 2. Свържете концепцията за екологичен отпечатък с концепцията за Деня на екологичния дълг! Учените използват термина „екологичен отпечатък“ в по-широк смисъл – за тях екологичният отпечатък е буквално площ земя (в хектари), която е необходима, за да живеем по начина, по който живеем. Колкото повече ресурси на Земята ползваме, толкова повече хектари земя теоретично използваме. Учениците изследват и сравняват отпечатъците на различни държави (Приложение 3). 3. По-малките ученици могат да изрежат отпечатък на дланите си и всеки път, когато направят нещо за планетата, да го залепват на предварително очертано дърво върху флипчарт или картон, и да създадат „дърво на желанията/добрите дела“.
Умения на учителя	*Комуникация:* Умението на учителя за изслушване и адаптивност - както е предложено в раздел Адаптации. *Управление на класната стая:* Учителят поддържа организирана среда, поддържа правила и процедури. *Адаптивност:* Умението на учителя да направи модификации на описаните стъпки преди урока, като вземе предвид възрастта и потенциала на учениците. Секцията за адаптации предлага множество идеи за допълнителни дейности. Учителят да има готовност да направи промени по време на преподаването на темата. *Насърчаване на ангажираността на учениците:* Преподаването на темата се основава на активното участие на учениците. Урокът предоставя идеи за интерактивни дейности, дискусии и проекти. Екологичен отпечатък https://www.youtube.com/watch?v=xEvOr2im3KY Приложение 1 Приложение 2 Приложение 3 Приложение 4
е-ресурси	Екологичен отпечатък https://www.youtube.com/watch?v=xEvOr2im3KY Приложение 1 Приложение 2 Приложение 3 Приложение 4

eco-civic awareness project

12

Теми за ЕКО информираност / E.B5 Три области от нашия живот: транспорт, храни, енергия

Разработено от	FEE
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 50 - Моят избор Всички ученици застават в редица един зад друг. Учителят пита учениците: „Движение „Нулеви отпадъци“ или градинарство?“. Учениците, които изберат движението „Нулеви отпадъци“ правят крачка вдясно, а тези, които са запалени по градинарството, правят крачка вляво. След това учителят кани един или двама ученици да аргументират своя избор. След това всички учениците се връщат в редицата. Учителят задава следващия въпрос и учениците отново избират и правят крачка вдясно или вляво. Още примерни въпроси: Курс по готварство или курс по градинарство? Отглеждане на билки или на зеленчуци? Засаждане на дърво или поставяне на хранилка за птици? Личен автомобил или обществен транспорт? Разходка сред природата или каране на колело? Организиране на размяна на дрехи или поставяне на компостер в квартала? Пазаруване от супермаркет или пазаруване от местни производители? Купуване на дрехи втора употреба или купуване на нови дрехи от устойчиво производство?
Релаксиращо упражнение	 49 - Моята ръка - упражнение с дишане Плъзнете десния си показалец от основата на левия палец до върха му и едновременно с това вдишайте. След това плъзнете показалеца надолу до основата на палеца и едновременно с това издишайте. Повторете тези движения с всички пръсти на лявата ръка. След това изпълнете упражнението и с дясната ръка, като плъзгате левия показалец по пръстите на дясната ръка. Не забравяйте да вдишвате, докато плъзгате пръста нагоре, и да издишвате, докато го плъзгате надолу.
Цели	Учениците да: • разберат как три важни области от живота на хората – селското стопанство/ производството на храна, транспортната индустрия и потреблението на енергия – са пряко свързани с изменението на климата. • придобият природосъобразни навици като част от борбата с изменението на климата.

	24 карти, изобразяващи дейности на човека; за събиране на идеи (стъпка 4);
	Работен лист със задачи за учениците
	Билети с въпроси
	Самозалепящи се листчета в три цвята;
Подготовка	Листове бяла хартия А4;
	Химикалки или моливи;
	Моливи за оцветяване;
	Лепило;
	Силуети (за стъпка 8)

Ход на урока

Стъпка 1 (10 минути)

В началото на урока попитайте учениците какво знаят за изменението на климата.

Обяснете, че изменението на климата е дългосрочна промяна в глобалните или регионалните климатични модели и засяга пряко всички живи същества и техните местообитания. Климатичните промени са предизвикани главно от човешки дейности – например, изгаряне на природни горива, изсичане на горите, селско стопанство, транспортна индустрия, промишлено производство. Тези дейности увеличават концентрацията на парникови газове в атмосферата, което затопля нашата планета. Затова ставаме свидетели на все по-чести екстремни явления в нашето ежедневие като наводнения, горещи вълни или силни бури.

Кажете на учениците, че ще гледат видеофилм за изменението на климата и неговото въздействие върху Земята пред последните 30 години: https://www.youtube.com/watch?v=uFlLDcppwpI.

След като изгледат видеофилма, учениците изпълнят първата задача в работната тетрадка. Те трябва да запишат какви промени са наблюдавали във филма и да оцветят естествените процеси, които вероятно са причинили тези промени.

Стъпка 2 (5 минути)

Учителят обяснява, че някои от тези промени са причинени от изменението на климата. Както вече учениците знаят, дейността на хората има пряка връзка с климатичните промени. Учителят написва на дъската 3 думи: „храна“, „транспорт“, „енергия“. Може нарочно да изпусне някоя буква, а учениците да се опитат да познаят коя е думата. Обсъдете с класа как всяка една от тези думи („храна“, „транспорт“, „енергия“) е свързана с изменението на климата.

Стъпка 3 (6 минути)

Учителят съобщава, че в класната стая на различни места са поставени 24 карти, изобразяващи човешки дейности. Учениците се движат свободно из стаята и търсят картите. Когато намерят карта, казват каква човешка дейност е изобразена и определят дали тя има положително или отрицателно въздействие върху планетата. След като учениците намерят всички карти, групират дейностите в три категории: храна, транспорт и енергия.

Чрез тази задача учениците се запознават с различни причини за изменението на климата и се научават да ги категоризират.

Стъпка 4 (15 минути)

Кажете на учениците, че ще участват в дейност, наречена „Хората говорят“. Целта е да се включат в дискусия по предварително подготвени въпроси върху мерките за смекчаване на климатичните промени, породени от производството на храна, транспортната индустрия и потреблението на енергия.

Всеки ученик трябва да изтегли един билет с въпроси за въздействието на производството на храна, транспортната индустрия и потреблението на енергия (Билети с въпроси) върху климата. Учителят дава следните указания за дейността:

а) В рамките на 10 минути учениците задават въпросите от своя билет на петима съученици. Записват отговорите при въпросите.

б) Учителят инструктира всеки ученик да намери своята група според номера, написан върху билета с въпроси. Групите се състоят от ученици, които са изтеглили въпроси по една и съща тема (транспорт, храна или енергия) и които имат еднакъв номер на групата (3 групи отговарят за една тема).

в) Във всяка група учениците обсъждат отговорите и определят мерките, които вече се прилагат за смекчаване на климатичните промени. Те се оцветяват в зелено. Мерките, които все още не се прилагат, се оцветяват в червено.

Стъпка 5 (5 минути):

	Заедно с класа обсъдете съществуващите мерки за борба с изменението на климата и посочете областите, в които е нужно да се извършат подобрения. Учениците отговарят на 3 въпроса въз основа на проведената дискусия: 1. Кои човешки дейности причиняват изменението на климата? 2. Какво правят хората, за да смекчат въздействието си върху климата? 3. Какво още е необходимо да направят хората, за да забавят климатичните промени? Учителят раздава на всяка група 3-6 цветни самозалепящи се листчета. На всяко листче учениците записват отговорите на трите въпроса. След това всички всички листчета с отговори се залепват на стената или на бялата дъска. **Стъпка 6** (15 минути) Въз основа на отговорите, събрани от своите съученици, и на допълнителната информация от предоставените материали, всяка група трябва да предложи на класа/ училището или обществото 2-3 мерки за борба с климатичните промени. На лист А4 всяка група изработва плакат, илюстриращ мерките, които хората могат да предприемат в ежедневието си за борба с изменението на климата. Тези мерки трябва да са свързани с темата, за която отговаря групата (транспорт, енергия или храна). Всяка група представя своя плакат пред класа и обяснява как предложените мерки подпомагат борбата с климатичните промени. **Стъпка 7** (10 минути): Учениците организират изложба на своите плакати. Всяка група разглежда плакатите на другите групи в рамките на 1 минута. Учениците прочитат информацията и предложените мерки за борба с климатичните промени. Докато учениците разглеждат плакатите, трябва да помислят кои мерки могат да приложат в ежедневието си. После трябва да ги напишат в таблицата в задача 7 от работния лист. **Стъпка 8** (5 минути): Изграждане на „стена на ангажираност“ След като работата по Стъпка 6 приключи, всеки ученик получава три малки силуета (вижте Силуети). След това, за всяка от областите (транспорт, храна, енергия) ученикът избира една мярка, която ще приложи в ежедневието си. Ученикът отива до избрания от него/нея плакати и закрепва силуета си към съответните природосъобразни навици, които се ангажира да придобие. По този начин учениците създават „стена на ангажираността“.
Обратна връзка	Раздайте на учениците лепящи листчета в края на урока. Помолете ги да запишат едно нещо, което са научили за изменението на климата, и едно действие, които могат да приложат в ежедневието си. Това е бърз и лесен начин за получаване на обратна връзка.
Адаптации	Ако няма време за представяне на всички плакати: А1. Учениците ги показват на други класове. А2. Учениците от тези класове получават по 3 силуета (вижте приложение 3), които трябва да закачат към съответните природосъобразни навици, които се ангажират да придобият в ежедневието си. Така се изгражда „стена на ангажираност“ и в други класни стаи.

Умения на учителя	Стъпка 1: Въведение в изменението на климата Ефективна комуникация: ясни обяснения какво представлява изменението на климата и какви са дългосрочните последици за планетата. Учениците се насърчават да анализират промените, наблюдавани във видеото, и да направят връзка с други проблеми на околната среда. Стъпка 2: Човешка дейност и изменение на климата Активно учене: провокиране на дискусия за това как производството на храна, транспортната индустрия и потреблението на енергия са пряко свързани с изменението на климата. Стъпка 3: Посочване на причините за изменението на климата Критично мислене: насърчаване на критичното мислене, учениците оценяват въздействието на различни човешки дейности върху климата. Стъпка 4: Дейност „Хората говорят“ Активно слушане: учениците се насърчават да слушат внимателно идеите на своите съученици и да предоставят конструктивна обратна връзка. Насърчава се работата в екип и сътрудничеството между учениците в групите. Стъпка 6: Създаване на плакати и изложба Креативност: учениците се насърчават да проектират атрактивни и информативни плакати. Стъпка 8: Стена на ангажираност Визуализация: стената на ангажираност представя ангажимента на всички ученици да предприемат действия за справяне с изменението на климата.
е-ресурси	Видео за изменението на климата: Видеофилмът, който се използва в Стъпка 1, е достъпен в YouTube или в други образователни платформи. 24 карти, изобразяващи човешки дейности Билети с въпроси за дейност „Хората говорят“ (стъпка 4). Работен лист със задачи за учениците Силуети (за стъпка 8)

13

Теми за ЕКО информираност / E.B6 Проучване на навиците за потребление на електроенергия и събиране на резултати

Разработено от	Foundation for Environmental Education
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	 12 - Изписване с тяло Учителят възлага на учениците задачата да изпишат името си във въздуха, като използват само различни части на тялото – например ръка, крак, лакът, нос. *По желание:* Ако има време, учителят дава няколко думи на учениците, които те да изпишат с тяло. Може да работят всички заедно или да се разделят по групи.
Релаксиращо упражнение	 13 - Масаж на тяло Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично. *По желание:* Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.
Цели	В края на урока учениците ще: • могат да назовават различни видове производство на електроенергия. • знаят в кои ежедневни дейности използваме електроенергия. • могат да изчисляват консумацията на ток на различни уреди. • могат да разработват стратегии за намаляване на потреблението на електроенергия в ежедневието си.
Подготовка	Предварителни задачи за ученици: У дома, в рамките на една седмица учениците проучват колко време работят и колко ток консумират различни електрически уреди и устройства. Материали: • Проектор и екран • Бяла дъска или флирчарт • Маркери или химикалки • Работни тетрадки, в които учениците попълват таблици с данни и водят записки • Цветни моливи или маркери (по избор) • Достъп до интернет за прожектиране на видеофилмите (по избор) • Примерни плакати, презентации или инфографики (печатен или дигитален формат)

Ход на урока

Стъпка 1 (5 минути)

Обсъдете накратко с учениците значението на електричния ток в нашето ежедневие. Кажете им да дадат примери за уреди или устройства, които работят на ток.

Стъпка 2 (5 минути)

Прожектирайте на дъската снимка, която изобразява различни видове производство на електроенергия (напр. електроцентрала, вятърни турбини, слънчеви панели). Изпълнете задача 1 от работния лист.

Обсъдете следните въпроси с учениците:

1. Колко вида производство на енергия са показани на снимката?
2. Кои от тези източници на енергия сте виждали в околността? Според вас, как този вид производство на енергия влияе на околната среда?

Стъпка 3 (10 минути)

Игра „Как използвам електрическия ток?“ и обсъждане на ежедневните навици, свързани с потребление на електроенергия (задача 2 от работния лист).

Разделете учениците на групи от по 3 души. Ученик разказва за дневния си режим от предишния ден (например „Събудих се в 7:00 сутринта.“).

Другите двама ученици слушат внимателно. Когато чуят нещо, което е свързано с електрически ток, извикват „Стоп!“ (например „Беше още тъмно и затова запалих лампата“). Един от учениците записва тази дейност в работната тетрадка (напр. „Събудих се – запалих лампата“).

Играта се повтаря още няколко пъти. В края на дейността всяка група има списък на всички дейности, които са свързани с използване на електроенергия.

Помолете групите да разменят списъците си. След това на дъската или на флипчарта направете общ списък на всички ежедневни дейности, които включват използване на електроенергия.

Обсъдете дали при тези дейности консумацията на ток е малка или голяма.

Попитайте учениците: „Бихте ли променили нещо в ежедневието си, за да пестите ток? Защо? Защо не? Лесно ли ще бъде?“

Проведете дискусия за начините за намаляване на потреблението на електроенергия, без да се отказваме от удобството на домакинските електроуреди, например.

Стъпка 4 (15 минути)

Използване на данните от предварителното проучване: Обяснете накратко, че учениците ще използват резултатите от проучването, което трябваше да направят преди урока, като изпълнят задача 3 от работния лист. В него те са записали колко време работят различни електрически уреди и устройства в техните домове - сега учениците ще използват тези данни, за да се научат как се изчислява консумацията на енергия.

Изчисления: Кажете на учениците да направят следните изчисления в работните си тетрадки:

Общо работни часове: (работни часове за един ден) x (общия брой на дните)

Дневна консумация на електроенергия: общо работни часове x мощност на устройството (във ватове)

Седмична консумация на електроенергия: (дневна консумация на електроенергия) x (общия брой на дните за седмица)

Очаквана цена: (седмична консумация на електроенергия) x (нощна или дневна тарифа) [*Учителят трябва да предостави информация за текущите разходи за електроенергия или учениците трябва да попитат родителите за цената на един киловатчас*.]

Стъпка 5 (5 минути)

	Групова работа: Разделете отново учениците на групи от по 3 души. Възложете на учениците да направят „мозъчна атака“ и да запишат 8 предложения за намаляване на консумацията на електроенергия в ежедневието им. Насърчете ги да помислят за стратегии за: • намаляване на времето за работа на уреда; • използване на енергийно ефективни алтернативи; • изграждане на по-добри навици. **Стъпка 6** (25 минути): Избор на проект: Учениците избират дали да направят плакат, презентация или кратко видео (по избор), за да препоръчат начини за намаляване на потреблението на електроенергия. Дайте възможност на учениците да се запознаят с примерните плакати, презентации, инфографики или им покажете други подходящи онлайн ресурси, от които да черпят идеи. По групи учениците изработват избрания от тях медиен формат, като включват своите предложения и подходящи визуални елементи. **Стъпка 7** (10 минути): Всяка група закача проекта си на подходящо място и представя накратко какво е изобразено. **Стъпка 8** (5 минути): В работната си тетрадка (или задача 5 от работния лист) всеки ученик написва не повече от 3 начина за пестене на електроенергия, които действително би могъл да прилага в ежедневието си, като избира от предложенията на класа или на своята група. Учениците могат да напишат в няколко изречения защо са избрали тези начини за пестене на електроенергия и защо те са важни.
Обратна връзка	Обобщете накратко най-важните точки в урока, включително различните видове производство на електроенергия, значението на отговорното използване на електроенергия и стратегиите за намаляване на потреблението. Насърчете учениците да продължат да мислят как да пестят електроенергия и след края на урока и да споделят своите идеи със семействата си.
Адаптации	**А1.** Дайте възможност на по-силните ученици да проучат конкретни видове производство на електроенергия или как въздействат тези производства върху околната среда. **А2.** На слабо представящи се ученици възложете да направят модифицирани версии на изчисленията от Стъпка 4 и оказвайте подкрепа по време на груповите занимания.

Умения на учителя	Стъпка 1: Въведение Ефективна комуникация: обяснява се ясно и разбираемо значението на електроенергията, въвеждане на учениците в дискусия. Използват се видеоклипове или снимки за подобряване на разбирането и повишаване на интереса и мотивацията. Стъпка 2: Анализ на изображения Техники за задаване на въпроси: задаване на провокиращи мисълта въпроси, за да се стимулира критичното мислене и дискусията. Стъпка 3: Игра и дискусия Фасилитиране: умело ръководене на играта и дискусията, за да се гарантира участието на всички ученици. Стъпка 4: Изчисления Математически умения: ясни обяснения и примери как учениците да направят изчисленията. Подкрепа в разбирането и правилното прилагане на формулите. Стъпка 5: Работа по групи Креативност: учениците са насърчавани да мислят креативно и да правят нестандартни предложения. Стъпка 6: Създаване на проект Обратна връзка: осигуряване на конструктивна обратна връзка и насоки по време на процеса на изработване на проекта. Стъпка 7: Презентации и изложба Публично говорене: учениците се насърчават да изградят увереност в представянето на работата си пред останалите; да дават оценка и да се учат от чуждите презентации. Стъпка 8: Ангажираност Рефлексия: учениците размишляват върху избора си и потенциалното въздействие на действията им. Подкрепа на учениците при поставяне на реалистични и постижими цели за намаляване на потреблението на електроенергия.
е-ресурси	Как да намалим потреблението на електроенергия Предварително проучване на потреблението на електроенергия и работни задачи

14

Теми за ЕКО информираност / E.C1 Намали! Използвай отново! Рециклирай!

Разработено от	Antalya Directorate Of Education
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	12 - Изписване с тяло Учителят възлага на учениците задачата да изпишат името си във въздуха, като използват само различни части на тялото – например ръка, крак, лакът, нос. *По желание:* Ако има време, учителят дава няколко думи на учениците, които те да изпишат с тяло. Може да работят всички заедно или да се разделят по групи.
Релаксиращо упражнение	13 - Масаж на тяло Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично. *По желание:* Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.
Цели	Учениците да: • могат да дават примери за трите начина за справяне с отпадъците: Намали! Използвай отново! Рециклирай! • могат да обяснят ползите от купуването на по-малко вещи, тяхната повторна употреба и рециклирането им. • направят плакат по темата на урока с 3 до 6 собствени рисунки.
Подготовка	**Необходими материали:** материали, които могат да бъдат рециклирани (напр. хартия, пластмаса, стъкло), стари списания за изрязване на снимки, ножици, лепило и картон, кошчета или кутии за разделното събиране на рециклируемите материали. - хартия, пластмасови бутилки, алуминиеви кенчета, стъклени буркани, стари дрехи, торбички за многократна употреба, както и пластмасови сламки и стиропорени кутии **Разпечатки:** Приложение № 2, Приложение № 3

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение (10 минути)

1. Кажете на учениците, че днешният урок е по много важна за планетата тема.
2. Попитайте ги дали са чували за призива „Намали! Използвай отново! Рециклирай!“
3. Обяснете, че всъщност това са три много ефективни начина за справяне с отпадъците.
4. Дайте определения:
   - Намалявам: намалявам закупуването на ненужни вещи, които се превръщат в отпадъци.
   - Използвам повторно: намирам ново предназначение на вече използван предмет вместо да го изхвърлям.
   - Рециклирам: събирам боклука разделно, за да бъде преработен в материал, подходящ за производството на нови продукти.
5. Илюстрирайте трите действия с помощта на снимковия материал в Приложение № 1.
6. Обсъдете изображенията.
7. Раздайте на учениците Приложение № 4.
8. Кажете на учениците да изрежат картинките вдясно на листа и след това да ги поставят на правилното място.

Стъпка 2: Какво означава правилото „Намали! Използвай отново! Рециклирай!“? (20 минути)

1. Разделете класа на три групи и възложете на всяка група да отговаря за едно от трите действия.
2. Кажете на учениците да помислят за примери от тяхното ежедневие.
3. Групите представят предложенията си пред класа.
4. Раздайте Приложение № 2 на всяка група.
5. Възложете на учениците да изпълнят задачата само за действието, за което отговарят.
6. Дайте възможност на всяка група да представи примерите и изпълнението на своята част от задачата в Приложение № 2.

Стъпка 3: Игра „Да разделим боклука“ (20 минути)

1. Кажете на учениците, че играта, която предстои, ще им помогне да се научат да разделят правилно отпадъците, за да бъдат рециклирани.
2. Обяснете правилата.
3. Раздайте на учениците материали, които могат да бъдат рециклирани и такива, които не могат. Например хартия, пластмасови бутилки, алуминиеви кенчета, стъклени буркани (може да бъдат рециклирани), стари дрехи, торбички за многократна употреба (може да бъдат използвани отново), и пластмасови сламки и стиропорени кутии (трябва да се намали употребата им).
4. Учениците трябва да поставят предметите в правилния контейнер: предмети, които могат да бъдат рециклирани; предмети, които могат да се използват отново и предмети, чието потребление трябва да се ограничи.
5. Учениците правят преговор на наученото досега с помощта на Приложение № 3.

Стъпка 4: Творческа работилница (15 минути)

1. Учениците трябва да изработят плакати, свързани с правилото: Намали! Използвай повторно! Рециклирай!
2. Обяснете, че може да направят плакат за всяко едно действие поотделно или за всички заедно.
3. Кажете им, че плакатите трябва ясно да илюстрират защо избраното от тях действие е важно и как може да се прилага в ежедневието.
4. Разпределете материалите и дайте време на учениците да работят.
5. Учениците показват готовите плакати.
6. Позволете на учениците да се разходят из класната стая и да разгледат работата на съучениците си.

Стъпка 5: Приложение на правилото „Намали! Използвай отново! Рециклирай!“ **на практика (10 минути)**

1. Обсъдете как учениците могат да прилагат правилото в ежедневието си.
2. Задайте следните насочващи въпроси:
   - Как да намалим отпадъците у дома и в училище?
   - Как може да използваме повторно вещи и дрехи вместо да ги изхвърляме? Проявете творчество.

	◦ Защо рециклирането е важно и кои продукти могат да бъдат рециклирани? **Стъпка 6: Заключение и рефлексия (5 минути)** 1. Обобщете най-важното от урока, като използвате Приложение № 1. 2. Повторете още веднъж какво означава правилото „Намали! Използвай отново! Рециклирай!“. 3. Насърчете учениците да споделят какво ще променят в ежедневието си, за да намалят отпадъците и така да помогнат за опазване на природата.
Обратна връзка	За да получите обратна връзка от учениците, може да зададете следните примерни въпроси: - Коя част от днешния урок ви хареса най-много? - Какво научихте за трите начина за справяне с отпадъците? - Кое в урока ви затрудни?
Адаптации	При изпълнението на задачата в Стъпка 4 учениците, които не желаят да рисуват, може да изрязват снимки от стари списания, които да залепят на плакатите си.
Умения на учителя	• Въвеждане в темата на урока: увлекателно начало на урока, което мотивира учениците да научат за трите начина за справяне с отпадъците. (Стъпка 1) • Обяснения: новите понятия се обясняват точно и разбираемо и са ясно онагледени. (Стъпка 1) • Работа по групи: ефективно водене на дискусиите и дейностите, насърчавайки учениците да работят в екип, за да генерират идеи и примери. (Стъпка 2) • Практически дейности: провеждане на игра „Да разделим боклука“, чрез която учениците прилагат на практика наученото за рециклирането. (Стъпка 3) • Рефлексия и приложение: учениците разсъждават върху практическото приложение на трите принципа за справяне с отпадъците и се насърчават да ги използват в тяхното ежедневие. (Стъпка 5, Стъпка 6)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4

15 Теми за ЕКО информираност / E.C2 Замърсяване на околната среда: Причини и видове

Разработено от	Antalya Directorate Of Education
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	 15 - Животни по височина Учителят казва на учениците да си измислят животно, без да го казват на останалите. Тогава те трябва, без да говорят, да се подредят в редица от най-малкото към най-голямото животно. Участниците могат да показват кое е избраното от тях животно, само чрез жестове и звуци. След като се подредят, учениците казват кое животно са си избрали, и учителят проверява дали са се подредили правилно.
Релаксиращо упражнение	 18 - Да направим място Учениците вдигат ръце с дланите нагоре, представяйки си как избутват тавана с всички сили, за да увеличат обема на стаята, в която се намират. После свалят ръце, обръщат длани надолу и си представят, че избутват пода. След това с дясната ръка избутват стената вдясно, а с лявата – стената вляво.
Цели	Учениците да: • се запознаят с видовете замърсяване на околната среда и основните замърсители; • разберат как могат да предотвратят замърсяването на околната среда.
Подготовка	**Материали:** работни листове **Подредба на класната стая:** стандартна **Разпечатки:** Приложения № 3, № 4, № 5, № 6

Ход на урока

Стъпка 1: Въведение и участие на учениците (15 минути)

- Напишете на дъската думата „замърсяване“ и попитайте учениците с какво я свързват.

- Опитайте се да извлечете всичко, което учениците знаят за замърсяването, и го напишете на дъската.

- Обобщете отговорите им и обяснете значението на „замърсяване“: Замърсяване е внасянето на вредни или токсични вещества във въздуха, водата и почвата, които имат отрицателно въздействие върху всички живи организми на планетата, в това число и върху здравето на хората.

Стъпка 2: Дискусия (5 минути)

- Обсъдете заедно защо замърсяването е сериозен проблем и какви са последиците за околната среда и живите организми.

Стъпка 3: Видове замърсяване (5 минути)

- Учителят въвежда основните видове замърсяване (на въздуха, на водата, на почвата и шумово замърсяване) с помощта на изображенията в Приложение № 1.

Стъпка 4: Замърсяване на въздуха (10 минути)

- Насърчете учениците да участват активно с предложения, докато обяснявате какво означава замърсяването на въздуха и кои са основните замърсители.
- Определение: *Въздухът се замърсява, когато в него попаднат вредни вещества.*
- Поискайте примери за замърсители на въздуха и запишете всички отговори на дъската.
- Обобщете отговорите на учениците и добавете още примери, ако е необходимо. Замърсители на въздуха са: изгорели газове от автомобилите, дим и сажди от промишлените предприятия, някои химически продукти за земеделието.
- Обяснете по-подробно: *Въздухът основно се замърсява при изгарянето на природни горива (нефт, природен газ и въглища), при производството на различни продукти и при движението на моторните превозни средства*.
- Учениците участват в „мозъчна атака“ и дискусия: *Какво мислите за ползването на автомобили? Посочете алтернативни средства за придвижване. Може ли обществеият транспорт и велосипедите да бъдат алтернатива на автомобилите?*
- Раздайте на учениците Приложение № 4, което съдържа кратко обобщение на темата.

Стъпка 5: Замърсяване на водата (10 минути)

- Насърчете учениците да участват активно с предложения, докато обяснявате какво означава замърсяването на водата и кои са основните замърсители.
- Определение: *Замърсяване на водата е когато във водните басейни (реки, езера, морета и океани) попадне замърсена с вредни вещества вода.*
- Мозъчна атака: *От какво се замърсява водата?* Записвайте отговорите на учениците на дъската, докато отговарят.
- Обобщете отговорите на учениците и добавете още примери, ако е необходимо. *Водата се замърсява при изхвърляне на отпадъци от промишленото производство, от селското стопанство и от пластмасови отпадъци от бита.*
- Обяснете по-подробно: *Най-големият замърсител на водата са отпадъците от промишленото производство. Фабриките често изхвърлят замърсена с опасни вещества вода във водните басейни.*
- Учениците участват в „мозъчна атака“ и дискусия: *Какво според вас се случва, когато тези вредни вещества попаднат в нашите водоизточници? Вредни ли са пластмасовите отпадъци? Защо? (Пластмасата е вредна за водните организми. Попаднала в моретата и океаните тя се разпада на малки частици, наречени микропластмаса. Морските обитатели поглъщат тези малки частици, защото ги бъркат с храна, и това води до тяхната смърт.*
- Раздайте на учениците Приложение № 3, което съдържа кратко обобщение на темата.

Стъпка 6: Замърсяване на почвата (10 минути)

- Насърчете учениците да участват активно с предложения, докато обяснявате какво означава замърсяването на почвата и кои са основните замърсители.

- Определение: *Почвата се замърсява, когато в нея попаднат вредни вещества.*
- Мозъчна атака: *От какво се замърсява почвата?* Записвайте отговорите на учениците на дъската, докато отговарят.
- Обобщете отговорите на учениците и добавете още примери, ако е необходимо. *Почвата се замърсява от отпадъци от промишленото производство, от изкуствени торове и от препарати за борба с вредители по селскостопанските растения, както и от отпадъците от бита.*
- Обяснете по-подробно: *Отпадъците от промишленото производство често съдържат вредни вещества, които проникват в почвата*.
- Учениците участват в „мозъчна атака“ и дискусия: *Как химичните замърсители в почвата влияят на растенията и животните? Как изкуствените торове и препаратите за борба с вредители влияят на почвата и на живеещите в нея организми? (Химичните замърсители могат да убият полезните микроорганизми в почвата и така да попречат на нормалното развитие на растенията. Замърсителите се всмукват в растенията и вредните вещества преминават в хората, които ги използват за храна.)*
- Раздайте на учениците Приложение № 6, което съдържа кратко обобщение на темата.

Стъпка 7: Шумово замърсяване (10 минути)

- Насърчете учениците да участват активно с предложения, докато обяснявате какво означава шумово замърсяване и кои са източниците му.
- Определение: *Шумово замърсяване означава вреден или прекомерен шум, който нарушава нормалната среда*.
- Мозъчна атака: *Примери за шумово замърсяване*. Записвайте отговорите на учениците на дъската, докато отговарят. Потвърдете и добавете още примери, ако е необходимо: *основни източници на шум са превозните средства, строежите, силната музика и промишленото производство.*
- Мозъчна атака: *Как прекомерният шум влияе на хората и животните? (учениците споделят личен опит)*
- Дискусия: *Как можем да ограничим шумовото замърсяване в ежедневието си?* Обобщете отговорите (и добавете още идеи, ако е необходимо): *като намалим звука на устройствата за слушане на музика, като използваме шумозаглушители или се борим за по-тихи улици и работна среда.*

Стъпка 8: Как замърсяването се отразява на околната среда и на човешкото здраве? (10 минути)

- Мозъчна атака: *Вредното въздействие на замърсяването върху околната среда и здравето на хората.*
- Възможни отговори: *Замърсяването на въздуха причинява дихателни проблеми при хората, замърсяването на водата влияе върху качеството на питейната вода, а замърсяването на почвата засяга безопасността на храните*.
- Подчертайте, че хората са отговорни за замърсяването, но също така предприемат стъпки за неговото намаляване: *Дейностите на хората замърсяват въздуха, водата и почвата. Движението на автомобили, използването на пластмасови изделия и неправилното изхвърляне на отпадъци от бита оказват сериозно влияние върху околната среда.*
- Мозъчна атака: *Как можем да намалим и предотвратим замърсяването на околната среда? (предложения: като използваме по-рядко автомобили, като рециклираме повече, като употребяваме екологични продукти, по-малко пластмаса и т.н.)*
- Раздайте на учениците Приложение № 5, което съдържа кратко обобщение на темата.

Стъпка 9: Заключение (5 минути)

- Обобщете урока с помощта на Приложение № 2.
- Наблегнете още веднъж колко е важно учениците да са информирани кои са основните замърсители на околната среда. Насърчете ги да опазват природата.

Обратна връзка	Поискайте от учениците да споделят какво мислят за проведения урок – какво са научили и какво им се е сторило интересно или пък трудно. Тази обратна връзка ще ви помогне да разберете нагласите на учениците и ще подобри преподаването ви.
Адаптации	*При по-големи класове:* Учениците работят в групи, за да участват всички. Назначете отговорници, които да ръководят дискусиите и дейностите.

Умения на учителя	• Техники за задаване на въпроси: използване на въпроси за стимулиране на критичното мислене и участието в дейностите. (Стъпка 1, Стъпка 4, Стъпка 5, Стъпка 7, Стъпка 8) • Обяснения: новите понятия се обясняват точно и разбираемо и са подкрепени с примери. (Стъпка 3, Стъпка 6, Стъпка 7, Стъпка 8, Стъпка 9) • Фасилитиране: умело ръководене на учебния процес, осигурявайки нужната мотивация и активно участие. (Стъпка 4, Стъпка 6, Стъпка 7, Стъпка 8, Стъпка 9) • Онагледяване: използване на нагледни дидактически материали като таблици, карти и диаграми за подобряване на разбирането. (Стъпка 5, Стъпка 7, Стъпка 8, Стъпка 9) • Обобщаване: обобщаване и затвърдяване на знанията. (Стъпка 6, Стъпка 7, Стъпка 8, Стъпка 9, Стъпка 10)
е-ресурси	Приложение № 1 Приложение № 2 Приложение № 3 Приложение № 4 Приложение № 5 Приложение № 6

16

Теми за ЕКО информираност / Е.С3 Кръгова икономика

Разработено от	Prosveta Foundation - Petya Yordanova
клас	
Продължителност	80

Енергизиращо упражнение

31 - Надпревара за ресурси

Част 1

Поставете няколко обръча на пода (по един обръч на всеки трима ученици). Обръчите представляват природните ресурси на Земята.

Обяснете на учениците, че те представляват всички живи същества на планетата. Могат да изберат дали да бъдат хора, животни или растения. Учениците започват да се разхождат из стаята. Когато учителят плесне с ръце, всички се втурват към обръчите, които са техните домове и осигуряват всичко необходимо за живот. В един обръч могат да се поберат само трима ученици, защото ресурсите в него са достатъчни за три живи същества.

Тъй като има повече обръчи, отколкото е необходимо, всеки ученик може да влезе в един от тях. Учителят казва: „Всички ли успяхте да се настаните? Нашата планета е прекрасна - на нея има достатъчно място и ресурси за всички!“

Част 2

Помолете учениците да излязат от обръчите и да се разпръснат из стаята. Поставете картите „Надпревара за ресурси“ (Приложение 4) с лицето надолу на учителската маса и помолете един ученик да изтегли карта и да прочете на глас какво пише на нея. Всички ученици, за които твърдението е вярно, трябва да вдигнат ръка.

Следващи стъпки:

Сценарий 1 (всички зелени карти): Картата гласи: „Използваш торби за многократна употреба, когато пазаруваш“. Учениците, които правят това, вдигат ръка, и учителят ги преброява. Ако те са над 50% от общия брой ученици, учителят не предприемат допълнителни действия и позволява на някой друг да изтегли нова карта.

Сценарий 2 (всички жълти карти): Картата гласи: „Оставяш лампите да светят, когато излизаш от стаята“. Учениците, които правят това, вдигат ръка, и учителят ги преброява. Ако те са над 50% от общия брой ученици, учителят отстранява един от обръчите, защото това е пример за поведение, което изчерпва природните ресурси или вреди на планетата.

Играта продължава по описания вече начин, докато не свършат картите. Всеки път, когато повече от 50% от учениците вдигнат ръка в отговор на твърдение от жълта карта, учителят отстранява един обръч.

В края на дейността учителят плясва с ръце и учениците трябва да се вместят в обръчите, които са останали след изчитането на картите. Ако броят на обръчите не се е променил, това е резултат от отговорното поведение на учениците към природата. Ако броят на обръчите е по-малък, някои ученици ще останат извън тях, защото техните местообитания са изчезнали заради безотговорното им поведение.

Релаксиращо упражнение	32 - Справи се чудесно! Учениците се подреждат в кръг. Всички се обръщат надясно и с дясната ръка потупват по рамото детето пред тях и му/ѝ казват: „Справи се чудесно!“. След това учениците се обръщат на 180 градуса, с лявата си ръка потупват ученика пред тях и му/ѝ казват: „Справи се чудесно!“. Накрая учениците застават с лице към центъра на кръга. Поставят дясната си ръка на лявото си рамо, а лявата ръка – на дясното, потупват се по раменете и си казват „Справих се чудесно!“.
Цели	Чрез различни материали и видеоклипове, учениците ще достигнат до същността на концепциите за линейна икономика и кръгова икономика. Учениците ще разберат важността на идеята за кръгова икономика за намаляване на отпадъците и опазването на природата.
Подготовка	**Помощни материали** • 8 обръча (по 1 обръч на всеки 3 ученици) • Бяла дъска или проектор • Лаптопи или таблети за всяка група (по избор – за стъпка 3) **Принтирани материали:** • Пликове с изрязани думи/карти за всяка група (Приложение 2) • Работен лист за ученика (Приложение 3) – за всеки ученик • Работен лист за групата (Приложение 1) – за всяка група • Карти за дейността за енергизиращата дейност „Надпревара за ресурси“ (Приложение 4)

Ход на урока

Стъпка 1 (5 мин.): Мозъчна атака

Огледайте се около вас. Ние сме заобиколени от различни неща – предметите в класната стая, нашите дрехи, колите, които виждаме през прозореца, сградата на училището и т.н. Всички неща, които виждаме, са направени от различни материали.

Нека се опитаме да изготвим списък с всички материали, за които се сещаме.

Очаквани независими отговори или подтикнати от учителя: пластмаса, метал, дърво, стъкло, различни влакна и тъкани, найлон, полиестер, вълна, памук и др.

Материалите се записват на дъската.

Стъпка 2 (15 мин.) Групова работа

1. Нека всяка група направи списък с дрехите, с които децата са облечени и отбележат колко време ги носят.
След това всяка група обобщава своите отговори и ги споделя пред всички. (Приложение 1)
2. Изберете няколко дрехи от списъците и поставете задача на учениците да познаят от какви материали е направена всяка дреха. Приемете всички отговори и накрая обяснете на учениците, че всички тези материали (които използваме за нашите дрехи и битови предмети) идват от природния свят. Това е вярно дори за пластмасата, която изисква нефт като една от основните си съставки.

Стъпка 3: (8 мин.)

1. Учителят отправя предложение към учениците да направят предположения (или да проверят в интернет) колко литра вода са необходими за изработването на една тениска – това е дреха, която всички ученици носят. (Отговорът е 2700 литра, но на този етап всички предположения се записват на дъската или на флипчарт).

2. Учениците се опитват да опишат пътя на тениската, докато стигне до чекмеджето, където държим дрехите си. Очаква се крайният маршрут да включва следните етапи: Ако тениската е направена от памук, този памук трябва да се отгледа някъде и да се прибере от фермер, след което се преде на прежда, за да се направи платът, който по-късно се използва за направата на тениската. Много вода, енергия (под формата на слънчева светлина) и хранителни вещества в почвата са необходими за памука, от който се прави тениската. Да не забравяме и енергията и тежкия труд на хората, които са отгледали памука, след това са направили преждата, плата и накрая – тениската. Най-вероятно, след като е произведена, тениската е пътувала на дълго разстояние, за да стигне до магазина, откъдето сте я купили, и сте я донесли у дома. Това е дългият път на едно просто парче облекло – тениската!

Стъпка 4: (15 мин.) Гледане на филми

Учениците гледат филмите и формулират определения за линейна и кръгова икономика:

Кръгова икономика: какво представлява и защо е важна
https://www.europarl.europa.eu/topics/bg/article/20151201STO05603/krghovata-ikonomika-kakvo-predstavliava-tia-i-zashcho-e-vazhna

Кръгова икономика за деца https://www.youtube.com/watch?v=tCJNikTz1sA (автоматично генериран превод на всички езици)

Вземи - Направи (произведи) - Използвай - Изхвърли.
Наричаме този цикъл линейна икономика. Ние вземаме нашите природни ресурси, превръщаме ги в продукти, използваме продуктите и след това ги изхвърляме, когато вече не са ни необходими, и те стават отпадъци.

Икономиката работи по този начин от много, много години – от индустриалната революция, когато хората за първи път са измислили как да произвеждат масово продукти.

Но сега достигаме критичната точка – това вече не е добро нито за бизнеса, нито за хората, нито за околната среда. Този начин на действие води до високи нива на отпадъци и замърсяване, които вредят на нашата планета и нашето здраве.

Време е за нова система. Спомняте ли си как се нарича тази нова организация за производство и използване на нещата? Това е кръговата икономика.

Стъпка 5: (10 мин.) Групова работа

Всяка група получава плик с думи (Приложение 2): ВЗЕМИ x2, НАПРАВИ x2, ИЗПОЛЗВАЙ x2, ИЗХВЪРЛИ, ИЗПОЛЗВАЙ ОТНОВО, ОТКАЖИ, ПОПРАВИ, ПРЕМИСЛИ, РЕЦИКЛИРАЙ, които са изрязани отделно. Всяка група трябва да подреди думите в ДВЕ диаграми, обясняващи (1) линейната икономика и (2) кръговата икономика. Учителят трябва да насочи вниманието на учениците към новите думи, които не са споменати във видеото или в предишните задачи. Може да се започне дискусия за това как учениците разбират значението на думите "премисли" и "откажи", свързани с потреблението.

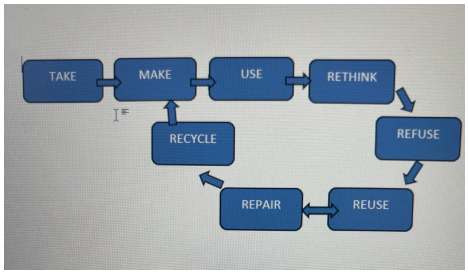
Учениците изпълняват задачата и представят резултата.

Очаквано подреждане на предоставените думи:

Линеен икономически цикъл:

ВЗЕМИ (суровини) – НАПРАВИ (произведи предмети) – ИЗПОЛЗВАЙ – ИЗХВЪРЛИ.

Кръгов икономически цикъл:
ВЗЕМИ (суровини) – НАПРАВИ (произведи предмети) – ИЗПОЛЗВАЙ – ПРЕМИСЛИ (дали трябва да купиш нов предмет) – ОТКАЖИ (да купиш нов предмет) – ПОПРАВИ (ако е необходимо, за да използвате предмета отново) –ИЗПОЛЗВАЙ ОТНОВО (предмета) – РЕЦИКЛИРАЙ (ако е възможно).

Стъпка 6: (12 мин.) Индивидуална работа в Работния лист на ученика (Приложение 3).

Работният лист предоставя шаблон, който учениците могат да използват, за да представят етапите в жизнения цикъл на една тениска. Инструктирайте ги да изрежат изображенията поотделно и да ги поставят в диаграмата (шаблона), за да представят цикъла на линейната икономика при производството и употребата на памучна тениска.

Същият шаблон ще се използва за представяне на стъпките, илюстриращи цикъла на кръговата икономика на тениската.

Очаквано подреждане на предоставените изображения (с оглед на номерата в полетата на шаблона):

Линеен икономически цикъл:

1. Суровина (памук)
2. Памучен текстил
3. Тениска, произведена във фабрика
4. Тениска, продавана в магазини
5. Използван продукт и изхвърлен в боклука
6. Депо за отпадъци

Кръгов икономически цикъл:

1. Суровина (памук)
2. Памучен текстил
3. Тениска, произведена в фабрика
4. Тениска, продавана в магазини

7. Използван продукт и поставен за рециклиране

Стъпка 7: (5 мин.) Време за проверка на наученото

	Учителят може да избере един от посочените начини за влизане в платформата Wordwall. • Вход с QR кода • или с линка: http://wordwall.net/resource/75893461 Учениците трябва да прочетат текста и да попълнят пропуските с оцветените думи. *Пояснение*: 1of 2 – упражнението е на английски; Избирате **2 of 2** – упражнението е на български.
Обратна връзка	**Обратна връзка** • Какво ново научихте днес? • Смятате ли, че е трудно да се внедри концепцията за кръговата икономика в ежедневието? • Ще промените ли нещо в ежедневието си след днешния урок? Какво?
Адаптации	1. Учениците изследват и представят интересни факти за кръговата икономика. Те могат да представят своите открития в друг час (да предложат видео, да разкажат на съучениците какво са научили, да направят рисунка или постер и да го донесат в клас). 2. По-малките ученици могат да организират работилница, демонстрирайки на практика модела на кръговата икономика, като преработват и дават втори живот на предмети. Ето няколко идеи: • Преработка на тениска в чанта: https://climatekids.nasa.gov/tshirt-bag/ - на английски https://www.youtube.com/watch?v=pYRKiTryoOI – на български • Втори живот на пластмасите: https://www.countryliving.com/uk/create/craft/a19861275/how-to-recycle-plastic-alternative-creative-ways/
Умения на учителя	**Управление на класната стая:** • Установяване на ясни очаквания, поддържане на дисциплина и насърчаване на положителни поведения. **Комуникация:** • Слушане и адаптивност - темата е интересна, но сложна. Учениците може да задават много въпроси или да имат различно мнение и разбиране в началото, така че учителят трябва да е готов да се адаптира и да отговори на техните нужди. • Креативност - представяне на материалите и ангажиране на учениците в дискусии. **Критично мислене:** • Бързо отговаряне на въпросите на учениците - няма погрешни отговори, но учителят трябва да обясни същността на проблема. • Редактиране на учебните планове и създаване на нови, използвайки бележките за адаптация. **Търпение** при преглед на материалите и информацията по темата с учениците, които имат затруднения в изпълнението на задачите, или с тези, които имат различна визия или мнение.

е-ресурси	Кръгова икономика - видео https://www.europarl.europa.eu/topics/bg/article/20151201STO05603/krghovata-ikonomika-kakvo-predstavliava-tia-i-zashcho-e-vazhna Кръгова икономика за деца - видео https://www.youtube.com/watch?v=tCJNikTz1sA Игра за проверка на знанията Приложение 1: Групов работен лист (Стъпка 2) Приложение 2: Думи (Стъпка 5) Приложение 3: Работни листи за учениците (Стъпка 6) Приложение 4: Карти „Надпревара за ресурси“ (Енергизиращо упражнение)

17

Теми за ЕКО информираност / E.C4 Пречистване на водата (експериментален подход)

Разработено от	Prosveta Foundation - Petya Yordanova
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	 35 - Вода - почва - въздух Учениците застават в кръг, както е показано на снимката. Когато чуят думата **вода**, подскачат два пъти напред, без да развалят кръга. Когато чуят думата **почва**, подскачат веднъж назад**.** Когато чуят думата **въздух**, се завъртат с подскок на 360º. Учениците изпълняват действията няколко пъти, като следват указанията на учителя.
Релаксиращо упражнение	 6 - Дишам като пчела Учителят инструктира учениците да се разположат удобно, за да упражняват пчелно дишане. Трябва да си представят, че са кацнали на листо или цвят. Учителят дава следните инструкции на учениците: • Вдишайте така, че въздухът да минава през носа ви и да изпълва дробовете ви. • Докато издишвате, жужете като пчела. Колко време можете да жужите? Разберете колко далеч ще прелети вашата пчела, преди да трябва да си почине. Бзз! • При следващото вдишване разберете дали вашата пчела може да лети със силно, шумно жужене. • При следващото вдишване нека вашата пчела да лети с леко жужене. Когато упражнението приключи, учителят отделя време за кратка дискусия. Различно ли е чувството, когато жужите силно и леко? Как се чувства тялото ви? *По желание (ако има време)*: След упражнението с дишане учениците могат да нарисуват пчела и листото или цвета, на който са „стояли“ във въображението си. Тази рисунка може да бъде използвана, за да напомня за релаксиращото упражнение. Когато видят рисунката, започват да се държат като пчела на листо и да използват пчелното дишане.
Цели	В края на урока учениците: • да бъдат наясно с влиянието на хората върху околната среда (суша и вода) - връзка с отрицателния отпечатък върху околната среда; • да знаят по-добре какви действия могат да осъществят, за да опазят водата - връзка с положителния отпечатък върху околната среда; • да знаят как да оценят своите действия.

Подготовка	***Материали*** • *Станция 1* - 4 празни бучканчета (по едно за всяка група), чиста вода, хартия, опаковки, храна, пластмасови предмети • *Станция 2* - 4 комплекта (по един за всяка група) - празен поднос или купа, чиста вода, черен пипер, течен сапун • *Станция 3* – дигитални устройства за учениците, за да достъпят до онлайн игра, която могат да играят индивидуално или по двойки • *Станция 4* - 4 комплекта от по 2 чаши, кална вода, кухненска хартия или салфетки **Подреждане на класната стая** – класът се разделя на 4 групи. Обособяват се 4 станции за експерименти. По време на урока, групите се завъртат, за да преминат през всяка станция и направят всички експерименти. Препоръчва се всички експерименти да се извършват под наблюдението на възрастен/учител. ***Разпечатки*** • Принтирано Приложение А: провокиращи снимки на природата • 4 копия (по едно копие за всяка група) от Приложение 1 (Работен лист Станция 1) • 4 копия от Приложение 2 (Работен лист Станция 2) • 4 копия от Приложение 3 (Работен лист Станция 3) • 4 копия от Приложение 4 (Работен лист Станция 4) • копие от Приложение 5: SOS писмо • копия от Приложение 6 (Работен лист за ученици) за всички ученици.

Ход на урока

Стъпка 1 (8 мин.): *Въведение.*

Привличане на вниманието и интереса на учениците към темата чрез провокативни снимки и въпроси - Приложение 1

Учителят залепва на дъската картинки, които показват резултата от човешката дейност върху водата като ресурс - суша/наводнения, отпадъци/пестене на вода, изсъхнали/живи растения, мръсна/чиста вода.

Въпроси за обсъждане:

- Какво представляват тези изображения?
- Какви са посланията на снимките?
- Защо има такива противоречия по отношение на водата?
- Избройте някои замърсители на водата.

Целта е учениците да бъдат заинтригувани от темата на урока и да ги мотивирате да участват активно.

Стъпка 2 (7 мин.) *SOS писмо.*

Учителят съобщава, че класът е получил SOS писмо! Той/тя чете (Приложение 5) на учениците и ги пита дали желаят да помогнат!
Стъпка 3 (60 мин.): *Провеждане на експерименти*.

Учителят пита учениците кои са основните замърсители на водата. (Връзка с урока Осведоменост за замърсяването)

Описаните дейности са свързани със замърсяване на водите и пречистване на водата.

Класът е разделен на 4 групи. Организирани са 4 станции и всяка група трябва да премине през всяка станция и да направи описания експеримент в рамките на 15 минути.

Станция 1: *Замърсители на водата*

В буркан с вода се поставят различни видове отпадъци: хартия, твърда храна, опаковки и др. Учениците могат да видят, че водата е чиста и няма цвят или мирис. Те обсъждат това, което наблюдават, и един ученик попълва първата част на таблицата на Приложение 1. След това бурканът се затваря плътно с капачка и се оставя за няколко дни. *За по-бърз резултат учениците могат да бъдат организирани да направят тази стъпка няколко дни преди урока.*

След няколко дни учениците отварят буркана и записват наблюденията си в таблицата: дата, цвят и мирис на водата. Очаквани наблюдения: водата вече не е бистра, цветът е станал мътен и мирише лошо.

Заключение: Отпадъците замърсяват водата.

Изводи: Чрез експеримента учениците ще бъдат убедени, че водата трябва да се поддържа чиста.

Станция 2: Замърсяване и пречистване на водата

- Учениците от втората група участват в научен експеримент, който демонстрира замърсяване и пречистване на водата. Екипът получава поднос в който се налива вода и се добавя черен пипер. Това е начин за визуализиране на замърсяването на водата. Децата са инструктирани да потопят пръстите си и да обсъдят дали харесват мръсотията, оставаща по ръцете им.
- След това правят същото, но първо потапят пръст в течен сапун и след това във водата с черен пипер. Те споделят своите наблюдения.

Очаквани наблюдения: Сапунът изтласква черния пипер от пръста, той се отдръпва.

Заключение: Сапунът предпазва ръцете ви от мръсотията.

Демонстрира се действието на почистващите препарати.

Наблюденията са записани в Приложение 2.

Станция 3: *Почистване на плажа - игра*

Учениците играят играта, като разделят отпадъците и ги изхвърлят в подходящия кош за рециклиране. Учениците получават инструкциите (Приложение 3) и играят играта.

Станция 4 *Филтриране на вода*

Четвъртият експеримент е свързан с филтрирането на водата. Това е експеримент с две чаши и хартиена кърпа. Калната вода се излива в една от чашите. Двете чаши са свързани с навита хартиена кърпа.Чашата с кална вода се поставя на по-високо ниво. След известно време пречистената вода (поради хартиената кърпа) се влива във втората чаша. Учителят може да покаже резултатите от същия експеримент, който е провел по-рано, така че резултатите да могат да се наблюдават бързо. Децата споделят впечатленията си.

Учениците попълват своите наблюдения в Приложение 4.

Стъпка 4 (5 мин.) *Заключения*
Учителят записва на дъската следните въпроси за дискусия:

- **Как може да се контролира замърсяването на водата?**

  Учителят записва всички предложения на учениците на дъската. След като ги обсъдят, учениците се инструктират да изпълнят задачите от Приложение 6. Като съпоставят двете части на изявлението, те ще научат повече начини за контрол на замърсяването на водата.

- **Защо трябва да поддържаме водата чиста?**

  Учениците обмислят темата. Учителят записва всички предложения и добавя важна информация:

  - Питейната вода е много оскъдна в природата, затова трябва да се използва отговорно и пестеливо.

  - Поддържането на водата чиста е много важно за нашето здраве и за всички живи същества.

  - Добрата хидратация подпомага доброто функциониране на всички органи в човешкото тяло.

  - Чаша вода ни помага да се съсредоточим и да бъдем по-концентрирани.

  - Питейната вода регулира телесната температура и подпомага храносмилането.

Обратна връзка	*Въпроси за дискусия:* 1. Коя беше най-интересната част от урока? 2. Коя беше най-трудната част от урока? 3. Как се почувствахте, работейки в днешните групи? 4. Какво бихте искали да промените или добавите в този урок?
Адаптации	По-малките ученици могат да направят индивидуално експеримента само от Станция 4, така че всички да могат да участват активно. По-големите ученици, които са наясно с отпечатъка върху околната среда, могат да изчислят своя воден отпечатък https://watercalculator.org/

	Управление на класната стая - установяване на ясни очаквания, поддържане на дисциплина и насърчаване на положително поведение. *Комуникация* - слушане и адаптивност - темата е интересна, но сложна. Учениците могат да задават много въпроси или може да имат различно мнение и разбиране в началото, така че учителят трябва да е готов да се адаптира и да отговори на техните нужди. *Креативност* – при представяне на материалите и дейностите и включване на учениците в дискусии. *Критично мислене*
Умения на учителя	- отговаряйте бързо на въпросите на учениците - няма грешни отговори, но учителят трябва да обясни същността на задачата. - редактирайте плановете на уроците и създавайте нови, като използвате бележките за адаптация. *Гъвкавост* – експериментите могат да отнемат повече или по-кратко време и учителят трябва да бъде гъвкав спрямо новата организация на ротацията. *Изграждане на увереност* – чрез практическата работа учителят може да изгради увереност и да насърчи учениците. *Фасилитация* - предизвикване на дискусии и дейности за осигуряване на активна ангажираност на учениците.
е-ресурси	Интерактивна игра: Станция 3 Воден отпечатък Water Footprint Приложение А Приложение 1 Приложение 2 Приложение 3 Приложение 4 Приложение 5 Приложение 6

18

Теми за ЕКО информираност / E.C5 Отговорно потребление

Разработено от	Prosveta Foundation - Petya Yordanova
клас	
Продължителност	60
Енергизиращо упражнение	34 - Буква по буква Помолете седем ученици да излязат най-отпред и да застанат един до друг с лице към класа. Раздайте им по една карта със следните букви в разбъркан ред: У Р С Р С Е (РЕСУРС), като учениците не трябва да виждат кои са буквите. Кажете им да държат картите над главите си, за да се виждат добре от съучениците им. Обяснете, че седемте букви образуват дума. Помолете учениците от чиновете да дадат указания на учениците с буквите да се наредят така, че да изпишат правилно думата (например: Ана (която държи буква Е), премести се три букви надясно; Петър (който държи буква С), премести се в края на думата, и т.н.). След като образуват правилната дума, учениците я прочитат в хор.
Релаксиращо упражнение	 33 - Релаксация с цветове Учениците са инструктирани да легнат по гръб или да седнат в удобна поза и да си представят как различни цветове изпълват части от телата им. Представете си как **цветът ви обгражда от всички страни**. С всяко вдишване цветът нахлува постепенно в тялото ви • Представете си, че червеният цвят на маковете изпълва краката ви. • Представете си, че топлият жълт цвят на слънцето изпълва корема ви. • Представете си, че зеленият цвят на младите листа изпълва дробовете ви. • Представете си, че синият цвят на небето изпълва гърлото ви. • Представете си, че лилавият цвят на нощното небе изпълва главата ви. Сега оставете цялото си тяло да се почувства щастливо, спокойно и отпуснато.
Цели	В края на урока учениците ще: • разберат идеята за отговорното потребление; • идентифицират поведения, които насърчават отговорното потребление; • повишат осведомеността си относно важността на отговорното потребление; • разберат проблемите, свързани с производството на палмово масло; • предложат начини на действие, с които могат да помогнат за решаването на проблема с палмовото масло.
Подготовка	**Материали –** разпечатки на работни листи за учениците: Приложение 1, Приложение 2, Приложение 3 **Оборудване –** интерактивна бяла дъска или проектор **Организация на класа** – в края на урока класът се разделя на 4-5 групи **Принтирани материали** – големи букви Р Е С У Р С

Ход на урока

Стъпка 1 (10 мин.): Въведение

Обяснете на учениците какво представляват природните ресурси и че ние ,хората, зависим от тях, за да произвеждаме нещата, които използваме в ежедневието си.
Организирайте мозъчна атака на тема „Природните ресурси на Земята"; запишете всички отговори на дъската.

Донесете различни предмети (например саксийно растение, камъни, почва и др.), за да помогнете на учениците да изброят всички ресурси.
Попитайте учениците да дадат примери за продукти, създадени чрез някои от изброените ресурси:
слънце – енергия
гори – дървесина, хартия, дъвка
животни – вълна, мляко, месо
вода – енергия от турбини, важността на водата за всички и всичко, скритата вода в храната, тялото, дрехите.

Предоставете актуална информация за потреблението и ресурсите: Повече от 80% от ресурсите на планетата се потребяват от само 20% от населението, което живее в индустриализирани страни. Ние бързо изчерпваме всички ресурси, които планетата може да предложи. Разликата между тези, които имат, и тези, които нямат, се увеличава. Ако всички хора възприемат начина на живот на населението, което живее в индустриализираните страни, ще са ни нужни още три планети с подобен размер, за да задоволим нуждите си.
В началото на 21-ви век тежкото състояние на ситуацията в световен мащаб призовава всички нас към действие. Помислете и предложете неща, които можем да променим в начина си на живот, за да действаме като отговорни граждани?

Стъпка 2 (12мин.) Действия за отговорно потребление
От учениците се изисква да направят задача 1 (Приложение 1): да прочетат внимателно текста, който дава примери за отговорно потребление, и да коментират или зададат въпроси относно някои от действията.
Учениците правят задача 2 (Приложение 1).
Като последваща дейност класът обсъжда допълнителни действия за отговорно потребление, които не са изброени в задача 1. Ако учителят прецени, че възрастта и способностите на учениците са подходящи, класът може да говори за действията (от задача 1), които намаляват замърсяването на околната среда, и как?
Като междупредметна връзка, попитайте учениците да открият единственото отрицателно изречение „Не използвам продукти, които съдържат палмово масло." и ги попитайте дали знаят нещо за палмовото масло. Ако не знаят нищо – това е нормално. Просто им кажете, че ще научат ужасни тайни, свързани с производството и употребата на палмово масло, като гледат видео.

Стъпка 3: (15 мин.) Гледане на видео-филм за палмовото масло

Учениците гледат кратко видео https://www.youtube.com/watch?v=SGf- oN7ygow за последствията от производството и използването на палмово масло и обсъждат информацията.
След като изгледат филма, учениците споделят впечатленията си и при възможност, гледат друг филм https://www.youtube.com/watch?v=0o6WHN4NDTk&t=60s
Когато филмът(ите) свърши(ат), учителят ръководи дискусия с учениците за това какво са научили за палмовото масло. Примерни въпроси:
За какво се използва палмовото масло?
Какви проблеми причинява производството на палмово масло?
Защо използваме масло от растения, които не се произвеждат в нашата страна?
Можете ли лично да направите нещо, за да противодействате на опустошителното въздействие на производството на палмово масло? Какво?

Стъпка 4: (13 мин.) Игра „Връзки във веригата"

Учителят обяснява, че има връзка между причините и последствията, и предлага играта „Връзки във веригата", чрез която учениците използват и подреждат информацията и фактите, които са научили.
Учителят раздава Приложение 2 на учениците или те работят в тетрадката и обяснява, че трябва да номерират картинките, които са свързани с производството на палмово масло,

	в ред "причина – следствие". Накрая учителят и учениците обсъждат резултатите и възможностите как може да изглежда схемата. Очаквани подредби на предоставените изображения: 1. Търсене на евтини суровини за производство на храни. 2. Горите се унищожават и изгарят, земята се разчиства за огромни палмови плантации. 3. Масово производство на палмово масло. 4. Загуба на биоразнообразие. 5. Увеличаване на парниковите газове и глобално затопляне. 6. Животът на 100 милиона индонезийци зависи от това производство. **Стъпка 5: (10 мин.) Заключение:** Учениците получават Приложение 3 и отговарят на въпроса: Каква е връзката между обектите на трите изображения – орангутан, Nutella и тропическите гори? **Правилен отговор:** Nutella съдържа палмово масло. Палмовото масло се произвежда от семената на палмовите дървета. Но те се засаждат на площи, покрити с тропическа гора, която се изсича или опожарява, за да се освободи място за палмовите дървета. Орангутаните живеят в тропическите гори и губят своето местообитание и храна, което ги прави застрашен вид. **Стъпка 6: (20 мин.) Изработване на постер – подготовка и инструкции** Учителят изисква от учениците да си спомнят видеото/видеата и техните идеи относно това, какво лично могат да направят по темата за палмовото масло. Въз основа на предложените действия, учениците трябва да създадат плакат, който да информира другите за последствията от производството на палмово масло, за това как хората могат да избягват използването му и как могат да разберат дали палмово масло се използва в производството на даден продукт. Добре би било, преди учениците да започнат работа, учителят да разясни основните правила за създаване на плакат, например, да няма твърде много текст, да се използват красиви снимки, да има ясно послание и да се представят причините за предложените действия. Като домашно задание учениците трябва да намерят снимки и да ги донесат в училище, в рамките на една седмица, за да могат да създадат своите плакати. Плакатите могат да бъдат изложени в училище, използвани в бъдеще или да бъдат отпечатани и разпространени в местни магазини и др.
Обратна връзка	Учителят задава въпроси към учениците: 1. Каква нова информация научихте днес? 2. Какво бихте искали да бъде променено или добавено в този урок? • Как се чувствате в края на урока? Отидете в един от четирите ъгъла на стаята, съответстващи на впечатленията ви от урока: • Щастлив • Неудовлетворен • Обогатен с нови знания • Трудно е да се каже.
Адаптации	По-големите ученици могат да се запознаят с Цел 12 на ООН за устойчиво развитие – Отговорно производство и потребление. Учениците могат да заснемат видео за своята лична отговорност относно използването на палмово масло и разпространението на информация за опасността за тропическите гори и техните обитатели. Ето пример, създаден от деца: https://www.youtube.com/watch?v=cuHCI7Q3iWw&ab_channel=AntoniqAngelova

Умения на учителя	Управление на класната стая • Установяване на ясни очаквания: Определяне на ясни правила и изисквания за поведението и участието на учениците. • Поддържане на дисциплина: Използване на стратегии за справяне с неподходящо поведение, осигурявайки ред в класната стая. • Насърчаване на позитивно поведение: Стимулиране на положителни нагласи и действия чрез награди и признание. Комуникация • Слушане и адаптивност: Внимателно слушане на учениците и приспособяване към техните нужди и въпроси. • Креативност: Представяне на материала по интересен и интерактивен начин, ангажиращ учениците в дискусии. Критично мислене • Отговаряне на въпросите на учениците: Бързо и ефективно реагиране на въпросите и проблемите, които възникват в хода на урока. • Редактиране и създаване на уроци: Преработка на планове на уроци и създаване на нови въз основа на забележки за адаптация. Фасилитиране • Насочване на дискусиите и дейностите, за да се гарантира активно участие на учениците.
е-ресурси	Тайната на палмовото масло / Образователно видео за деца Защити Рая: Анимация за палмовото масло – Грийнпийс Интернешънъл Цел за устойчиво развитие 12 – Отговорно производство и потребление Приложение 1 Приложение 2 Приложение 3

19

Теми за ЕКО информираност / E.C6 Шумово, светлинно и топлинно замърсяване - невидима заплаха

Разработено от	Foundation for Environmental Education
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	12 - Изписване с тяло Учителят възлага на учениците задачата да изпишат името си във въздуха, като използват само различни части на тялото – например ръка, крак, лакът, нос. *По желание:* Ако има време, учителят дава няколко думи на учениците, които те да изпишат с тяло. Може да работят всички заедно или да се разделят по групи.
Релаксиращо упражнение	13 - Масаж на тяло Учениците застават в кръг и трябва да следват движенията на учителя и да се масажират. Учителят започва да масажира различни части от тялото си, от главата до краката (препоръчва се да събуе обувките си). Учителят обяснява как се масажира – нежно или енергично. *По желание:* Учителят може да помоли учениците да масажират съучениците си.
Цели	• Учениците ще научат какво представлява шумовото, светлинното и топлинното замърсяване. • Учениците ще се запознаят с причините за шумовото, светлинното и топлинното замърсяване и какво е неговото въздействие. • Учениците ще могат да предлагат възможни решения за намаляване на шумовото, светлинното и топлинното замърсяване. • Учениците ще прилагат знанията си, като изготвят план за осигуряване на спокойна и тиха учебна среда.
Подготовка	Презентационни материали: • Снимка на замърсена околна среда - изберете най-подходящата за вашия клас. • Подгответе начин за представяне на ключовите понятия (звуково, светлинно и топлинно замърсяване) - бяла дъска, флипчарт или презентация. Групови дейности: • Кратки видеоклипове (3-5 минути) за всеки вид замърсяване (звуково, светлинно, топлинно). • Лаптопи, таблети или проектор с екран за всяка група. • Разпечатки на работни листове, съдържащи въпроси с избираем отговор или отговор „Да/Не“ за всеки тип замърсяване. • Таймер Викторина: • Викторина свързана с опасностите от звуковото, светлинното и шумовото замърсяване в PPT презентация • Лаптоп, проектор и екран Изработване на малка сгъваема книжка • Материали за книжното тяло: лист хартия A4 за всеки ученик. • Материали за украсяване: пастели, маркери, цветни моливи, стикери. • Инструкции за изработването на малка сгъваема книжка.

Ход на урока

Стъпка 1 (5 минути)

Започнете урока, като се разходите между редиците и попите учениците: „Забелязвате ли нещо в класната стая, което може да попречи на учебния процес? Можете ли да обясните защо?“ (Изчакайте учениците да отговорят.)

Обяснете: „Предметите, които не са на мястото си, ви разсейват и ви пречат да се концентрирате върху урока. По подобен начин когато изхвърляме отпадъци в природата, ние оказваме неблагоприятно въздействие върху нея. Това е замърсяването на околната среда.“

Поканете учениците да затворят очи и да вдигнат високо ръце. Попитайте ги: „Усещате ли нещо? Чувате ли нещо?“ (Изчакайте учениците да отговорят.)

Обяснете: „Около нас съществуват неща, които не можем да видим, но можем да усетим. По подобен начин съществува невидимо замърсяване, което обаче вреди сериозно на околната среда.“

Покажете снимка на замърсена околна среда и попитайте: „Според вас как това замърсяване влияе на природата около нас?“ (Изчакайте учениците да отговорят.)

Обяснете: „Точно както безпорядъкът в класната стая пречи на обучението ни, замърсяването в природата вреди на растенията, животните и дори на самите нас.“

Стъпка 2 (1 минута)

Запознайте класа с новите понятия: Днес ще се запознаем със няколко вида замърсяване, които не се виждат, но вредят на околната среда – това са звуковото, светлинното и топлинното замърсяване. Ще разберем какво ги причинява и как влияят на околната среда.

Стъпка 3 (30 минути)

Работа по групи за проучване на видовете замърсяване.

Разделете учениците на групи от 3-4 ученици. Определете три зони в класната стая. Във всяка инсталирайте лаптоп/таблет, на който учениците да гледат видеоматериал за конкретен тип замърсяване.

Дайте възможност на всяка група да прегледа разпечатките на работни листове за конкретния тип замърсяване.

Инструктирайте учениците да прекарат около 5-7 минути във всяка зона и да следват следните стъпки:

а. Гледат видеоклиповете за конкретния тип замърсяване.

Шумово замърсяване

Светлинно замърсяване

Топлинно замърсяване

б. Попълват работния лист за типа замърсяване, който току-що са наблюдавали във видеофилма.

в. След като изтече определеното време, учениците се преместват на следващата зона по посока на часовниковата стрелка.

г. След като учениците посетят и трите зони, направете дискусия с целия клас. Обобщете най-важното от всеки видеофилм и кажете на учениците да споделят какво са записали в работните листове.

Стъпка 4 (10 минути)

Провокирайте дискусия с целия клас за различните типове замърсяване. Насърчете учениците да:

а. определят общи казуси за всеки тип замърсяване (напр. източници, въздействия, решения).

	б. Обсъдете отговорите с класа! Докато учениците обсъждат, ги насърчете да си водят записки в работните тетрадки, като ги систематизират под формата на мисловна карта. Този инструмент за визуално представяне ще им помогне да разберат по-добре връзките между трите типа замърсяване и допълнителната информация, която са научили за тях. **Стъпка 5** (10 минути) Учениците отново формират групите от предходните дейности. Учениците трябва да намерят място в класната стая, откъдето да виждат екрана. Викторина върху опасностите от звуковото, светлинното и шумовото замърсяване (по формата на Jeopardy quiz): Викторината включва 5 въпроса във всяка от трите категории: „звуково замърсяване“, „светлинно замърсяване“ и „топлинно замърсяване“. Всеки въпрос носи различен брой точки според трудността (напр. лесен = 10 точки, средно труден = 20 точки, труден = 30 точки). Въпросите и отговорите се намират в приложение 1. Играта започва първият отбор, който избира въпрос от всяка категория и отговаря в рамките на 30 секунди. Верните отговори носят точки за отбора. Ако отборът отговори неправилно, не се присъждат точки и следващият по ред отбор има право да избере въпроси. Играта може да се играе в 4-5 кръга в зависимост от броя на учениците и оставащото време. **Стъпка 6** (20 минути) Изработване на малка сгъваема книжка Учениците изработват персонална сгъваема книжка, озаглавена „Спокойствие и тишина“. В нея трябва да включат 7 препоръки за постигане на спокойна, тиха и здравословна учебна среда в училище. Ако ги следват, учениците ще могат да се съсредоточат върху обучението си и да се наслаждават повече на времето, прекарано в училище. В ъгъла на всяка страница с препоръка учениците трябва да предвидят място (за квадратче, звезда, или пък усмихнат емотикон), където ще слагат отметки и така ще следят напредъка си за деня, седмицата или месеца.
Обратна връзка	Малките сгъваеми книжки може да послужат като отправна точка за много ученически инициативи! Учениците могат да ги използват, за да: Разпространяват знания: Те могат да посетят други класове и да споделят знанията си за невидимото замърсяване и мерките, които можем да предприемем, за да го намалим. Вдъхновяват други хора: Учениците представят своите идеи и малки книжки за постигане на спокойна учебна среда пред други класове, като така ги насърчат да последват примера им. Насърчават лидерството: Учениците поемат отговорност за своето обучение - те могат да подарят книжките си на други ученици или да стартират кампания в рамките на училището за създаване на подобни книжки по различни екологични проблеми.
Адаптации	**А1.** Може да изработите малка сгъваема книжка по други предмети. **А2.** Може да намалите броя на препоръките в малката книжка от седем на пет. **А3.** Може да промените съдържанието на книгата, така че да включва препоръки за постигане на спокойна среда извън класната стая.

Умения на учителя	Стъпка 1: Въведение Изграждане на фонови знания: Учителят обяснява накратко какво представлява замърсяването, за да послужи като основа за придобиване на нови знания. Стъпка 2: Работа по групи и посещение на станции Организация и управление: Учителят ефективно организира и управлява дейността по ротация на станциите, за да осигури плавен преход и да мотивира учениците да участват. Стъпка 3: Дискусия в клас Критично мислене: Учителят насърчава критичното мислене, като насочва учениците да анализират информацията и да правят заключения. Стъпка 4: Викторина Съставяне на викторината: Въпросите във викторината са подбрани така, че много точно да покажат дали учениците са разбрали основните понятия в урока. Учителят предоставя обратна връзка за резултатите от викторината и прави преговор, ако е необходимо. Стъпка 5: Изработване на малка сгъваема книжка Рефлексия и поставяне на цели: Учителят осигурява на учениците възможност да размишляват върху своето обучение и да си поставят за цел да постигнат спокойна учебна среда.
е-ресурси	Инструкции за изработването на малка сгъваема книга: Създаване на сгъваема мини книга . Викторина Видеоклипове за различни видове замърсяване: 1. Шумово замърсяване 2. Светлинно замърсяване 3. Топлинно замърсяване

20

Теми за ЕКО информираност / E.C7 Въздушна тревога: замърсяване и качество на въздуха

Разработено от	IPSantarem - Bento Cavadas e Nelson Mestrinho
клас	
Продължителност	80
Енергизиращо упражнение	54 - Избутай балона! Тази игра ще помогне на учениците да разберат, че за да поддържаме въздуха чист, да ограничим неговото замърсяване, и да се радваме на добро здраве, е необходимо да действаме съвместно. Подготовка: Разделете класа на две големи групи – „Чист въздух“ и „Мръсен въздух“. Първата група получава сини балони, които символизират чистия въздух, а втората – сиви балони, които символизират мръсния въздух. (Използвайте биоразградими балони!) Очертайте зона, в която ще се проведе играта (в класната стая или в училищния двор). Целта на двете групи е да задържат балоните си във въздуха, като всяка има право да избута балоните на противниковия отбор извън очертанията. Заключение: След около 2 минути (или когато спрете музиката, ако играта се провежда под съпровода на музика), пребройте колко сини балона са останали във въздуха и колко са били избутани извън очертанията. Проведете кратка дискусия с учениците как са се почувствали, докато едновременно се опитват да поддържат въздуха чист (сините балони) и да се борят със замърсяването на въздуха (сивите балони).
Релаксиращо упражнение	53 - Движим се като дърветата Учениците се разпръсват из стаята и протягат ръце нагоре като клони на дървета, устремени към небето. След това започват да се поклащат напред-назад сякаш се люлеят от вятъра. Докато изпълняват тези движения, учениците трябва да дишат дълбоко. Дейността може да бъде съпроводена от следната релаксираща музика: **Forest Sounds | Woodland Ambience, Bird Song:** https://www.youtube.com/watch?v=xNN7iTA57jM **Marvin Gaye "Mercy Mercy Me (The Ecology)" 1971:** https://www.youtube.com/watch?v=VgJlp-uDlwA). В края на упражнението поговорете с децата за значението на дърветата за производството на кислород и подобряването на качеството на въздуха, които са изключително важни за нашето здраве.
Цели	В края на урока учениците ще: • знаят какво представлява замърсяването на атмосферния въздух. • могат да разпознават основните източници на замърсяване на въздуха. • знаят как влияе замърсяването на въздуха върху околната среда и здравето на хората. • знаят какво представлява европейският индекс за качество на въздуха (AQI). • са научили как може да се намали замърсяването на атмосферния въздух и да се подобри неговото качество. • развият отговорно поведение, свързано с опазването на въздуха.

Подготовка	Подготовка • Допълнителна информация: Програма за околната среда на ООН. Действия срещу замърсяването – данни, които трябва да знаете. https://www.unep.org/interactives/air-pollution-note/ Европейска агенция за околна среда. Бюлетин за качеството на атмосферния въздух в Европа. https://www.eea.europa.eu/themes/air/urban-air-quality/european-city-air-quality-viewer НАСА. Климат https://climatekids.nasa.gov/air-pollution/ • Материали: Надуйте сините и сивите балони преди енергезиращото упражнение • Техническо оборудване: компютър с достъп до интернет • Подредба на класната стая: пространството в класната стая трябва да бъде организирано за работа по групи • Разпечатки: работни листове
Ход на урока	Стъпка 1 (20 мин.): Замърсяване на атмосферния въздух 1. Гледайте видеоклипа „Замърсяване на въздуха за деца | Научете за причините и последиците от замърсяването на въздуха; https://www.youtube.com/watch?v=Yjtgu2CxtEk (7 мин)“. Учениците формират малки групи и създават мисловна карта, в която организират отговорите на въпроса: Какво представлява замърсяването на атмосферния въздух? В тази мисловна карта учениците трябва да опишат: • причините за замърсяването на въздуха. • ефектите от замърсяването на въздуха. • мерките за намаляване на замърсяването на въздуха. Стъпка 2 (30 мин.): Какво причинява замърсяването на въздуха в даден регион? 1. По групи учениците използват симулатора „Замърсяване на въздуха“ (Източник: LabxChange; Фигура 1), за да изследват и открият връзката между климата, географското местоположение и качеството на атмосферния въздух. Учениците също така може да наблюдават и как дейността на човека се отразява на качеството на въздуха, като задават различен брой автомобили и електроцентрали в симулатора. 2. Учениците попълват Работен лист 1 - Симулатор - Какво причинява замърсяването на въздуха в даден регион? Стъпка 3 (10 мин.): Мерки, които отделните хора и общностите предприемат, за намаляване на замърсяването на въздуха Възложете на групите да помислят какви действия трява да предприемат хората, за да се намали замърсяването на въздуха: • Как да се справим със замърсяването на въздуха? Всяка група измисля слоган, който поставят на стратегически места в училището, за да се повиши осведомеността и да се насърчи възприемането на по-устойчиви навици, свързани със замърсяването на въздуха. 60 мин.

Обратна връзка	Помолете учениците да дадат обратна връзка за следното: • Работните листове и материалите бяха ли достатъчни, за да изпълните дейностите? • Според вас времето, отделено за дейностите, беше ли достатъчно? Необходимо ли е повече време или не? • Беше ли урокът проведен на лесен и разбираем език? • Какво научихте от днешния урок? 10 мин.
Адаптации	Препоръчително е използването на интерактивна бяла дъска за провеждането на този урок.
Умения на учителя	• **Екологична грамотност:** познания за замърсяването на атмосферния въздух, източниците на замърсяване, последиците от замърсяването и възможностите за справяне с проблема. Учителят трябва да умее да преподава сложни концепции, свързани с околната среда, по подходящ за възрастта на учениците начин. • **Осигуряване на интерактивно обучение:** включване на динамични дейности, например дейността с балоните, за да се улесни възприемането на абстрактните проблеми на околната среда. Провеждане на дискусии и рефлексия, така че учениците да направят връзка между практическите дейности и действителните екологични проблеми. • **Дигитална грамотност:** ефективно използване на технологии, които подобряват разбирането и повишат ангажираността на учениците – например, симулатор за проучване на взаимовръзката между климат, географско местоположение и замърсяване на атмосферния въздух. Учителят трябва да умее да ползва дигиталните ресурси с лекота. • **Сътрудничество и управление на групите:** формиране на групи за изпълнението на определени дейности – създаване на мисловни карти, участие в симулационни игри и измисляне на слоган. Учителят насърчава работата в екип, но едновременно с това гарантира активното участие и принос на всеки ученик. • **Творчество и комуникация:** Насърчаване на учениците да мислят критично и креативно, особено когато създават слогани или планират кампании. Учениците трябва да използват въображението си, за да отправят ясни и ефективни екологични послания.
е-ресурси	• Видеофилм Замърсяване на въздуха за деца | Научете за причините и последиците от замърсяването на въздуха (Източник: Learn Bright) • Симулатор Lab Interactive: Замърсяване на въздуха (Източник: LabxChange) • Горски звуци | Горска атмосфера, песен на птици: https://www.youtube.com/watch?v=xNN7iTA57jM • Видеоклип „Mercy Mercy Me (The Ecology)“ 1971 (Източник: Марвин Гей) https://www.youtube.com/watch?v=VgJlp-uDlwA).

Библиография

Indice	Page
Credits	3
Предисловие	4
Предговор	5
Въведение	6
Инструкции за учителите	7
Подготовка на класа	8
Неформално образование	9
Използване на електронните ресурси	10
Оценяване	11
Педагогически умения и компетентности	12
Библиография	13
Енергизиращо упражнение	14
Релаксиращо упражнение	20
1 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A1 Моето право на образование	28
2 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A2 Моето право да играя	29
3 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A3 Право на свобода на изразяване на мнение	30
4 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A4 Моето право на личен живот и защита от незаконни посегателства върху моята чест и репутация	31
5 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A5 Моето право на образование	32
6 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.A6 Моето право на лично пространство	33
7 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.B1 Права и задължения. Ограничения на нашите права.	34
8 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.B2 Уважение към правата на другите	35
9 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C1 Камъни на доброто	36
10 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C2 Ученически проекти	37
11 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C3 Екологични картички със семена: от полза за семейството, училището и природата	38
12 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C4 Аз съм част от промяната към по-добро бъдеще	39
13 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C5 Как да изградим сътрудничество извън училище?	40
14 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.C6 Защо промяната е важна за мен?	41
15 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.D1 Аз съм уникален	42
16 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.D2 Моята идентичност	43
17 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.E1 Нашата пъстра класна стая	44
18 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C. E2 Класът на моите мечти	45
19 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.E3 Многообразие на физическите характеристики	46
20 - Теми за ГРАЖДАНСКО съзнание / C.E4 Многообразие на религиите	47
1 - Теми за ЕКО информираност / E.A1 Изследване на биоразнообразието: биокуб	49
2 - Теми за ЕКО информираност / E.A2 Заплахи за биоразнообразието: Да защитим пчелите!	50
3 - Теми за ЕКО информираност / E.A3 Охлювите и влиянието на човека върху тях	51
4 - Теми за ЕКО информираност / E.A4 Въведение в еволюцията	52

5 - Теми за ЕКО информираност / E.A5 Опазване на дивите животни	53
6 - Теми за ЕКО информираност / E.A6 Опазване на природни местообитания и екосистеми	54
7 - Теми за ЕКО информираност / E.A7 Какво е биоразнообразие и как то влияе на живота ни?	55
8 - Теми за ЕКО информираност / E.B1 Въздух и климат (Глобално затопляне)	56
9 - Теми за ЕКО информираност / E.B2 Възобновяеми източници на енергия	57
10 - Теми за ЕКО информираност / E.B3 Енергийна ефективност и промени в климата	58
11 - Теми за ЕКО информираност / E.B4 Екологичен отпечатък	59
12 - Теми за ЕКО информираност / E.B5 Три области от нашия живот: транспорт, храни, енергия	60
13 - Теми за ЕКО информираност / E.B6 Проучване на навиците за потребление на електроенергия и събиране на резултати	61
14 - Теми за ЕКО информираност / E.C1 Намали! Използвай отново! Рециклирай!	62
15 - Теми за ЕКО информираност / E.C2 Замърсяване на околната среда: Причини и видове	63
16 - Теми за ЕКО информираност / E.C3 Кръгова икономика	64
17 - Теми за ЕКО информираност / E.C4 Пречистване на водата (експериментален подход)	65
18 - Теми за ЕКО информираност / E.C5 Отговорно потребление	66
19 - Теми за ЕКО информираност / E.C6 Шумово, светлинно и топлинно замърсяване - невидима заплаха	67
20 - Теми за ЕКО информираност / E.C7 Въздушна тревога: замърсяване и качество на въздуха	68
Bibliography	69